

НИВА

**ЦЕРКОВНО-СУСПІЛЬНИЙ
ЧАСОПИС**

ЛИПЕНЬ — СЕРПЕНЬ

1937

З М І С Т

	Стр.
<i>Редакція:</i>	
Голос без відгуку	241—242
<i>о. Андрій Лошній:</i>	
П'ятьдесятниця в річнім церковнім уставі нашої Церкви	243—248
<i>Роман Лиско:</i>	
Слава Пресв. Богородиці	248—257
<i>о. Микола Дядько:</i>	
Пекуча справа	257—259
<i>о. Юліян Дзерович:</i>	
Научні пляни релігії	259—264
<i>о. Д-р Г. Костельник:</i>	
Релігійні фалші нових часів	265—268
<i>о. Володимир Кармазин:</i>	
Передумови Католич. Акції у нас	269—272
<i>о. Омелян Квіт:</i>	
Навчання релігії для доросту	273—275
<i>о. Теод. Цегельський:</i>	
Канонічна візитація	275—279
<i>о. Г. Костельник:</i>	
Релігія розпусти	279—285
<i>о. З. Н.: Ширім добру пресу</i>	285—287
<i>Х.: З голосів преси</i>	287—295
<i>о. О. Годунько: На маргінесі наших імпрез</i>	296—297
Розпочалася будова церкви	298—299
Всячина	299—304

До цього числа долучуємо розрахункові перекази — просимо вирівнювати залежності та присилати передплату.

Слідуюче 9-е число „Ниви“ вийде на початку місяця вересня.

Просимо повідомляти про зміну адреси, — яка у нас ніщо не коштує, рівнож і зміну поштових урядів.

АДМІНІСТРАЦІЯ.

НИВА

Часопис присвячений церковним і суспільним справам

Виходить раз у місяць в 2½ арк.
з проповідничим додатком
— в 1 арк. до кожного числа —

Передплата виносить 12 зл. річно
півріч. 6 — зл., чвертьрічно 3 — зл.
для Америка 2'50 долари річно.

Адреса Редакції і Адміністрації: Львів, вул. Коперника Ч. 36
Чековеkonto: 151.092

Голос без відгуку

Порушена нами в попередньому числі „Ниви“, у статті „Чи тільки економічні справи?“, квестія не викликала досі ніякого відгуку на сторінках нашої преси. Цілий місяць чекали ми нетерпляче на те, чи хто з Впрп. Отців не пришле статті, яка була б відповідю чи доповненням нашої статті, все одно якої — пр-хильної чи противної їй, — та покищо не діждалися.

Вправді знайшлися на однім зібранню духовенства одиниці, які виступили із своєрідною інтерпретацією нашої статті і, видно, не зрозумівши як слід її основної думки, „знищили“ її як щось просто вороже інтересам духовенства. Можна очевидно мати різні погляди на порушену нами квестію, але маймо охоту і відвагу виступити з нашими поглядами на ширше форум, перед загалом духовенства, на сторінки преси. Це ж лежить у наших власних інтересах і того тільки ми бажали собі, пишучи згадану статтю, щоби іменно викликати взаємну виміну думок та ширшу дискусію, яка сколихнула б сонним плесом нашого життя, поставила нам перед очі важні проблеми та змусила нас зайняти до них належне становище.

Ніде правди діти — життя нашого духовенства під ідеологічним оглядом нині якесь таке кволе, апатичне й пасивне, таке бліде і без виразу, не видно у ньому молодечої буйности ні завзяття, не кипить у ньому і не хвилює той ідейний фермент, який одинокий у силі доконувати щось творче і велике. Ми помалу стаємо подібні до нинішніх емеритів, що їх після довголітньої праці посилають на емери-

туру з сильно обкросною платнею, яка їм вистарчає ледви на скромний прожиток, і тому вони тільки й думають про те, як би то завернути назад давні, кращі часи, а ізза неможливості того вони заєдно квилять і нарікають. У нас по-малу — під впливом наставлення нинішнього світу до релігії — витворюється переконання, що нас нині не треба і тому ми з нашими гаслами, з нашою ідеологією сидимо тихо, не висуваємося надто наперед, ми її щонайбільше проповідуємо у найвужчому крузі наших парохій, а про ширший терен, про сміливіший виступ ми наче боїмося й подумати.

Психіка емерита!

Є у нас вправді багато одиниць, які працюють і творять, але загал пасивний і байдужний, без широких поглядів, перенятій психікою емерита.

Та ми не емерити! Ідея, яку ми репрезентуємо і в якій ми виховуємо вірних, не старіється ніколи, не піде ніколи на емеритуру ні на загладу, наепаки, у скрутних хвилях, в часах хоч би не знати яких кровавих переслідувань, вона набирає більшої свіжості, більшої ьтракційності, більшого впливу на маси. Бо це ідея Божя, ідея вічна, це те вічне джерело „води живої“, що гасить спрагу людства, це Христова істина й сила.

Тому супроти нинішніх скрутних часів нема чого попадати в зневіру, у панічний страх за наше майбутнє чи за майбутнє наших родин, нема чого кидати великі річі, а братися цілим серцем, нераз із шкодою для тих великих, за річі без порівняння менші і дрібніші, хоч вони хвилює і особисто може нам і ближчі. Наша праця не сміє бути односторонньою, але має бити гармонійним ритмом, не сміє звужуватися до одної ділянки, але обніматися собою як найширші виднокруги, не сміє товктися тільки біля справи нашого особистого, матеріяльного забезпечення, але повинна мати на увазі передусім справи нашого головного завдання — вести людство до Бога. — *Et hoc faciendum et illud non omittendum!*

Нинішній світ переживає не тільки економічну, себто матеріяльну кризу, але переживає він, і то ще в більшій мірі, кризу духову. Під цим оглядом нинішній світ стоїть справді на руїнах своїх дотеперішніх духових цінностей і тяжко йому знайти спосіб рятунку. А спосіб є один. Коли людство, а зокрема наш нарід, має двигнутися із цього страшного духового занепаду та жити повним людським життям, мусить завернути знов на шляхи, що ведуть до Бога і вічних надприродних правд. Про те переконуються помалу й ті, що досі стояли осторонь Бога і релігії.

Помогти людству позбирати розгублені духові цінності і вказати йому шлях до Бога — отсе найголовніше завдання, яке стоїть нині перед кожним духовенством.

Чи ж не пора подумати нам про нашу підготову і на-м'ити пляни тієї нашої великанської праці? Редакція

о. Андрій Лошній

П'ятьдесятниця в річнім церковнім уставі нашої Церкви

(Продовження)

2. Уставова наука про Церкву.

Устав нашої Церкви подає науку про Церкву, як організацію вірних, що підносить нас до вищого, надприродного життя у Божій благодаті. А що наука нашого Уставу про Церкву розвивається поступово від початку церковного року, де Устав узгаднював більше моральну сторону Церкви, а щойно в часі П'ятьдесятниці завершується ця наука догматичною стороною, то випадає подати наперед: А) Уставову науку про Церкву в минулих періодах церковного року, а відтак, як продовження цієї науки — Б) Уставову науку про Церкву в П'ятьдесятницю.

А) Уставова наука про Церкву в минулих періодах церковного року.

В нашій Церкві домінує культ Преч. Діви Марії. Цей культ об'являється не тільки у кождім богослуженні, але й у кождій часті богослуження, що все завершується Богородичним. І коли наш Устав впрост і безпосередньо не говорить про Церкву, ані в річнім крузі свят не має виразного такого свята, то сз тої причини, що Церква як збірнота живе на землі і тим самим, не маючи ще повного свого морального завершення, не може бути предметом якогось особливого культу. Зате з другого боку Церква надто важний чинник у нашім духовім життю, щоби Устав міг його поминути. І дійсно перекоуємося, що наш Устав науку про Церкву ставить дуже високо і цю науку звязує з культом Преч. Діви Марії. Взагалі, як у природнім порядку жінка займає центральне, об'єднуюче становище в родині, так в надприроднім порядку таке саме завдання у людсьім роді має Церква. Тому в Богородичні свята все приходять читання про Церкву, а де Устав хоче щось сказати про Церкву, там приходять читання про жінок.

Далекий натяк на Церкву був ще на початку нашого церк. року, а саме восьмого дня від Нового Року, в святочнім дні Різдва Преч. Діви Марії. В той день побіч науки про віру в Боже Провидіння¹⁾ впроваджує наш Устав науку про Церкву, як ту організацію, що ґрунтується на при-

¹⁾ пор. Круг Празника Воздвиження Ч. Хр, Нива 1934 ст. 353.

роднім ще інстинкті людей до такої організації, що стремить до найзагальніших і надприродних цілей. В історичнім розвитку релігійної думки першим таким символом — зближення нашої природи з надприродою — була драбина, яку бачив патріарх Яків. Тому вже в перший празничний день Різдва Преч. Діви Марії гозорить про те перша папаремія на Вечірні, як то Яків знайшов Божу опіку і поміч там, де того найменше сподівався. Там, при камені на „істочниках Ізраїлевих“ укріплювся Ізраїль у вірі. Як дальший розвиток так поданої лучности між людьми і Богом переходить друга і третя паремія празника, але вже в досконалу, побудовану на сімох стовпах, новозавітну Церкву.

Дальше натякає Устав на тісніше зєдинення християн в товариство з внутрішнім і знішнім характером, окремої від других і віддільної Церкви, в Євангелію XIV рядової неділі (Мат. XXII, 1—14), де згадується про обід і весільну одєжу, а ще виразніше в Апостолі XVII рядової неділі (II. Кор. VI, 16—18 і VII, 1) і в неділю св. Отців VII Собору (по 16. X). Тут вже виразно говориться про внутрішнє, моральне зєдинення християн в окреме товариство — Церкву для відріжнення і відлучення противників християнства, що все втискалися, як і нині втискаються до нутра Христового стада, ніби його приклонники, та все тільки на те, щоби внутрі валити дім спасення і так брати християнство в два огні. Та коли християнство, це релігія любови ближнього, яку то основу виложив головний, перший річний празник Воздвиження Ч. Хреста, то довг любови велів християнам, як тим, що пізнали цю любов, нікого не лишати в сумніві, і хоч не була то легка річ, явно перед лицем всего світа станути під знамя Христа в окремім релігійнім товаристві — Церкві, то християни все зєдинювали і зєдинюють свою силу з братьми у Христі, щоби тим вірніше осягнути означену ціль життя.

Основа зєдинення християн у Церкву є глибша і триваліша від самих природних основ, на яких спирається така підставова організаційна клітина, якою є родина. На таких природних ще основах опиралася старозавітна Церква¹⁾. Тому для старозавітної Церкви родилися діти ще тілесно, по плоти, з одного племені. Звідси й життя тої Церкви було звязане з життям племені і тому у ній за найбільший сором була уважана неплідність тіла. Там, щоби бути членом Церкви, вистарчала сама механічна форма обрізання. Зате християнство основується на свободі духа. Тому нашій Церкві родяться діти зі всіх племен і народів і то виразною, довільною умовою. Тут отже вищим, надприродним способом родяться діти нашій Церкві, бо Цер-

¹⁾ пор. Апостол з 23. IX. (Галат IV, 22—31),

ква, це духовна родина, з якою так зв'язаний Христос, як же-них зі свобідною невістою (Ефес. V, 25—27). Тому найтісніші зв'язи крові мусять тут уступити перед такою вищою, надприродною лучністю (Мат. X, 37), якою християни лучаться в Церкву. А соромом для так понятої Новозавітної Церкви може бути хіба тільки неплідність духа, себто брак християнської любови.

Як всю діяльність Христа можна підтягнути під цю любов, так і на цій любови ґрунтується наше об'єднання в Новозавітній Церкві. Цю гадку подає Апостол XXIV рядової неділі (Ефес. II, 14—22), а її обрядово даліше розвиває Євангеліє тої самої неділі (Лук VIII, 41—56). Для двох нещасних жінок, себто для 12-літньої доньки Яіра і кровоточивої жінки Христос приносить мир-щастя, бо одну і другу жінку, ближчу Йому жидівську синагогу і дальшу, поганську церкву, об'єднав разом у своїй Новозавітній Церкві¹⁾.

Таке об'єднання різних племен і народів у Церкві мають означувати наші богослужбові входи. Змисл богослужбових входів, чи обходів довкола престоло, церкви, поля, чи села є той, що вже самою динамікою руху виражається а тим такі обходи означають більшу ще акцію від богослужбового стояння. Здається, що не потрафимо подати достаточної рації, навіщо наші попередники повели ріжницю між літургічними входами внутрі церкви, довкола престоло, а усупільненими вже, громадними обходами довкола церкви, змінюючи напрям у тих послідних „от страни єя с'єверния“, „обращається на десно“²⁾.

Б) Уставова наука про Церкву в П'ятьдесятницю.

Властиву науку про Церкву і то, не як там, тільки з боку морального, але й з логічного подає устав в часі П'ятьдесятниці.

Великдень, як перший день П'ятьдесятниці, це властивий початок Церкви, бо з Великоднем починається правдиве єдинство людства з Богом. А це єдинство опирається не тільки на тім, що воскресення Христа було фізичним поконанням смерті, але ще більше на моральнім і фактичнім поконанням духа злоби. Здобуття Христом цієї перемоги є причиною загальної радості і тріумфу, що продовжується в цілій П'ятьдесятниці. Та суть того тріумфу не лежить у тім, щоби без труду з нашого боку користуватись готовими здобутками Христа і в вигіднім квієтизмі, серед достат-

¹⁾ пор. Апостол і Євангеліє попередньої суботи, щоби переконатися, як суботи нас приготавляють до виразнішого розуміння найближчої неділі.

²⁾ Типік о. Дольницького ст. 514 і 447.

ків, в скрайнім матеріалізмі, а коли їх нема, то далеко від землі, в скрайнім ідеалізмі, буяти в здогадах якоїсь страхотливої фантазії у відірванні від матерії на подобу якби мари, чи привида, але на принципі Христового воскресення, як основного получения душі з тілом, хоч і іншим від попереднього, удосконаленого життя, в спільноті, у Церкві. Тому вже в день Великодня навязує устав до старозавітних жерел Церкви і на Літургії каже закінчувати третій антифон¹⁾ входним: „В Церквах благословіте Бога Господа от істочник Ізраїлевих“.

Ми бачили вже, що первісним центром зєдинення тих, що шукали необмеженого ідеалу для своєї природи, був „студенец клятвенний“, при яким Яків утвердився в вірі. З бігом віків таким центром вірних в інших обставинах була скинія Мойсея²⁾, а ще пізніше святиня Соломона³⁾. А коли „прейде сінь законная благодати пришедшей“, коли Діва родила так, як „купина не згаряше опалєма“, тоді „вмісто столпа огненного, праведное возсія Солнце: вмісто Мойсея, Христос спасеніє душ наших“⁴⁾, — від тоді організація тих, що шукали найвищої досконалости, ідеалу, продовжується у новозавітній Церкві. Те, що здавна було предсказане в символах, образах, те дійсно наступило в Христі.

Христос є центром всего ідеалу, лучби природи з надприродою. Але сам Христос не лишив нам ніякої писаної науки, а тільки заповів апостолам, щоб вони були Його свідками „во Єрусалимі і во всей Юдеї і Самарії і даже до послідних землі“⁵⁾. А ще у В. Суботу на Літургії читалися слова Христа, звернені до апостолів: „Шедше, научіте вся языки, крестяше їх... і се аз с вами єсьм... до скончаня віка“ (Мат. XXVIII, 19, 20), які лягли в основу першого воскресного Євангелія. Той отже центр лучби землі з небом безсумнівно переноситься на Христову Церкву. В тім утверджуємося ще більше, коли на Вечірні каже устав читати Христові слова: „Якоже посла мя Отец і аз посилю ви...“

¹⁾ При згадці на Літургічні Антифони (наперемінний спів) не можна здержатися від того, щоб не піднести практики, яка завелася у нас в тисло механічним співі все одних і тих самих антифонів, так зв. повседневних в будень, а в неділю недільних, а властиво пасхальних, бо ті, т. зв. недільні антифони, це празничні антифони Великодня. Коли би ми вернулися до давньої практики у співі „Ізобразительних“, тоді ми дали би нагоду вірним виразніше і всесторонніше пізнати в перших двох антифонах найзагальніші Божі свідоцтва, якими Бог на всі часи обявляв і обявляє свою доброту, яка в неділі і свята завершувалася у третім антифоні „Блаженними“, а в Господські празники особливими, дібраними до даного празнику старозавітними стихами.

²⁾ Перша паремія на вечірні Входа в храм Преч. Діви Марії

³⁾ Друга паремія на вечірні Входа в храм Преч. Діви Марії.

⁴⁾ Слова догмату другого гласу, що співається на вечірні Великодня.

⁵⁾ Послідні слова Апостола з Великодня (Діянія I, 8).

прийміте дух свят..." (Іван XX, 21, 22). Перші переселники Христової науки і влади — апостоли, були люди, які з одного боку легководно не відносилися до ланої влади, про що переконуємося з факту вибору Матія, про що читається в апостолі Світлого Понеділка (Діяння I, 12—26), а з другого боку і не були вони легковірні, що доказує невірність Томи. Так отже Церква нічого більше, ані нічого менше не присвоїла собі від того, що дістала від Христа. Вже в першій дні П'ятьдесятниці, на Великдень, утврджує нас устав у тій певності, що Церква це не тільки достовірний свідок Христової науки, але й одинокий спадкоємець всеї Христової влади; а з поручення Христа вона такий провідник, що розпоряджає достаточними середниками до того, щоби нашу природу зв'язати з надприродною. Всім тим устав нас переконує, що побіч Церкви нема другого такого достовірного Христового свідка. Тому тільки Церква зберігала й зберігає, звіщала й звіщає Христове діло. Звідси то й послух Христовій Церкві є неменшим ділом праведности, як і послух Христовій науці. Тому й зв'язь наша з Церквою, як цілість, є конечно до досягнення совершенства.

Видимим знаком цієї надприродної спільноти і єдності, яка лучить всіх членів Церкви в одно містичне тіло Христа, це один хліб — артос, який устав каже посвячувати на Великдень, а в осьмий день відновлення Великодня, в неділю Тємину, роздати вірним при мированню. Як про природний хліб нікому не прийде на гадку, що хліб, це часова тільки пожива, яку колись щось інше заступить і тоді хліб перестане бути хлібом, а люди чим іншим будуть живитись, так теж і Христос для нас „вчєра і днесь тойже і во віки", хліб наш насущний. А Церква ділить нас артосом в такім значінню, як мати в родиннім кружку розділяє хліб між своїх дітей.

Цементом, що споює християн у таку органічну спільність, якою є Церква, то не штучний якийсь інтерес дочасний, обмежений на якийсь час, а навіть не природна єдність крові, але вища надприродна зв'язь, що понад справи природні і дочасні згляди у такій спільноті шукає вищих середників до досягнення надприродного добробуту. А такі надприродні, на догматичних основах оперті середники, які з волі Христа дістала Церква, виразно містяться в Євангелію св. Івана, яке разом з історією апостольської проповіді, представленої в Апостольських Діяннях, творить головну підставову науку, яку подає устав на протязі всеї П'ятьдесятниці. Постепенний розвиток цієї уставової науки будемо бачити в подрібнім розборі поодиноких неділей П'ятьдесятниці, яка опре наші відносини до других, такого самого переконання, як ми людей, на сімох моральних чеснотах, так як у Вел. пості будував устав нашу особисту до-

сціоналість на тих самих основах. Тут у П'ятьдесятниці з тими сімома сговпами тісно зв'яже устав ще й октоїхову воскресну службу.

(Продовження буде)

Роман Лиско

Слава Пресв. Богородиці у наших богослуженнях

3. Богородичні празники

(Продовження)

Успення

(15. серпня)

Мов прикрий сон і страшний привид розвіявся в очах Страдальної Матери кривавий образ Голгофти. Бо заки ще мироносниці й апостоли загомоніли радісно, що Христос воскрес, вже архангел Гавриїл приносить Пречистій нову благовість. Благовість, від якої болюче ридання вмиль переходить у сльози радості, — благовість, від якої завмерле від смутку серце мало не вискочить із надміру втіхи. „Ангел вопієше благодатній: — чистая Діво, радуйся! І паки реку: радуйся“.

Маріє! Нині замало для Тебе тішитись, так як в хвилі предивного Різдва Ісусового!!!

„Запечатану гробу от беззаконников прошел Ісус, якоже родился от Богородици“... (стихира 5 глас). Не лиш друге звіщення Ангела, але й сам спосіб воскресення пригадує Їй материнську радість з новонародженого Дитяти: „Сниде в преісподняя землі — в ложесна твоя Чистая сшедий...“. „На разверзл врат дівства во воплощеніі — гроба не разрушил «си печати...“; „Сохранив ціла знаменія — ключі Діви невредимий в рождестві Твоєм“ (Кан. пасхи).

Бо я кажу Тобі ще раз: радуйся! Радуйся з воскресення! „... твой Син воскресет тридневен от гроба!“ Кожне втрачене щастя, коли знову вернеться, двічі дорожче нам, ніж передше. Так і в Марії. Щойно з докором пита-лася ангела, де ділось це „радуйся“, яке колись так торжественно Їй проголосив, а нині він приносить Їй аж два „радуйся“. Ось ще недавно гасло перед Марією любе світло Її очей, а нині „абіє із гроба красно... возсія Солнце... (кан. Пасхи). Тоді цілувала вона „безгласна його уста, з тепер від „божественного і любезного і сладчайшого Ісусового гласа“ на радощах розливається Її душа і Його бажалаб Вона слухати „до скончанія віка“ (канон Пасхи). Вона наче говорить Йому: — О! Як скоро подівся десь цей переваж-

кий смуток! Бо ось „вчора спогребохся Тебі Христе і сра-спинахся тобі вчора — совостаю днесь воскресшу тобі“ і ти за це прославиш мене в своїм царстві.

Пора Марії обмити лице, пописане вчорашніми слізами; пора прикрасити розпущене волосся і замінити святочним похоронне, з розпуки подерте, одіння! Бож до цього взиває ІІ Церква: „...Ти же чистая красуйся Богородице!“... Красуйся Маріє, бо твій Син знов „красен доброт-ю!“ Нехай радість небесною красою грає на твоїм богоматеринським обличчю!

Бачимо, що Ангел і Церква взивають Пречисту до радості. Але, як тішитися Марія, про це не кажуть наші літургічні пісні. Бо як можуть щось сказати, коли саме святе Письмо закриває радість Марії печаттю мовчанки.

В могутню крису Христового Воскресення вдаряє серце нашої Церкви, її пасхальне богослуження. Розко-лисані світлою седмицею воскресні дзвони наших церковних мельодій цілий Божий рік не вмовкають, бо всі неділі року, немов численні зеркала, на переміну, щораз з іншої сторони відбивають Господню Пасху.

Та вдумаймось, якої „радісти ісполняється“ це „благочестивих собранія“, що перший раз „просвіщається божественними лучами і живоносними воскресенія“ (канон Пасхи). Ця свіжа атмосфера Пасхи, цей весняний подув перших днів і тижнів після воскресення Ісуса давала Його найближчим радше передсмак неба. Їм являвся Ісус через сорок днів і говорив з ними. Його славна перемога над смертю непохитною вірою наповнила немінні серця, що скоро і гідно, випробувані в горнилі мучеництва, ставались підвалинами св. Церкви.

І в тій життєдайній атмосфері Пасхи проживає Божа Мати ок. 15 літ. Разом з Апостолами перебувала Вона на молитві у тій горниці, де Ісус спожив Тайну Вечерю і з ними теж удостоїлась бачити вознесення Христа. „Єгда Матери со ученики спутешествующим друг другу во Витанію Христе вознесл єси руці твої благословивий їх і тогда вознесл єси во славі... і ученики і рождшую тя Богородицу радости безчислення ісполнивий во твоє вознесеніє“ (стихира Вознесення). По Господнім вознесенню на небо, після передання¹⁾ Марія, проживаючи в Єрусалимі на горі Сіоні, в домі улюбленого Ісусового ученика св. Івана, прийняла разом з свя-тими Апостолами в дні П'ятидесятниці Св. Духа і їм (після передання) доповняла життєпис свого Сина словами, які скривала в своїм серці, доки не розійшлись вони по всьому

¹⁾ Все це передання знаходиться в апокриф. Євангеліях, а тому що нема в них нічого проти віри і моралі, а життя Пресв. Богородиці описують зі всіма чертами правдоподібності, тому не відкидають, а навпаки много, користають з них наші літургічні пісні.

світу (Лука). В 44 р. на якийсь час схоронює Марію св. Йоан до Ефезу, а коли переслідування устали, вернулись вони знов до Єрусалиму.

Останні літа її перебування на землі минають на відвідуванню дорогих місць, прославлених і освячених присутністю Ісуса Христа. Вона довго любить перебувати на молитві в Оливнім городі. І тут одного дня „в молитвах неусипающу Богородицу“ (кондак празн.) стрічає небесний післанець і приносить Марії третю благовість. Благовість, що за три дні злучиться на завжди зі своїм Сином. А на знак, що смерть не задержить її в гробі, дав Пречистій райську оливну галузку і поручив, щоб її несено перед похоронним походом. Це той самий Гавриїл, що впродовж цілого життя Марії приносив їй лише самі щасливі відомости і кормив в храмі небесним хлібом. А що Марія?! З радістю дякує йому за цю новину і скоро спішить повідомити св. Йоана про все і приготдовляється до смерти.

Напередодні сьогоднішнього празника вдаряє наша Церков в кимвали своїх красних напівів:¹⁾ „Мати бо Божія... готувється нині от землі к вишним прейти!“ (стихир. предпр.).

Чи побачить ще Марія перед своїм успенням св. Апостолів, розсіяних по всім світі?! Наша Церква каже, що так. Тіло Божої Матери лише вони можуть похоронити. Вона навіть поважним тоном заявляє: „подобаше самовидцем Слова і слугам, і єже по плоти Матери Єго успеніє видіти“... (Литія, гл. 1. болг.). І тому до них у першій мірі звертає свій зазив: „Апостольский лице! Преславно соберися от конец днесь...“. Відтак взиває всіх інших живих і померших: „царі же і князи, со дівическими чиньми нині предваріте, всі людіе же стецітеся... ібо всіми владичествующая хошет наутріє душу предати в руці Сину“ (стихир. предпр.).

З усіх сторін вже тиснуться масами народ, бо Пречисту Матір Ісусову знали всі христіяни Єрусалиму й околиці. Після передання оловіла їм Марія свою стрічу з архангелом, показала оливну галузку і обіцяла, що й по смерті їх не опустить. Та думка про Апостолів не дає ще вмерти Богородиці... Але як могли розсіяні по всім світі „богословські труби“ одним днем зявитись в Єрусалимі?! Певно, що Яків²⁾, єпископ Єрусалимський і св. Йоан Богослов були при Ній. І можливо, що Верховні Апостоли, що здається перебували в Антіохії, могли ще з євангелистом Лукою прибути на час, колиб подібно, як Вона, одержали 3 дні наперед одержали обявлення. Але, чи може прибути Марко

¹⁾ Величаво святкований празник Успення Божої Матери в нашій Церкві має 1 день предпразденства і 8 днів попразденства (14 — 23 серпня).

²⁾ т. з. Яків молодший, бо Яків старший поніс вже мученичу смерть за Ірода Агрипи в 42 р. (Діянія 12, 2).

з Венеції, Матей з Етопії, або Вартоломей з Арабії?! Яким чином побачить Марія Андрія Первозваного, проповідника далекої Скитії, або Тому, що загубився десь в Індіїх?!¹⁾

Та в тім несподівано великий шум немов надходячої бурі захитав основами світлиці, в якій лежала умираюча Марія. Вітром наднесені хмарини оточили Сіон. І о диво! Перед порогом з'явилися всі Апостоли так, як кожний з них проповідував в іншій стороні світа. „У Бога же вся возможна!“²⁾ Так також перенесено пророка Авакума до ям левів, в якій сидів Даниїл³⁾ і Филипа по охрещенню мурини пірвала невидима сила і поставила в Азоті⁴⁾.

Коли Марія запитала, що сталося, почула відповідь: „На безсмертне твоє успеніє Богородице, Мати живота, облаци Апостоли по воздуху восхизаху і по міру розсіяния во єдином лиці предсташа пресвятому твоєму тілу...“ (канон). А наша церковна пісня сягає зараз до порівняння і знаходить слідувачу аналогію: „на облаці Діво апостольский лик носим ко Сіону от конец служити тобі, облаку легкому собиратися“ (канон).

На стрічу Апостолам вийшов св. Йоан, витаючи їх і дивуючись Божій Силі. Саміж Апостоли, отсюду божественною силою собравшися, не знали зразу, що з ними діється. Коли зрозуміли, де вони і чому опинились в Єрусалимі, припали з великою пошаною і з глибоким смутком до ложа Пречистої, взиваючи, щоби не полишала їх сиротами. Вона одначе позна радості. Ще потішає їх заporукою, що не відходить на завжди, а більше молиться „воздівши руці“...⁵⁾ Але слова її щораз ніжніші, щораз повільніші... замінились радше в тихенький шепіт. Ось і втома многотурботного дня сон насилає на її боговидні очі... Сон, яким лиш раз засипляє людина... Як лагідно і свято прийшла до Неї ця пора: „єгда душа од тіла розлучається“... (стихир. погреб.).

О 9-ій годині⁶⁾ сама від себе відчинилася стеля дому, а кімнату наповнило неземське світло. Сам Божественний

¹⁾ Про те, де який з Апостолів проповідував, не знаємо точно. За гностиками повторяє історик Евзевій (Eusebius. Eccl. Hist.) Тертуліян (Tertulianus, De praescrip. haeret. 36), Григорій Назіанський, Амвросій, Єронім і інші. А вжеж такі було дванадцять Апостолів. Бо Якова старшого заступив св. Павло а Юду Іскаріота Матій. Крім цього були ученики Павлові: Діонисій, Єротей і Тимотей. (Акафіст кондак 2).

²⁾ Мт. 14, 26.

³⁾ Дан. 14, 36.

⁴⁾ Діян. 8, 39, 40.

⁵⁾ Якоже воздівше руці, ісходиши всенепорочная, руці іміже Бога носила еси плотию, со дерзновенієм яко мати рекла еси ко рожденному: аже ми дал еси во віки сохрами. . (Канон 8 п.).

⁶⁾ Передання оповідає майже одноглідно, що успення Марії наступило в 9 годині 15. серпня 48 р.

жених¹⁾ в почоті всіх небесних чинів прийшов, щоби свою Матір відпроводити у весільні світлиці. „Дивляхуся ангельські чини²⁾ в Сіоні смотряще свого Владику женскую душу руками носящего“ (канон). Надійшла для Марії святочна і тужно вижидана хвиля. З якою радістю сьогодні „взятся із гори Сіон, Сіон одушевлений... і в Сіон Пречистая представляється днесь“... (канон предпр.). Щастя Марії звіщає Церква радісною мельодією: „Яже небес вишшая сущи“... (Литія гл. 2). Тут неначе імітується приспіненим і підскачним ритмом, як то щаслива душа спішить в небесні хороми. Це немов танок на тім весіллі, що про нього тільки в притчах оповідав Ісус³⁾).

Ії, як „жену мертвену і Матер Божію видівше славнії Апостоли ужасно, прикасахуся руками, славою облистующей“... (канон). Вони, хоч привичні до великих і дивних річей Божої сили, на вид того чуда „обстояще одр з трепетом зряху... і ови убо взирающе на тіло ужасом одержими бяху. — Петр же со слезами“... (стихир). Виходить, що св. Петро найбільш м'який між усіма Апостолами⁴⁾. Його слези започатковують похоронне голосіння, таке ритоме східним похоронам і тим тоном єврейських плачок вміє плакати і наша Церква. Послухаймо, як ревно вона голосить: „Прийдіте всі конци земнії, чесное преставленіє Богоматери восхвалим, вручі бо Сина душу непорочні положи!“

„Тімже святим Єя успенієм весь мір оживотворися во псалмїх і пініїх і піснєх духовних“...⁵⁾ (Литія гл. 3). Заснула Марія, а цілу вселенну пробуджує наша Церква своїм торжественним співом. Во псалмїх: безнастанним рефреном взиває „Воскресни Господи в покой твой, ти і кївот святині твоєї“⁶⁾. Перше пророцтво вже сповнилось, бо вже воскрес Господь, та кивот Його святині щойно ховають торжественно. А в пініїх і піснєх духовних аж розпливається сьогоднішній Празник⁷⁾. Не знаємо, в яку вдарити струну. Так тут сплівся

¹⁾ „Полунощница повседневно“, Мт. 25, 5.

²⁾ Від Діонісія Псевдоареопаріта (Єрархія небесна) прийнялось в Церкві 9 ангельських чинів: „святїї Архангели, Ангели, Начала, Власти, Престоли, Господствія, Сили і Херувїми... і страшнїя Серафіми...“ (Величання на Собор Арх. Михаїла).

³⁾ Мт. 9, 15, 22, 2, 25, 5. Марк. 2, 19.

⁴⁾ „Ісхед вон плакася горко“. Мт. 26, 75, Мр. 14, 72, Лук. 22, 62.

⁵⁾ Єфес. Гл. 5, 19.

⁶⁾ Пс. 131, 8.

⁷⁾ Сьогоднішній празник святкує наша Церква дуже торжественно. Він має на всеночнім аж 4 оригінальні стихирі (напівні самоподібні: т. зв. болгарські і 1 подобен „О дивное чудо“). Авторами стихир є св. Іван Дамаскин, Косма, і Теодот Нікомедійський. На утрєнні є два канони Косми і Ів. Дамаскина. Це дає ясний доказ, що правда про успєння і заборання Марії з тілом до неба в першій мірі живою і безсумівною заховалася в Східній Церкві.

жаль з одушевленням, а втіха з повагою, що і напиви своїми настроями переминаються. Апостоли плачуть, Марія тішитися, а наші богослуження по середині, трохи плачуть, та більше торжествують, взиваючи, щоби всі немічні дотикались Пречистого Її тіла і черпали здоров'я для душі і тіла.

Мати Божа освятила воздух „своїм восхожденієм“, так як колись просвітілась земля Її Різдом (стихов. попр.). І коли так над ложем Її стояли Єрусалимляни, не знаючи, чи тішитися, чи ридати і ангели крилами покривали Її тіло¹⁾, тоді із кружка Апостолів понісся голос, здається св. Йоана, що взивав уставлятись до похоронного походу:²⁾ „Сіоняне єлиці свіщи возжіте світлом обложенною і сію піснями проводім!“ (канон).

Ясно вже горять свічі, запалені перед „духовною свіщою“, що Її обличча „світовидно славою сіяюще божественнаго дівства...“ (канон предпр.). А велика празнична вечірня переносить нас своїм духом на єрусалимський шлях між Сіоном і Гетсиманією. Вже рушив похоронний похід; вказує на це маршова мельодія: „О дивное чудо! — Істочник жизни во гробі полагається і ліствица к небеси гроб биває!“ (стихира). Здається, що чуємо кроки тих, що окружали гору Сіон, а тепер розтягнулися в довгий, величний похід. „Веселися Гетсиманіє богородичен свягий доме“..., бо біля св. Богоотців Йоакима й Анни положить зараз тіло Їхньої дитини. Вкінці і всі „вірнії Гавриїла імуще чиноначальника“, співають Її: „Обрадованная радуйся! З тобою Господь“³⁾ (стихира).

У всім нагадується похід Ізраїля із ковчегом завіта. На чолі св. Йоан з райською галузкою немов Мойсей з палицею, а св. Петро зачинає навіть псалом: „Во ісході Ізраїля от Єгипта...“⁴⁾ „Не ктому образно во гаданіях священники ковчег завіта носим єсть, святыми же Апостоли воістину Божія Мати носима єсть“ (кан. предпр.). І як тоді, так і тепер по дорозі діються чуда. Гордих богохульників тяжко карає невидима сила, що виходить із ложа Богоматери, а покірні каліки черпають уздоровлення. Довкруги обlačний вінець немов огненний стовп охороняв похід перед не-нависними жидами. Та ось знайшовся один юдейський священник Атоній⁵⁾, що словно зневажав Божу Матір, коли пе-

¹⁾ В представленні твоєм Мати Божія пространнішее тіло твоє і богоприятне ангельскія воінства священними крили трепетом і радостію покриваху“ (канон 4 п.).

²⁾ На Сході не зволікають з похоронами, а відразу по смерті хоронять.

³⁾ Лук. 1, 28.

⁴⁾ Пс. 113. Цей псалом співали жиди на похоронах.

⁵⁾ Торжественне несення тіла Пресвятої Діви звернуло увагу і не-нависних фарисеїв, що з люттю приглядались тим почестям, які відда-

реходячи, бачив похід. Та коли приблизився, щоби злочинно скинути Пречисте тіло з ложа, на яким воно було несене, „постиже руці досадительная дерзаго усіченієм суд нанес...“ (канон).

Безрукий злочинець з болем і сльозами припав до ніг апостольських. Йому прощено. Приблизився знов до живого кивота і зачерпнув уздоровлення. Наша Церква влучно змальовує його душевну переміну в Акафісті на Успеніє¹⁾.

Хто може спротивитись „Богу, сохранишу честь одушевленному кивоту“ (канон 3 п.). Бо всі ненавидящі мене — каже Марія — люблять смерть²⁾.

Похід зупинився в городі Гетсиманським. Коли Її Пречисте тіло поставлено над гробом, тоді всі припали з плачем, щоб впосліднє поцілувати хоч край Її похоронного покривала. А ці, що тепер чудесно уздоровлені, кличуть і других: „Лежашу і простерту видяще, очи слижашу, живоподательний, божественний істочник прийдіте вірнії сердечния слези точаще прикоснімся сея нетлінному тілеси“ (канон).

Аж над вечором могли Апостоли похоронити Тіло Пресв. Богородиці. „Істочник жизни“ покритися гробом, і ту драбину (паремія), що досягала неба, впущено вглуб землі. Велике і дивне чудо! Одначе ми бачили вже більші речі. Коли „неспостижимий сея Плод, імже небеса биша“ похоронено в гробі, чомуж не могли того зробити і Пречистій Його Матері?!

Три дні св. Апостоли заносили над гробом молитви, прислухуючись ангельським співам. Аж третього дня зявився в Гетсиманії ще один Апостол. „Сила Вишняго восхити от Індії Тому за нікоє Ізволеніє Божіє і прилучшуся єму во пречесное успеніє Богоматери і предпостави живопріємному єя гробу“ (Акафіст, кондак 3). По Божому провидінню мав св. Тома спізнитися. Зі слезами просив, щоби отворили йому гріб, бо хоче ще побачити Богородицю. Коли ж отворено гріб, тоді очам присутніх представилось нове чудо. Тут помітили вони лише повивальні простирала, а з гробу розносилися пахощі. До краю счудовані, насоло-

вано Марії при похоронах. Та облачний вінець осліплював їх так, що вони чули вправді співи, але нічого не бачили. Одначе коли піднесений на хвилю вінець дав змогу побачити їм цей похід, тоді згаданий Атоній кинувся з люттю в напрямі ложа Марії, хочаби зневажити Її за о. Дорожинським).

¹⁾ Бурю внутрішнім помишленням невірних Євреїв Афоній, і зрябоносними Апостоли Богоматере пречесное тіло всесені ко гробу несенное, ко опроверженію устреміся; внезапно же, егда ослепленієм очію руці его отяті, ко одру приліплени висясті, вірою Матер Божію ісповідаше, (Акаф. кондак 4). (Акафіст на Успеніє написав Ізидор Бухирас, царг. патріарх, 1341—1349).

²⁾ Прит. 8, 36.

джуючись чудесним запахом, кличуть: „Гробу, діву пріємшу, приступім вірнії благовонія божественна пріяти тшашеся, в сем бо ізліяся міроположница дихаюшеє благовоніє, душі благоухаюше..." (кан. предпр.).

Як могла смерть захопити Матір самого життя? ¹⁾ За якуж провину малоб Її тіло піддатися розкладові?! Атжеж смерть це кара за гріх! Бо написано: „єдинім чоловіком гріх в мір вниде і гріхом смерть" ²⁾. І ще написано: „от жени начало грѣха і тою умираєм всі" ³⁾.

Та не така ця „невіста неневістна"! Ми знаємо! „В рождестві зачатіє безсіменноє, во успенії мертвості нетлінна, чудо в чудеси сугубо стечесе" ... Чи ж не дивуватись: „Како бо неіскусомужная младапитательница чистая, како же мати Богу мертвоносна міроухаючи?" (сідален) ⁴⁾.

Мойсей, як сходив з гори, розторочив скрижалі завіта, але цю духовну скрижаль, на якій лише Св. Дух невидимо виписав Предвічне Слово, забрав Ісус ⁵⁾ в святая святых ⁶⁾, бо там Її місце.

Не огненна колесница перевозить Її, як пророка Ілію, але само Сонце бере Її на себе і переносить на небі ⁷⁾. Ісус мусить сплатити свій синівський довг. Колись сам поселився в Її лоно, а сьогодні свою матір поселяє в небесній оселі ⁸⁾. Він показує нам на Пречистій Діві дві свої природи, що сам, як чоловік, вмирає і як Бог встає ⁹⁾, щоби невірних переконати, що і Його воскресення не було привидом.

Тому сьогодні торжественно падають заклики до псалмівця: „Возопій Давид! Что сей праздник, егоже воспіл еси древле в книзі псаломстій?!"

¹⁾ „Смерть, како подят живота присносущнаго явірождшую паче естества всенепорочную, но сію отринув Владика престаи ты ко пріятію небесному" (канон предпр.).

²⁾ Римл. 5, 12.

³⁾ Іс. Сир. 25, 27.

⁴⁾ Пісня Пісень 3, 6.

⁵⁾ „Богоділання скрижалі Мойсей, писанія божественним духом яростію сокруш, но сего Владика рождшую неврежденно в небесная сохрани доми" (канон 7 п.).

⁶⁾ „Воістину ты, яко свѣтел свѣщник невещественнаго свѣта, кадилицу златую божественнаго угля... ручку і жезл, скрижалю бо го писанную, ковчег святій, трапезу слова жизни, діво рождество твоє..., во святая святых всели..." (канон 6 п.).

⁷⁾ „Не колесница огнезрочная от земних ты представи, якоже Ілію праведнаго, но самое Солнце правды, на руку своею пречистую твою душу, яко непорочную прієм, в себѣ упокої і преславно ты чистая престаив почте в радости паче ума" (стиховна поспразд.).

⁸⁾ „Іже странно вселивийся в твоє чрево воплощаем... у себе упокої, яко должник син..." (канон 8 п.).

⁹⁾ „Увіряя Ісус син твой Богородице і Бог наш два естества своя, яко убо чоловік умираєть і якоже Бог востаєт. і ты Богомати законом естества умрети благоізволи, да на невірним привидініє мнїтьєя смотрїніє..." (стиховна поспразд.).

Ти колись, пророкуючи, просив: „Воскресни Господи, в покой твой ти і кивот святини твоєї“¹⁾). А сьогодні „яко дщер богоотроковицу і діву преложи ю на оні обителі Христос“ (сідал. «разн.)

А при вечері, яку споживали того дня разом, св. Апостоли про ніщо іншого не гуторили, лиш про воскресення Божої Матері. Святі Апостоли заховували при вечері слідуючий звичай. Сідаючи за стіл, головне місце лишали незаняте і на нім клали часть хліба в память Ісуса Христа, яко „часть Господа“. По їді всі вставали і з набожністю піднимали ту часть хліба і славили Пресв. Трійцю. Відтак ділили „часть Христову“ і споживали її. І сьогодні при кінці вечері робили те саме. Та ось негайно почули ангельські співи²⁾). Коли піднесли вгору свої очі, там побачили вони Божу Матір в почоті множества ангелів. І подібно, як Христос по воскресенню, так сьогодні Марія каже: „радуйтеся! Бо я з вами по всі дні“³⁾) і благословила їх.

Скріпилася їхня віра і подвоїлася ревність. І вони знову, піднесені дивним вихром, опинились кожний на місці своєї проповіді.

Вже відпроварила наша Церква Марію „на оні обителі“, де „преукрашенна божественною славою (ірмос 1) може стати як цариця праворуч свого Сина“⁴⁾). Вже цей останний період її життя був для Неї передсінком неба. І мов те чисто заходяче сонце, що віщує десь красний і погідний ранок, кидає Вона останні проміні свого життя на окружаючих її будівничих Христової Церкви. А опісля бачимо величавий похорон, повний чудесних знамен. Її чудесне успення це вірна відбитка її безпорочного життя. В зачаттю — непорочна, в благовіщенню — благословенна, „в рождестві дівство сохранила і в успенії міра не оставила...“ (тропар празника).

Все її життя було під знаком побіди і так змальовують його наші богослуження. Заповіт перемоги над діаволом, від прародичів, переходив з рук до рук і його зберігав Ізраїль, доки не прийшла Марія. І Вона щойно виповняє його⁵⁾). Вже в своїм Непорочнім Зачаттю оминає стежку первородного гріха. Відтак у святині набирає сил до великого діла. Зачудовує всіх дівственним материнством і своїми терпін-

¹⁾ Пс. 13, 8.

²⁾ „Проповідники богоноснії Апостоли, по отшествії ко премірним Божія Матере, в общем сідині обичния трапези бивше, і предложеніє части хліба в імя Господне возносяще, внезапно свише Богородицу, Царицу, пришедшую со світоносними Ангели зряху і мир тім от Сина і Бога подавшую слишавше...“ (Акафіст кондак 6).

³⁾ Мт. 28, 20.

⁴⁾ Пс. 44, 10.

⁵⁾ Битія.

Чи цей містицизм природний? Думаю, що так! Після стільки страхіть війни, після стільки насильств, невдач, в часі таких тяжких життєвих обставин — душі християнина за мало недільної проповіді — пояснення св. Письма, — що обговорює загально деякі життєві питання, вона хоче більше, вона хоче знайти в тій „книзі книг“ відповідь на питання, які виключно її цікавлять, виключно її дотикають.

І ось причина, так сильно поширених по наших селах книжок св. Письма, виданих британським біблійним Т-вом. І чи вистарчить говорити в проповіді, що таких книжок не вільно читати? Чи селянин, що заплатив за „біблію“ 5 зл., з легким серцем кине ту книжку в огонь? Тимбільше, що він десь там порівнав, що вона „чисто така сама, як та в церкві“.

Очевидно, що побожніші підуть за приказом Церкви і знищать подібні книжки... однак більшість?! А навіть, якщо була би таких меншість, то й за ними, по науці і примірі Христа, маємо йти і їх брати на рамена та приводити до Христа. З другої сторони ті побожніші наражуються на кпини і насмішки сектантів, мовляв: священники ховають перед вами дійсну правду і науку св. Письма і говорять вам тільки те, що для них відповідне — чи навіть — корисне. Один не повірить, а другий почне сумніватися...

Як зарадити?

Є дві дороги, якими не тільки можемо, але й мусимо піти, щоби досягнути під цим оглядом добрі висліди.

Перша річ, — старатися видавати дешевими зшитками св. Письмо. Належить знайти спосіб, щоби зробити св. Письмо більше приступним до набуття навіть для найбідніших.

Друга — дуже важна річ — може й важніша як перша, це видавання книжечок не з проповідями, а з коментарями св. Письма.

Признаюся, що це, що пишу, не є моя концепція; до цього спонукує мене життя.

Нераз говорять мені: хотів би я такої книжки, де було би пояснене св. Євангеліє з кожної неділі і свята. Цього наші люде дійсно хочуть, бо нераз їм приходить ся, що хочуть боронити Христової віри перед сектантами, а не знають значіння деяких слів чи цілих перікоп. Правда, є приказ Церкви з єретиками не диспутовати, однак не все селянин це розуміє і в найліпшій вірі хоче стати в обороні правди. А нераз навіть говорять: як буду мовчати, то тамтой — себто сектант — вважатиме, що мене „побив доказами“, і очевидно в горячці розмови забуває про заборону диспути і вживає нераз невластивих доказів.

Не на це пропоную видавання пояснень св. Письма, передовсім недільних і святочних зачал, щоби навчити наших людей „диспутовати“, — бо приказ Церкви все остане для

нас важним — а на те, щоби захоронити вірних перед мильним розумінням св. Письма, подаваним сектантами, а також і на те, що в той спосіб можна буде скорше позискати тих, що вже нині є в якійсь секті. Між ними є багато таких, що радо таку книжечку перечитають.

Не говорю тут про те, що і неодному священикові такі книжечки стали би в пригоді, хочби яко матеріял до проповіді.

Знаю, що люди рішучо більше збудовані виходять з церкви, як почують проповідь про річі, що знаходяться в св. Письмі, ніж як чують проповідь про короткі суконки, строї і т. п. І про це треба сказати, однак не як зміст проповіді, а як втручений „пассус“.

Якже це зреалізувати? Думаю, що проста річ. „Нива“ оголосить, хто є охочий до праці, евентуально запросить когось, можна зїхатися, порадитися, розділити між себе зачала поодиноких неділь і святочних днів і в короткому часі може бути справа полагоджена.

Видрукувати може чи „Нива“ чи „Христос наша сила“ — дуже люблений часопис — а користь з цього, за Божим благословенням, буде велика.

о. Юліян Дзерович

Научні пляни релігії

для вселюдних шкіл

Не знаю, чи є більше темне поле душпастирсько-катихитичної діяльності, як саме брак научних плянів для науки релігії у вселюдній школі, і не знаю більше пекучої потреби для душпастиря-катихита, як саме знати, що і в якому обемі, в кожній класі переробити з катихизму і біблії, літургії й історії Церкви.

Чому ця потреба стала тепер такою конечною? Чому давніше не відчували ми браку плянів? Бо вони були! Були, — бо інакший був устрій шкільництва. Загальні пляни були поміщені в „Архієпархіяльних Відомостях“ за 1924 рік, а підручник о. Івана Рудовича давав їх при кінці книжки досить подрібно. Також пок. о. Семен Біленький, катихит школи Шашкевича помістив дуже добрий подрібний плян навчання релігії в „Ниві“ за 1924. рік.

Реформа шкільництва в Польщі обняла і вселюдні і середні школи. Гімназію обокресно з вісьмох до чотирьох клас: дві найнижчі класи, I і II-гу гімназійну прилучено до вселюдної школи, виєліміновуючи з них головно латину,

а знов з VII. і VIII. гімназійної класи створено ліцеї різних типів.

Обкросна гімназія і ліцеальні класи розпорядком Митрополичого Ординаріату ч. 12916 з 1936 р. дістали вже свій дуже загальний розклад предметів науки релігії. А саме в гімназії нового типу треба брати:

I. класа — середній катихизм,

II. класа — літургіка,

III. класа — історія Церкви,

IV. класа — догматика.

На дві ліцеальні класи, (класи VII. і VIII. гімназії старого типу) призначені:

I. класа (давна VII. кл.) — етика.

II. класа (давна VIII. кл.) — апольоgetика.

До отсього розподілу науки релігії Митрополичий Ординаріат додав ще слідуючі завваги:

Богато гімназійних учнів не дістанеться до ліцею,*) отже закінчить свою загальну освіту на гімназійних студіях. З уваги на те ОО. катихити по гімназіях повинні старатися, щоб учням дати по змозі заокруглену, викінчену науку релігії. Учнів треба забезпечити перед погубними модерними течіями, перш за все перед атеїзмом і раціоналізмом. Тому при науці історії Церкви й догматики треба пояснити учням найважніші проблеми з етики й апольоgetики.

З етики треба пояснити при догматиці: свободу людської волі, віру як чесноту, життя з віри; а при історії Церкви: про соціалізм.

З апольоgetики конче треба пояснити при догматиці: бодай один розумовий доказ на існування Бога, а саме з доцільности в світі, безсмертність душі і причини атеїзму, а при історії Церкви: лож матеріалізму.

Отже вже якийсь плян навчання є. Є від біди і підручники оо. Лужницького, Левицького, Костельника: може й дещо перестарілі, може й вичерпані, може й не конче всі добрі, але при устному викладі катихита якось можна собі дати раду.

Гірше стоїть справа і що до плянів і що до підручників у вселюдних школах. Міністерський плян науки релігії так загально означає ціль навчання релігії у вселюдній школі: „Ціллю навчання у вселюдній школі є прямувати до того, щоб діти полюбили і наслідували Ісуса Христа, пізнаючи Його життя й науку. Христос повинен бути джерелом і підставою релігійного життя дівчор на цьому рівні; Його Особа, слова і вчинки повинні безпосередно промовляти до

*) І дійсно багато учнів впало при т. зв. „малій матурі“ по IV. кл. (давнішій VI-тій), — а багато перепаде при вступному іспиті до ліцеальних клас.

її душ. Довкола Нього зосереджується цілий матеріал навчання“.

Розходиться тепер про те, скільки з того загально зачеркненого матеріалу в кожній класі подати, і в який спосіб його подати, чи історично на основі біблії, чи систематично на основі катихизму.

Рішальним ментом при укладанню пляну є також kwestія, коли дітей допускати до святої сповіди і святого Причастія. Міністерські пляни для римо-католицької релігії не ставлять цієї kwestії ясно. Як загальну норму приймають вже класу II-гу, як класу, у якій повинно ся б вести дітей до св. сповіди, але додають виразно, що „лише таких дітей належить вести до св. Тайн, яких загальний розвиток буде узнаний до цієї цілі як відповідний. Дітей недостатньо розвинених треба щойно в класі третій допускати до святих Тайн“.

Як нам на цю kwestію задивлятися? Розважмо всі „за“ і „проти“ цієї справи. За скорішим допусканням дітей до св. Тайн промовляють декрети Евхаристійного Папи Пія X. (з 20. XII. 1905 і 8. VII. 1910), який вчинив Евхаристію осередком християнського виховання і дозволив вже таких дітей допускати до св. сповіди, що вміють розрізнити добро від злого, і які знають, що священник має власть і силу відпустити гріхи, коли хто з жалем сповідається. Що до св. Причастія, вистарчить, якщо дитина вміє вшанувати св. Причастіє і вміє розрізнити св. Евхаристію від звичайного хліба й вина.

Дальшим мотивом допускання дітей вже в II. класі до св. Тайн є обставина, що польський шкільний закон дозволяє дітей щойно в 7-мому році життя вписувати до школи, а не, як перше було, в 6-тому році. Цей аргумент однак не витримує критики, бо діти, остаючи даліше і продовж шестого і смого року життя дома, (а не — в школі!) в такому самому докільлю, бавляться тими самими забавками, з тими самими ровесниками, нічого не зискують через цей побут дома інтелектуально, і що найвище фізично скріпляють себе. Щойно школа розвиває дитину і дитина, хоч о рік пізніше йде до школи, стоїть таки на рівені цієї класи (ступня), до якої ходить.

За допусканням дітей щойно в III. класі до св. Тайн говорить дотеперішня практика, яка показала ся добром, бо дитина трактує ці святі Тайни вже не по діточому, а серйозніше і може до прийняття їх багато краще приготувитися.

А вже зовсім хибною є вказівка міністерських плянів, які дозволюють робити різницю між дітьми і дораджують мудріших, інтелігентніших допускати вже в класі другій, а тупіших щойно в третій. Робити різницю між дітьми під цим оглядом дуже непедагогічно. Будуть тут ображені ам-

біції не лише дітей, але й родичів, які на цій точці будуть вельми вражливі. „А що ж то — моя дитина гірша від сусідської дитини?“... Ні! або всі приступають до св. Тайн з третьої класи, або в другій, але ділити дітей не можна.

Я особисто, на підставі довголітньої практики, стою за третьою класою. Польські катихити, як знаю з кількох джерел, в практиці пересувають перше прийняття св. Тайн на третю класу. На всякий випадок повинно бути під цим оглядом також однакове поступовання між катихитами обох обрядів.

А чому важно знати, — з огляду на плян науки — в якій класі будуть приступати до св. Тайн? Тому, бо тоді ціла наука релігії в тій класі доцільно зміряє до доброго приготування дітей по св. Сповіді і св. Причастя. В тій класі вже не можемо брати науки релігії історичним ходом навчання (на тлі біблії), а ходом систематичним, щоб при історичному ході не випустити якої правди моралі, потрібної до уформування життя по Христовому Закону і тим самим підготувати дітей добре до св. Тайн. Для другої класи був би рішуче відповідніший біблійний спосіб навчання і тим самим не так підходящий до приготування до сповіді, як катихизмове трактування християнської етики, і приготування до св. Тайн. Очевидно, що це катихизмове, систематичне трактування науки релігії спиралося б на монахійській методі, яка, як звісно, втягає науку біблії як зразок, як основу цілої лекції і з того зразка виводить усі правди.

Поставивши отже як принцип: Перша сповідь і перше св. Причастя в третій класі (а не другій) — маємо розв'язану квестію, що брати з дітьми в першій і другій класі. Треба брати біблійну історію, попереджаючи її на самому початку шкільного року кількома підготовчими катихизмами про св. хрест, про християнське поздоровлення, про молитву, про знак св. хреста, про Божий дім і поведінку в церкві. Опісля йдуть біблійні катихизи, в I. класі зі Старого Завіта лише про перших людей і негайно про обітницю Спасителя. В II. класі вже можна взяти зі Старого Завіта і про Каїна і Авеля, про потоп, про покликання Авраама, про Якова і його синів, про Мойсея, про вихід з Єгипту, про чудеса на пустині, про десять заповідей Божих, про вхід до обіцяної землі, і про царя Давида. Опісля вже йдуть біблійні катихизи Нового Завіту.

А якого підручника уживати в тих класах? Підручник може обов'язувати лише катихита, бо діти в першій класі (особливо по польських школах) ще зовсім не вміють читати, а в другій класі читають ще дуже слабенько. Тут можна і належить вчити дітей лише на підставі образців, які повинні бути в кожній школі. А катихит може послу-

гуватися підручниками пок. о. Івана Рудовича: „Ісус у серцях дітей“, або пок. Сем. Біленького: „Біблійні образки“.

А тому, що навчання дітей-першаків і другаків є найтяжче, піднявся я написати „Методичний підручник для навчання релігії в класі I і II-гій“, який піде до друку, як тільки скінчиться печатання моєї „Педагогіки“. Будуть це катихизи, які я практично переводив як учитель катихитики Богословської Академії в присутності богословів.

Як бачимо, навчання в I класі не відбігає далеко від матеріалу в II-гій класі вселюдних шкіл. Позірно буде видаватися, що катихизи будуть скучні для дітей другої класи, коли так недавно в I класі чули майже те саме. Але тимчасом буде — навпаки. Ділянка релігійного життя має те до себе, що тільки через поглиблення угрунтовується це життя в душі чоловіка. Релігійні теми у більшому ще ступні ніж артистичні стають нам ближчі основнішим їх пізнаванням.

Дворазове трактування тих самих тем допоможе до утримання в пам'яті дитини подій з життя Ісуса Христа, яких нагромадження причиниться в різних обставинах до розбудження релігійних почувань, а ці знов побудять волю до ділання згідно з Христовим духом.

В третій класі прийшло би — як вище сказано — систематичне приготування до прийняття св. Тайн. Треба б зладити відповідно до цього написаний підручник, але тимчасом міг би бути з користю уживаний катихизм крил. Леоніда Лужницького.

А де прийшов би виданий Митрополічим Ординаріатом катихизм п. з. „Божя Наука“, над яким працювала ціла комісія і який після совісного осуду визначних катихитів витримав добре пробу як підручник у вселюдних школах? „Божя Наука“ має цілу свою історію. „Божя Наука“ була подумана як підручник до навчання релігії в класі третій і четвертій вселюдної школи, і тоді на його підставі можна було дітей підготовляти до першої святої Сповіді і першого св. Причастя. Та довго, предовго не могла „Божя Наука“ дістати дозволу на впровадження її в школах як підручник. Катихити, що її уживали, були виставлені на великі неприємності. Остаточо прийшла апробата аж з Варшави, але як підручник до класи четвертої і п'ятої, а не третьої і четвертої. Треба було з цим фактом числитися і прийняти „Божу Науку“ як підручник до цих клас до навчання релігії. Добрий уклад матеріалу на основі „Символу Віри“, — широке використання уступів з біблійної історії, — добрі, точні дефініції, — прегарні моральні науки, — ноти до співу церковних пісень роблять його дуже добрим підручником для клас четвертої і перший піврік п'ятої класи.

А чому ж це так? Чому лише для першого півроку

п'ятої класи? Найперше відповім на перше питання. „Божої Науки“ можемо лише у вище наведеному часі уживати, бо в п'ятій класі на другий піврік вже призначена біблійна історія Старого Завіту, а в шестій цілий рік біблійна історія Нового Завіту.

А як розложити матеріал „Божої Науки“? Можна взяти в четвертій класі основні питання, а в п'ятій повторити ще раз всі питання і доповнити їх пропущеними питаннями з четвертої класи. Але краще є взяти дві третих книжки, себто до четвертого члена в четвертій класі, а від 105-ої сторони до кінця в п'ятій класі.

А чого ж брати в п'ятій і шестій класі вселюдної школи (очевидно і тут з узглядненням катихизмових правд) біблійну історію? Чому? Прошу приглянутися лише лекційному плянови обкритої гімназії нового типу! Нема там зовсім біблійної історії в пляні науки релігії, а тимсамим п'ята і шеста класа вселюдної школи є підбудовою гімназії, є властиво першою і другою класою давньої гімназії, отже хай бодай порядно візьметься біблію у вищих класах вселюдної школи. А які маємо підручники до науки біблійної історії для цих клас? Є підручники о. д-ра Ярослава Левицького, які вимагали б перерізки, але, як зачуваємо, ладиться підручник біблійної історії в опрацюванні о. д-ра Гавр. Костельника й о. Івана Ждана.

Лишається ще класа сема, яка не конче потрібна як підбудова гімназії, а буде заокруглювати знання вселюдної школи тих учнів, що до гімназії не підуть. Які там предмети брати? На перший піврік найкраще брати історію Церкви, бо вона є продовженням біблійної історії, яку ми брали в шестій класі, а на другий піврік треба буде добре, систематично, на основі „Малої Літургії“ о. крил. Лужницького переробити науку про наше богослуження, щоби ученик вселюдної школи, що не йде до гімназії, опускав школу і йшов у світ з солідним знанням свого обряду; міг опертися і обрядовому прозелітизмові і денаціоналізації.

* * *

Отсе є короткий загальний нарис плянів науки релігії для вселюдних шкіл. Уважаю мою статтю лише як дискусійну, без претенсій до непомильності. Висказані мною гадки були почасти порушувані і дискутовані на шкільній комісії, що працювала над зложенням „Божої Науки“, отже я не можу навіть признаватися до повного їх авторства... Головний намір мій — викликати дискусію, щоб опісля приступити до подрібного, по місяцям і дням розділеного матеріалу для науки релігії у вселюдних школах.

о. Др. Г. Костельник

Релігійні фалші нових часів

(Продовження)

IV

Атеїстична релігія

„Незалежна“ етика

Матірний чи центральний новочасний релігійний фалш це той, що ніби атеїзм є наукою. З цього фалшу вирости всі інші новочасні релігійні фалші, як зі свого коріння.

Щоб визначити справжнє відношення атеїзму до релігії взагалі, мусимо вперед заналізувати поняття релігії. Поняття релігії, як усяке інше абстрактне поняття, уживаємо в різних конкретних комбінаціях та модифікаціях — аж до сповидного заперечення його змісту. Чи то раз говоримо до людей, що є зовсім наглядно віруючі й релігійні: „Ти не маєш віри, не маєш релігії!“ В дійсності нам тут іде про ступінь віри, про її спеціальний характер, а висловлюємося так, начеб ми в цьому випадку зовсім не знаходили віри чи релігії. Отже „невіра“ чи „безрелігійність“, стосована до конкретних випадків, зовсім не мусить означати брак чи негачію всякої релігії, бо може означати тільки брак якоїсь спеціальної віри. В очах магометан всі християни є „невірні“, невіруючі, джаври (пси) — бо магометанин вважає християнську віру за недобру, неправдиву віру, отже за „невіру“.

Слово „релігія“ латинського походження; етимологічно воно значить стільки, що „повинність“, „зобов'язання“ (від *religare*) — очевидно: повинність чи зобов'язання супроти божества. В релігії розрізняємо два головні моменти: віру в Бога (льоґічний змісл релігії) і почитання Бога (моральний бік релігії). Наше слово „віра“ кладе натиск на льогічний бік релігії, а латинське слово „релігія“ кладе натиск на моральний, практичний бік віри в Бога.

Слово „віра“ має ширше значіння, ніж „релігія“. Слово „віра“, „вірити“ стосуємо і в таких випадках, що не мають нічого спільного з вірою в Бога, як напр. колись каже: „вірю тобі, що правду говориш, що до мене прийдеш, що те і те зробиш“. А слово „релігія“ відноситься тільки до віри в Бога. Отже зовсім легко приходить ся говорити про „віру“ атеїстів, а про „релігію“ атеїстів уже не так зручно говорити, бо хто не признає Бога, той не може мати ніякого зобов'язання, ніякої повинности супроти Бога. Атеїст

і сам себе буде називати, що він „безрелігійний“, а навіть деколи скаже, що ніби він „у ніщо не вірить“, що він ніби не має ніякої віри, тільки „науку“ признає.

Та ми, свідомі многозначности людських слів, не можемо вязатися тим популярним способом говорення, але мусимо дійти до суті самої речі, і щойно на цій основі оцінювати значіння популярних фраз.

* * *

Щож таке „віра“ в значінні релігії? Найширше пояснення тут буде психологічне, бо воно абстрагує від спеціальних теологічних характеристик віри (як нпр. у христ. теології, що віра це надприродний божий дар, надприродна чеснота). Релігійна віра з психологічного становища це заголовок цілого нашого світогляду. Така вдача нашої душі, що все, що знаємо й що ми передумали про життя-буття, мусимо звести в якусь остаточну логічну цілість, мусимо всьому надати якийсь спільний змісл, заголовок — і саме це буде наша віра в релігійному значінні. Це наша найвища орієнтація в житті-бутті, наш найвищий життєвий змісл.

Чи хтось при тім логічно-психологічним процесі буде вестися більше розумом чи чуттям, чи цей процес буде в нього більше чи менше складний, легкий чи тяжкий, рішучий чи боязливий, чи хтось прийде до переконання, що Бога нема, чи до загального скептицизму, чи до релігійного агностицизму, чи до позитивізму — це все буде мати характер релігійної віри. Це буде його найвища життєва орієнтація, найвищий його життєвий змісл.

У релігійній вірі ніхто не може прийти до самих позитивних тверджень; у всякій релігійній вірі є повно різних сумнівів, неясностей, невирішених квестій, бо це така психологічна структура віри взагалі. Але з другого боку так само ніхто з розумом не може обмежитися на самому заперечуванні, бо це противне природі розуму. Отже хочби хтось твердив: „я в ніщо не вірю“, „я про все сумніваюся“, то в дійсности ці його сформулювання слів та понять мають також свій позитивний бік. Його вискази будуть рівнозначні ось із такими позитивними: „я вірю, що в ніщо не треба вірити“; „я вірю, що про все треба сумніватися“. Коли атеїст каже: „я не вірю в Бога“, так це рівнозначне ось із тим: „я вірю, що Бога нема“. Значить, атеїсти також мають свою, не якунебудь, але релігійну віру.

Від релігійної віри ніяк людям не можна втекти, хочби не знати куди розумом кидалися. Це така природа розуму, і тут нічого не вдієш — хіба хтось добро-

вільно згодився би зрезигнувати з розуму, але це було би духове самогубство. А може би хтось поквапився й посмів твердити, що ніби він не має ніякої релігійної віри, бо ніби він не тільки вірить, але знає, що Бога нема? Такий тільки дав би доказ своєму безглуздю, бо його щойно треба би вчити, що значить слово „знати“ у протиставленні до „вірити“.

Віriamo в те, що знаємо тільки з критичних фрагментів, і самі витворюємо собі льогічну цілість на нашу власну відповідальність і ризико. Тому при вірі завжди можуть бути різні неясности і можуть родитися щораз нові сумніви; тут знаємо предмет тільки з його фрагментів, а не знаємо його цілості. Коли „знання“ протиставимо „вірі“, то знаємо те, що ми пізнали в цілості, або бодай з вичерпуючих критичних фрагментів, які не лишають місця для ніяких неясностей, ані сумнівів.

Невже хтонебудь розумний зважиться твердити, що кому-небудь з людей дана, чи в будучности буде дана змога в цілості пізнати буття-життя, цілий всесвіт, макрокосмос, і мікрокосмос, цілу вічність? Смішне й подумати! Сфера релігійної віри завжди для всіх людей лишиться сферою релігійної віри. З фрагментів буття-життя, що їх люди вважатимуть за критичні, рішальні, будуть люди заключувати — „пророкувати“ про цілість життя буття. Отже це завжди буде релігійна віра, а не наука, коли під наукою розуміємо знання у протиставленню до віри. Також слово „наука“ дуже різнозначне. В найширшому значінні „наука“ це все, чого люди колинебудь навчали або навчають, отже також мітологія, теологія, всяка гіпотеза. Але коли науку протиставимо релігії, то під наукою можемо розуміти тільки певне знання, яке виключає сумніви.

Отже це ясне, як сонце, що атеїзм не є наукою, але релігійною вірою в буквальному розумінні.

* * *

Атеїсти зовсім певно мають (релігійну) віру, але чи вони мають також релігію? Значить: чи їх віра накладає на них якусь „повинність“, якесь „зобов'язання“?

Так, накладає, бо це так мусить бути з природи самої речі.

„Незалежна етика“ це такий самий релігійний фалш нових часів, як і те, що ніби атеїзм є наукою, а не вірою. Нема й не може бути ніякої незалежної етики, але всяка етика залежна від своєї релігійної віри. Етика це ніщо інше, як практичний — моральний бік релігійної віри.

„Незалежну етику“ атеїсти так назвали тільки тому,

що вона не залежить від віри в Бога. Алеж вона залежить від атеїстичної релігійної віри і є в цілості тільки експресією її практичного боку.

Етика це збір наших обов'язків, що впливають з нашої релігійної віри. З психологічного становища етичні закони це середники до ціли, а ту ціль визначає релігійна віра, наш найвищий змісл життя. Тому то: яка віра, така етика.

Те, що християнин почуває себе етично зобов'язаним до моногамії, до нерозривності подружжя, впливає з його релігійної віри: що це така „божа воля“. Могометанин має тут інакше поняття про „божу волю“, тому полігамії та нерозривності подружжя не вважає за недозволене етичне відношення.

Буквально так само є також у атеїстів: ціла їх етика залежить від їх релігійної віри та її спеціальної модуляції. Славна атеїстична „Етика“ Баруха Спінози у своїй цілості і в подробицях залежна від його філософічного погляду на світ, отже від його релігійної віри. Атеїст — альтруїст буде себе почувати зобов'язаним робити добро ближнім без усякої надії на винагородження зі сторони Бога; буде резигнувати з надії на друге життя; загально кажучи: він буде мати по тіхи зі своєї віри (які його віра зможе йому давати) і страхи зі своєї віри: своєрідні сумніви будуть його переслідувати, мусить погодитися з прикростями, що їх альтруїзм тягне за собою, і т. д.

Те саме треба сказати й про атеїста-егоїста, тільки що модуляція його релігійних потіх та страхів буде інша: він буде вважати, що йому все вільно робити для своєї приємності, алеж через те він попаде в різні тяжкі „обов'язки“, в „затягнені на себе довги“ (як нпр. в ненависть інших людей, ворожнечу), а з посмертного життя він також мусить резигнувати.

Все те буде впливати з релігійної віри атеїстів, з їх найвищої життєвої орієнтації. (Абстрагуємо від того, що людина в своєму діланні не йде завсіди за своїм розумом, але дуже часто за своїм чуттям — проти своєї віри. Тоді людина грішить. Алеж це буває в усіх вірах, тому атеїсти під цим поглядом не творять виїмку — хіба тільки в тому значінні, що атеїстам завсіди легше буде піти за своїм чуттям, бо вони по своїй вірі, не мають ніякого всевідучого судді над собою).

(Продовження буде)

о Володимир Кармазин

Передумови Катол. Акції у нас

Питання Кат. Акції стало темою міркувань і дебат на сторінках преси і журналів, темою викладів на курсах, соборчиках і конференціях. Значить, — справа Кат. Акції актуалізується, нвбирає життєвого значіння.

Всетаки тяжко вона родиться. Мусить поборювати неодні труднощі, усувати неодно упередження, навіть таки у самих священиків, що мають стати природними її носіями. Можна почути ще тепер такі вискази на тему Катол. Акції: К. А. це чужа квітка, принесена з італійського підсоння, яка непридатна до нашого ґрунту; К. А. це новий баяст, який ще більше обтяжить і так вже обтяженого різними справами, парохіяльними і громадянськими, священика. Інші знов уважають мильно К. Акцію виключно як нову організацію та, здвигаючи раменами, кажуть: тепер то вже чоловік не дасть ради. Вже й так в парохії повно різних організацій, а тут приходить ще одна і то „примусова“.

Такі і тим подібні погляди на справу Кат. Акції курсують. Коли взяти під увагу ще й те, що світські ще кривішим оком глядять на цю справу, як шкідливу появу для нації, то з того видно, що ідея Кат. Акції не легко приймається, а ще тяжче входить у життя.

Що справа Кат. Акції викликає тут і там деякі застереження, то це річ зрозуміла і звичайна. Бо кожна нова ідея, хоть як шляхотна, стрічається звичайно з певним упередженням та пасивною поставою. Вона мусить перебути час проби й обсервації і вимагає відповідного підготовання почви, на якій має зродитися.

Коли маємо говорити про передумови Кат. Акції, то мусимо сказати: щоби ідея Кат. Акції набрала належного розгону і цілою силою могла увійти в життя, треба підготувати для неї відповідну почву, а саме приготувати її прилюдну опінію та виховати для неї тих, що мають її переводити.

Засадничою передумовою росту Кат. Акції буде в першій мірі перевиховання всіх тих, що мають її вводити в життя. Кажу перевиховання, а не виховання, бо ходить тут про те, щоби вихованих вже в католицькому дусі спрямувати в інший напрям католицького життя, ніж дотепер, щоби католицькому рухові надати нового змісту. Вихованих людей до Катол. Акції маємо; є ними всі практикуючі вірні, яким треба ще заціпити ідею Кат. Акції. Школу перевиховання мусять перейти як священики, так і вірні.

І. Перевиховання священика.

Священик має перевиховати себе теоретично і практично.

Теоритично мусить священик повести себе в тому напрямі, щоби позбутися всяких упереджень і подбати основно зрозуміти ідею Кат. Акції. Він повинен дійти до переконання, що Кат. Акція є конечністю „*sine qua non*“ не титулом зарядження церковної влади, але силою вимог душпастирювання в сучасности, яке „*per se*“ домагається і зродило потребу духа Кат. Акції.

Священик має тямити одно, що найважливіше, а саме: Катол. Акція не є виключно організацією, але полягає у внутрішнім духовім наставленню священика і вірних. Її завданням є витворити в першу чергу нового духа у християн, що зорганізував би їх до апостольської співпраці. Катол. Акція є душпастирською метою Св. Духа в сучасности. Вона несе зі собою нового духа, апостольського, а не форму. Катол. Акція надає духа, а форму люди і тому вона різна в різних сторонах. Духа Катол. Акції мусить набрати наперед той, що є керманичем Катол. Акції в парохії, щоби його розбудити у вірних, то є священик. А того духа не дадуть священикові два—три реферати чи статті. Щоби його набрати, мусить священик вчитуватися в літературу про Катол. Акцію, а особливо пізнати основи Катол. Акції, на яких вона опирається. Найкращою літературою про Кат. Акцію, яку кожний священик має в себе, є св. Євангелія і Апостольські листи. Там знайде він все, що треба йому про Катол. Акцію знати і звідти набере того духа, якого жадає Катол. Акція, а позбудеться всякого упередження.

В практиці вимоги духа Катол. Акції будуть:

а) Священик перестане уважати себе виключним диктатором, як це було дотепер, і не буде абсолютним у виконанню своєї волі — „по сему бить“.

б) Священик стане радше інспіратором кожної акції, буде безнастанно заохочувати і впливати на парохіян, щоби задуману ним річ перевели.

в) Дасть можливість парохіянам виконати те, що вони заміряють і буде їм в тому допомагати, розуміється, як не буде це противитися порядкові, а буде спасенне для парохії. Буває, парохіяни хотять щось справити до церкви, домагаються якогось богослуження, місії, харитативної акції то що. Є це правильні позначки Катол. Акції і в тому треба їм піти на руку, хотяй це їх ініціатива. Для справи Катол. Акції причиниться ще й те, коли священик буде прислухуватися голосам критики своїх парохіян та вирозуміло і належно до них ставитися. Він нехай слідить відрух своєї праці в парохії, а в голосах критики дошукується слухних

домагань парохіян до нього. Часами виловить у тих голосах цінні перли, що можуть ясним світлом освітити релігійне життя в парохії і священникові вказати дорогу по праці.

Такі і тим подібні моменти повинен узгляднити священник, маючи на увазі справу К. А.

II. Перевиховання вірних.

Багато священників жалується, що К. А. не йде чомусь в їх парохії, що не можна ніяк її зорганізувати, бо люди держаться осторонь і з резервою. Є такі, що хваляться успіхами, що вдалося їм заложити кружки К. А., що вдалося їм втягнути трохи молоді і думають, що вже все зробили, що в них К. А. в повному русі.

В дійсності не є то ще К. А. І довго прийдеться нам скажитися, що справа не йде, коли будемо тої думки, що Кат. Акцію можна заложити одним розмахом, що сила і зміст її полягає на основанні кружків. Коли будемо глядіти на К. А. під кутом виключно організаційним то певна річ, що справа не піде вперед.

Щоби К. А. розвинулася, треба в першій мірі звернути увагу на підготовання до неї парохіян, муситься їх до тої справи підготувати і виховати.

Виховання парохіян належить повести в такому напрямі.

Так священникові як і вірним треба наперед заціпити ідею К. А. і в тому їх виховувати. А дух К. А. вимагає певного звороту в релігійному життю. Він вимагає спрямування світських до активності в церковно-релігійним життю. Життя індивідуальне каже скерувати в русло загального життя Церкви; до особистого освячення додає ще обов'язок освячувати других, значить душпастирювати та дбати про загальне добро Церкви. К. А. вимагає також зацікавлювати вірних долею Церкви й вложити на їх рамена тягар співвідповідальності за ріст Божого Царства на землі.

Такий є дух Кат. Акції. Тому що він вимагає поважного звороту в поняттю католицького думання, не дається таких ідей відразу накинути вірним, але треба підходити до них систематично і планоно. До пізнання духа К. А. краще буде допроваджувати вірних посередньою дорогою, як безпосередньою, значить, щоби вірні самі відчули потребу К. А., а згори її не накидати.

Головним виховним чинником, яким диспонує священник, є проповідь. Її то мусимо ужити у вихованні вірних до справ К. А. Вона має стати пропагатором К. А. Проте проповідь мусить бути достосована до часу і дещо змодифікована.

Належало би звернути увагу на такі річі.

1) Проповідь мусить перестати бути шабльоновою. Її

треба укладати в дусі К. А. В кожній проповіді узгляднювати момент К. А. Укладати її так, щоби висновком її була ідея К. А., як її дезідерат.

2) В проповіді належить узгляднювати більше св. Письма, а радше проповідати св. Письмо, а не зі св. Письма, як це було дотепер, бо св. Письмо є джерелом Кат. Акції.

До спопуляризованя К. А. причиниться в значній мірі відповідна література, особливо муситься подбати про журнал чи часопис для справ К. А., але популярний, для народу. У нас ще такого, на жаль, нема. А повинні бути. Він необхідний — на взір німецького „Der Laie in der Kirche“. З ідеєю К. А. належить не тільки теоретично зазнайомлювати вірних, але практично треба втягати вірних до послуг К. А.

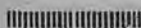
І так: слід заінтересувати вірних справами парохії. Нехай вони не стоять осторонь і здалека приглядаються, що робить священник, але належить втягати їх в обовязки парохії, щоби вони знали, що мають теж якесь значіння і що без них не діється ніяка важніша справа. Тому священник не буде полагоджувати сам важніших справ, як це бувало, але в порозумінню з вірними і за їх відомом.

Через таку участь вірних у справах чисто церковних призвичаємо їх дбати і думати в справах Церкви, а так поволеньки впровадиться їх в царину релігійно морального життя парохії. До справ К. А. краще підходити делікатно, не нагально, отже тільки через належне підготовання. — Бо це є справа не одної хвилини, не означеного часу, але довшого протягу часу.

Коли нам священикам нелегко було відразу схопити змісл К. А., то тим тяжче прихедиться те саме вірним, які, виховані в одному напрямі, не скоро даються повести в інший.

Добрим приготованням до К. А. буде впровадження в родинах спільних молитов і поручення молитов за різні потреби, а також запровадження в церквах спільних молитов, в першій мірі на інтенцію зрозуміння духа К. А. серед світських. Не можемо того забувати, що інший є, що сіє, є інший, що дає ріст і тому від молитов за успіх К. А. треба цю акцію починати —, бо духа К. А. дає св. Дух.

Розбудження духа К. А. є найважлишою умовиною її росту, — а це станеться через систематичне підготовання і перевиховання священиків і вірних: Тоді організаційна частина вже прийде легко.

о. Омелян Квіт

Навчання релігії для доросту

Учити й виховувати молодь, не легка справа. Вилонити научний матеріал після книжки не штука, але штука научний матеріал перещіпити в душу молоді. Йде про те, щоби виплекати в молоді таку моральну силу, яка змушувала б її після навченого жити. Тому ми називаємо учителів і виховників мистцями, різьбарями молоденьких душ, характерів!

На жаль, ми бачимо, як цих мистців для людських, молоденьких душ мало. Є багато „різьбарів“, які лише здебільша обтісують м'яке дерево, лишаючи на боці цілі стоси твердих брусів. Тому й наслідки їх виховної праці незначні. Лиш маленький гурт дійсних характерів виходить, і брусів ніде не бракує.

Візьмім під згляд учителів навчання і виховання релігійного. Вони вчать, виховують, і жаліються, що успіхи праці маленькі. Чому? Бо вони схоплюють лиш саму, м'ягеньку серединку шкільної молоді, яка вже інстинктом і задушевними почуваннями склонюється до релігійного життя. Зате обома, крайніми бігунами цього дитячого, шкільного світу, ми майже не зацікавлені. На дитвору у передшкільку та перших двох початкуючих класах, і на доріст, що кінчить школу, ми маємо рукою. Перші, кажемо, ще маленькі і дурні. Нехай підростуть, навчатися читати, тоді порозуміють науку. Другі, себто доріст, кажемо, це вже премудрі, зіпсуті, і нічого з ними не вдіємо. Для серединки маємо програми навчання, пляни, методи, підручники, тощо, але для цих найменших і для доросту немає у нас випрацьованого ні пляну, ні методи, ні жадного підручника. Плекаємо деревце і задивлені тільки на його било. Але який корінь воно має в долині, і яку корону має на горі, цього ми не бачимо. І в цьому саме лихо. Де нема належної основи і відповідного завершення, там ціла будова на ніщо здалася.

Поминаю вже справу навчання і виховання цієї найменшої дрібноти, а спинімся над доростом. Маю на увазі кінцеву класу вселюдної школи, класи доповняючих шкіл і фахових. Тут маємо до діла з доростом, який знаходиться у дуже небезпечному віці життя, що глибоко заважає на дальшому уложенню його будучого зрілого життя. Вчити і виховувати цю молодь дуже трудно. Ця молодь з засади замкнена у собі, у відношенню до старших стається недовірливою, змагаючи до, ще незрозумілої, власної, самостійної ідеології й ділання, дуже схильна до сумніву і критики

всякого авторитету, а при цьому рішуче і скрайно переко-
нана у своїх поглядах.

Наслідком такого психологічного наставлення, ця доро-
стаюча молодь дуже податна на всякі антирелігійні підшепти,
моральні збочення і молодечі промахи. Ще до недавна
у фахових школах находився у нас все гірший елемент,
себто молодь, яку прогнано з інших шкіл, або менше здібна
молодь, яку батьки від напасти посилали вчитися фаху.
Щойно тепер громадянство навчилося трошки більше до-
цінювати фахові школи, а її учнів не вважати за упослі-
джених. Знову молодь доповняючих шкіл, обертаючись не
все у пригожому оточенню ремісничих і інших варстатів,
нахлипалася там всякого згіршення і передчасної зрілості,
і через те у справах релігії збайдужніла. Ця молодь на ве-
чірній годині релігії лиш всміхається, або перетомлена ці-
лоденною фізичною працею, байдужа на все, дрімає у лавці.

Тому катихит, ідучи на годину релігії для доросту, му-
сить добре приготувитися до неї, та передумати методи
навчання. В першу чергу повинен уникати гострого про-
фесорського тону і твердих висловів, бо молодь на цьому
пункті незвичайно вражлива і легко можна її зразити до
до себе. Катихит тут має бути не тільки учителем, але
й душпастирем. В тій цілі мусить навязати особистий кон-
такт з кожним учнем з окрема, та відповідними розмовами,
радами й порадами здобути собі його довіря. Вихованка
треба трактувати як свого доростаючого приятеля, що шу-
кає помічі. Та при цьому не треба надто популяризувати
себе і знижуватися, бо тоді втратить авторитет й повагу,
а поважна праця буде трактована як забава.

Метода навчання не може бути лише викладаюча, але
теж випроваджуюча й розговірна, щоби дійти до ядра збо-
чених понять ученика і їх викорінювання, опісля спросту-
вання й упорядкування його фалшивих поглядів. Фахові й до-
повняючі школи не виховують людей учених, але практич-
них християн католиків з пересічними відомостями релігій-
них правд. Тому катихит мусить науку релігії перепліту-
вати відомостями й прикладами з практичного життя і зма-
гати до того, щоби злагіднити конфлікт у совісті учня.
Молоді люди ідеалізують кожну дрібницю, і чуючи або ви-
дячи суперечности між суб'єктивними поглядами та пере-
живаннями, і незмінними засобами христ. віри, губляться
в лабіринті соціальних кличів. Вони, живучи у місті й обер-
таючися між різними людьми, приносять з собою до школи
вже цілий запас різних відомостей й життєвих поглядів,
набутих чи підслуханих випадково, без глибшого осві-
домлення.

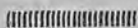
Тому при науці релігії у таких школах треба узгляд-
нювати такі питання, як: Христова наука і відродження

людства, кат. Церква й культура, реформація Лютра, секти і їх руїнницька робота, значіння католицької місії, католик в родинному життю, католицьке подружжя і цивільні шлюби і розводи, передчасні знайомости і їх наслідки, наречений, муж і жінка, домашнє виховання, католик в громадянському життю, моральне значіння праці, ремісничі цехи і фахові організації, громадянські установи, професійні союзи і станові звязки в християнському світлі і їх завдання, добра дочасні і право приватної власности, що таке соціалізм, що таке большевизм, робітничє питання (в світлі енцикліки „*Rerum novarum*“), працедавці і зарібники та їх відношення до себе, що таке Католицька Акція, значіння кат. преси, гр. слов. обряд, і т. д.

Ось така година релігії, оживлена й навітлена прикладами з життя, християнської етики й соціології, все буде живо цікавити учеників, та при тому буде розвивати в них христ. католицький світогляд і ідеологію. Ясна річ, що не все удасться нам вичерпати уложений матеріал, та всеж таки хоч побіжно треба його перейти, кладучи вагу на важніші місця, щоби заправити учеників до молитви і до совісного заховання Божих і церковних заповідей.

Треба взяти під увагу, що цей міський доріст найбільше зіпсований і найбільшу шкоду приносить кат. Церкві. Молоді душі, викривлені в заранню віку, вже ніколи не дадуться направити. А ми так мало уваги звертаємо на них. Скільки наших катихитів по містах вчать цей доріст по школах, за довгі літа може вже пізнали його, та не випрацювали досі якогось пляну навчання, не устійнили якоїсь методи та не видали окремого підручника для цього доросту. Монотонно, млаво преходять години і молодь шукає розвязки важних життєвих квестій на вулиці, у кнайпі, в бруковій пресі, та інших закамарках. Але там христ. католицького погляду певно не виробить собі. І наша українська молодь, якої так багато найшло до міст, сходить на манівці. Вона стає передчасно зрілою і ця зрілість добиває її.

Тому катихити, що вчать у вище згаданих школах, повинні справу доросту таки щиро взяти собі до серця та хоч допискою у газеті час до часу подавати якісь відомости з цієї ділянки виховної праці.

Канонічна візитація в Струсові Теребовельського деканату в 1760 р.

Протокол візитації писаний, з латинським наголовком: „*Visitatio generalis, Dioecesis Leopoliensis. Trembowlensis decanatus in Officialatu Brzeżanensi, Anno 1759 — 1760 per Rv-*

dum Dmnum Nicolaum Szadurski, Protonotarium Apostolicum, Causarum Curiae Episcopalis Iudicem Delegatum“.

(Слідє по польськи з домішкою латинських слів).

1/II 1760¹⁾ Miasteczko Strusów...

Cerkiew pod tytułem św. Mikołaja, Arcybiskupa Mireńskiego (а нема „Перенесення Мошів“., як се дійсно є) на fundamencie kamieniem podmurowanym, cała z dębiny rżniętej, o trzech wierzach gontami pobitych. Posadzką z płytów in quadrum kamiennych tylko nierówno ułożoną w sobie mającą, za konsensem Illmi Domini Athanasii Szeptycki, Eppli Leopold. (ut narratur) w R. 1720 jak docet na odzwierzu nadpis wystawiona, a od Przewielebnego olim X. Leontego Rymbały protunc Dziekana Trembowlskiego successive pobenedyktowana, sama w sobie pomierna, do której drzwi na pasach żelaznych lipowe, na zamek także żelazny abintus, abextus zaś na skobel y kłódkę zamczyste, około tej Cmentarz kamieniem w stopy taksowanym, obwiedziony. Na tymże Cmentarzu, przy furtce murowanej Dzwonica na słupach dębowych wiązana, y gontami pobita, na której dzwonów trzy niewielkich, a czwarty trochę większy. W cerkwi mensa proporcjonalna, z kamienia murowana dwoma tuwalniami ciężkimi, y białemi a obrusem ze spodu pokryta, pod pierwszą z tych Antemiss Ill. Domini Athanasii Szeptycki Eppli Leopold. Anno 1723. to z Reliquiami. Nad mensą obraz „Icia Niika“ (ми перечитали Ісус Ніка) z floresami po bokach z obrazem nad sobą Boga Ojca snycerskiej roboty subtus Cymboryum téjże snycerszczyzny y malowania niewielkie, zamczyste, w którym Puszcza cenowa cum SSmo na wierzchu krucyfiks drewniany cum Corpore, po bokach lichtarzy mosiężnych trzy większych ze świecami woskowymi, a dwie mniejszych z tróycami; Dzwoneczków dwa; jeden mosiężny, a drugi spiżowy; Trybularz mosiężny jeden, Miseczka na antydor cenowa; Ampulek szklanych para; Myrnice cynowe cum oleis sacris utcunque conservatis. Zertownik a latere sinistro ołtarza bardzo szczupły, płatem białym we dwoje zszywanym pokryty, nad którym in contiguitate na blacie drewnianym obrazów dwa, jeden Архистепа, a drugi SSmae Trinitatis, a wzgórze Bmae Virginis Mariae na płutnie malęki; Płaszczénica na płutnie malowana; Antypedium w paški bagazyowe różnego koloru u mensy.

Sprzęt cerkiewny: kielichów dwa, jeden srebrny wewnątrz (може посріблюваний) y po wierzchu floresami wyłacany, z Pateną i gwiazdą takowemiż a drugi cenowy z Pateną y Łyżeczką podobnemi, do których Wozduszków mniejszych trzy, a większych cztery z różnych materyi; Welów

¹⁾ Всі підкреслення мої.

wielk ch cztery jedno grodetorowe w kostki cytrynowe, drugie atlasowe czerwone; trzecie kamkowe w kwiaty, a czwarte lamowe białe, brzegami lamą czerwoną okładane; Puryficatorów trzy; Korporalów pariter trzy; Aparatów cztery; ieden atlasowy czerwony, ze stułą y manipularżami takowymiż; drugi kamkowy na dnie zielonym w kwiaty kompanką srebrną obłożony; trzeci popielaty w kostki półiedwabny z wierschem zielonym ad instar adamaszkowym; czwarty łyczakowy żałobny z wierschem kitaykowym w kostki, podarty nec ad usum zdaly (вельми бідна церква, було тільки 3 фелони), Itero stuła iedna iedwabna koloru cynamonowego stara; Humerałów trzy; Pasków dwa, jeden pstry welniany, a drugi z farbowanych nici kręcony, — Alb trzy jedna szwabska a dwie z płutna domowej roboty; Item krzyż srebrny duży, tylko w sedesie złamany, y materyi bogatey kawalek, z którey wozduszków kilka byдь może. Obrazy Архирей з Апостолами, Пророками i Carskimi Wraty; y Namistnemi obrazami, staroswieckiey roboty y malowania, z którego teraz Deisus po części z farb opelzły, y mieyscami złuszczony; Przed temiż Апостолами świecsześć na lichtarzach drewnianych; a przed Архиреемъ w żelaznym oboyczyku troycy woskowa duża. Przed namistnemi Obrazami Postawników dwa na lichtarzach drewnianych, toczonych; na tychże obrazach zaslonki dwie, jedna bagazyowa, na dnie kafowym, a druga iedwabna stara, tak też i koronek mosiężnych dwie; na Obrazie namistnym Bmae Virginis koralików niewielkich sznurków trzy; y order senatorski ze srebra wyrobiony. — We śródku Cerkwi na ścianie lewey Passya (chrystusowa) Xtusowa stacyami, y Sąd lego ostateczny, na płutnie malowana, tamże y Obraz Bmae Virginis in forma Czenstochowiens.; także na płutnie: Po prawey zaś stronie nad krylosem obraz ieden S. Demetrego na płutnie, a poniżej tego drugi S. Parascowy, na blacie drewnianym; krzyż Processjonalny drewniany duży; chorągwi wielkich dwie, muzulbasem czerwonym y małych dwie, kitajką niebieską w kostki circum obłożynych.. W Babińcu Obraz Processjonalny, z iedney strony cum effigie S. Mkołaya a z drugey S. Onufrego na blacie drewnianym; Tetrapod obrusem z koronkami u dołu, y firanką edwabną czarną pokryty; Chrzcielnica w Babińcu na święconą wodę z alabastru misternie wyrobiona.

Książki cerkiewne: Ewangelium w aksamit czerwony oprawne, na którym blach po jednej stronie pięć, a po drugiej puklów srebrnych cztery; (заввага: те Євангеліє, видане 1690, є дотепер в добрім стані i уживається все). Tryod Cwitna: y Postna; Tryfoły; Oktoich Wielki (ці дві останні книги з року 1738 i 1758 є до нині) Apostoły, Irmoloły, Czasosłowiec, Psalterz, wszystkie te druku Lwowskiego; Mszał;

Trebnik; y Troie Nabożeństwa Uniowskie: Niektóre z nich a d normam correcta Illm. olim Metropolitani, typis edita poprawne, y wszystkie pro hoc loco popodpisywane.

Grónta cerkiewne 1-mo: Rezydencya kapłańska, na gróncie miejskim od Walentego Tokarskiego za zł. 40 kupionym, przez niniejszego Parocha wystawiona. 2-do Ogród: za bramą od immediate przeszłego akolity za zł. 8 kupiony na $\frac{1}{2}$ dnia orania [Дальше слідують поля орні і сіножатей з описом границь після днів орки, разом поля 23 дні орки, а сіножатей на 8 косарів]. — [Сусіди: Михайло Губчак, Марцінко Войтович, Францішок Раба. Імці pan Ginowski]. — I tych gróntów iako terazniejszy Paroch pacifice zażywa, zeznali to pod sumieniem Sławetni Łukasz Batycki, Jacenty Poszeliuny, Jan Kostiów, Jakim Burmistr Obywatele y Parafianie ejus loci.

Paroch mieysca Wielebny Xdz Jan Zaniewicz, za Prezenta lw Imci Pana Franciszka Salezjusza Potockiego, Krayczego protunc koronnego sub die 25-tego Inii 1748, A-o datowana, poświęcony ab Illmo Onuphrio Szumlański Eppo Premisliens: et Sede vacante Diecesis Leopoldi: Administratore, superque Formulas Consecrationis sua de Datto w Walawie die 8-va Iulii dicto A-o produxit: Metryki czworake należycie pisze: Parafianów ma N-o 66 i ciż o wino ex collecta elemosina starają się, a na Proskury czasem mąki noszą. Szkoły y Bractwa hoc loco nie masz, a szkoła zaraz przy Cerkwi znajdujesią, która teraz ob defektu Diaka formalnego pustuje. Diakowi Parafianie Parowi płacą po szestaku iednemu, a piesi po groszy sześć na rok, y dwa razy do roku po groszy trzy świętecznego, krom innych obwencyi. Dzieścięcinę z Pasieki kapłańskiej, na wyż wyrażonych grontach stawianey, Dwór quotannis bierze w przeszłym roku pni sedynaście, a w terazniejszym sześć, tylko że za różne doinatywy tegoroczną Imci Pan Komisarż tych Dóbr kondonował. U Sosi żydówki y u Srula Doktora kucharki ritus nostri pronunc służą.

Decretum Reformationis. Wielmożny qui supra Grlny Dyecezyi Lwowskiey Wizytator, pro primis chcąc quo ad interiora Cerkwi Parochialney Miasta Strusowa, uczynić reformacyą, posadzkę w niey poruntowaną, dobrze, y równo ułożyć, Żertownik zbyt szczupły rozszerzyć, et decenter przystroić. Krzyż srebrny w sedesie złamany naprawić, z apparatusu żałobnego, de quo supra do zażywania niezdalego, stuły, lub wela wielkie do kielichów. z kawałka materyi dosyć piękney Sub nulla supellectilis Ecclesiastice forma walaiącejsię wozduszków większych y mniejszych zrobić po parze Wlbmu Xdzu Ianowi Zieniewiczow, tudzież y Parafianom tamesznym serio zalecili co

wszystko in quantum by do Wielkiej nocy w samym skutku niestało, tak na rzeczzonego X-a Paroch, jak y Parafian Jego k a n o n n ą a n i m a d v e r s y ę. Przyrzekł. Przystępując dalej do zabieżenia wielóm extra Ecclesiam nieporządkom, jako te 1-mo że szkoła pustuje dla utrzymania się Diaka należytego, czego przyczyna po części dla Wielnego Xdza Zienie-wicza redundat, ex quo ten przedaży swiec ex consu-etudine w tym kraju na Diaków należących, onymże za-brania, et plerumque do usług i robót gospodarskich rad pociąga; więc odtąd, aby Diaków pro beneplacitu suo, Parafianie sami, byle statecznych, y do powinności swoich zdalnych, de consensu jednak Przewieleb. X. Dziekana, et non in poenam dla klutni z X-dzem Parochem stawili, y do sprzedawania swiec, tak podczas odpustów bywać eo loco zwykłych, jako i zawsze w Cerkwi dopuścili, pod karą 30 grzywien in casus cujuspiam contraventionis ordynował; Diaków zaś o trzeźwe zachowanie się, pilność do chwały Pana Boga, y posłuszeństwo w rzeczach duchow-nych Xu Proboszczowi pod stu plagami upomniął, w czym seriam attendentiam Przewlb. X-u Dziekanowi in Com-missis zostawił; 2-do iż u niewiernych, Sosi żydówki y Srula Doktora chrześcianki obrządku Ruskiego służą co jako iest contra prohibitiones Apostolicas, tak polegając na Processie Pastorskim eo intuitu przed laty kilku w Die-ecezyą wydanym one za wyklęte w Cerkwi Parochialnej Stru-sowskiej, przez trzy niedziele ogłosić, y o nieprzystawanie z niemi wiernych X-tusowych upomnieć, dysponował. 3-tio tandem co się tycze szczupłości gróntów, y że z tych, cho-ciaż ex usu poświętnych Dwór dziesięcinę pszczelną corocznie bierze, in eo W-bnego X-a Parocha po rezolucyą y wyżej opi-saney specyfikacyi melioracyą do S. W. Kollatora odesłał et super resolutisuum visitatoriale offi-cium w czasie miesiący trzech informować przykazał, hac sua sententia ad praemissa mediante.

o. Теодор Цегельський.

o. Г. Костельник

Релігія розпусти

(Докінчення)

Далі авторка описує товаришки Марфи по долі-недолі „Сухомлин була довга на ціле ліжко, її живіт, повний води випинався під ватовою ковдрою, як церковна баня(11). Голос мала грубий, різкий, весь час заживала якісь кроплі і бо-ялася зарази.

Коло неї лежала хвора на астму й цілком глуха Королюва. Найменший рух або коли її тулуб зїзджав з трьох рожевих в пасочки подушок в долину, викликав в неї несамовитий кашель. Лице жінки синіло, зочей котилися сльози. вуста ловили повітря, наче викинута на сухе риба. Руки, конвульсивно дерли на грудях сорочку“.

„У сусідки Марфи Миколаївни нічого не боліло, хворіла вона тільки на старість. Її голова, схилена завжди на лівий бік, була з тієї сторони цілком лиса...“ Інші були півідіотки. Але ця галерія „гниючого оточення“ Марфи ще не скінчена. Нащож авторка умістила тут ще й божевільних? „Часом до вікна Марфи підходив батюшка, молодий, тихий, повний тяжких думок, що спалив свою невірну жінку враз із її коханком, а сам збожеволів“.

„Нервував Марфу Миколаївну тільки один хворий. Це був жидок, хворий на манію переслідування... Маленький, худий, з великою головою і рудим волоссям, з ластовинням по всьому тілу, зі зеленими несамовитими очима... дуже неохайний; штанів йому не давали, а довгу сорочку скручували і затикали за спину, як це роблять на селі мами, коли їх діти вчаться повзати... Він на бігу збирав камінці і, минаючи вікно, коло якого лежала Марфа Миколаївна, жбурляв їй на ліжко“.

Щоб образ того „дому страждання“ вийшов ще поганіший, авторка доправила його ще й з боку „розкішного життя“.

В літі до Гогольцової, одної з товаришок Марфи по долі-недолі, приїздила донька, Ольга Захаровна, в котрій підкохувався надзиратель. Часом Ольга виходила на город. „Її зараз оточували хворі. З боязким здивуванням вони мовчки оглядали дівчину зо всіх боків. Відважніші торкалися до її рук і сукні, в їх безумних очах спалахнула гостра страдницька пожадливість. Її завжди це тішило. Схвильована чисто стихійним, напів звірячим бажанням божевільних мужчин, вона голосно реготала, крутилася між ними, як вовчок, з хворою цікавістю заглядала в їх помутнілі від похоті очі, бючи сміливіших по руках“.

От „що кумі на умі“, це вона всюди й вишукує, а чогось іншого ані не заперімічує. Але тут це тенденційно всунене: щоб показати, що також для божевільних та знеможених ціллі життя є пристрасне кохання, тільки що вони вже не „годні“ й ніхто їх не хоче.

„Дяк не забував про Марфу Миколаївну. Пару разів на місяць приносив їй овочів зі свого садка, роздобував їй книжок. Таким способом вона перечитала його псалтиря, „Небесний Світ“ Фламаріона, сонник, різні співанки, Сон Пресвятої Богородиці, видання поволзьських безпоповців. Одного разу дяк приніс товсту книгу без початку й кінця

професора Кус про науку гіпнози. Марфа Миколаївна зпочатку переглянула її побіжно, потім прочитала уважніш розділ про самогіпнозу і задумалася. Пару днів вона вагалася, а опісля ршила лікуватися способом Кус.

Ці „дані“ авторці були потрібні, щоб виказати, яке низьке духове заінтересування було в Марфи (що вона читала?) і — хто а ргіорі догадався би? — щоб якось умотивувати самогубство Марфи.

Марфа — для свого марного щастя — ще хотіла подужати, і стала лікувати себе методом автогіпнози. „Вранці, коли палата ще не прокидалася, й вечорами, коли засипляла, Марфа Миколаївна випростовувалася на ліжку, протягала руки вздовж тіла, заплющувала очі, зосереджувалася думками тільки на своїй хворобі й голосно вмовляла в себе, що вона поправляється, що її ноги рухаються і вона може ходити... на обрію радісного передчуття в далекій туманній перспективі непевности, перед очима жінки маячів хрест з негасимою лампадою“ — себто Марфа ще хотіла піти на могилу свого мужа.

Автогіпноза не помагала. Марфа пробувала встати, та це їй не вдавалося, тільки терпіння змагалися. Але з автогіпнози залишився такий наслідок, що Марфа втратила критичність у тому, що вона може, а що не може.

Одної ночі, коли збудилася, дуже живо відчула запах бозу, який запах дуже любив її покійний муж. Марфа конче хотіла досягнути рукою боз, що десь недалело біля неї стояв, простягнула руку, нахилилася, впала з ліжка і забилася.

Авторка діпняла свого, здійснила також на Марфі свою „філософію“ до кінця: Марфа, хоч чесна й релігійна, покінчила таким марним самогубством — тому що любила, а любов тягне за собою катастрофу. Дрібна любов, дрібне щастя, дрібне й самогубство — все таки самогубство, спеління в огні любови.

Але цей кінець Марфи має ще й собі відповідний епілог.

Вранці найшли Марфу на долівці мертву. Прийшли два півбожевільні брати, щоб взяти мертву Марфу до трупарні. Один з них, коли виходили з трупом, в „дверях обернувся й стривоженим, повним смутку голосом, промовив:

— „Панчоха померла!“

Це не є вираз трагедії чесної Марфи, її обезцінення людьми, але голос „чічероне“, що пояснює галерійні експонати.

І ще не кінець!

„Потім ліжко Марфи Миколаївни прибирала Гандзя (служниця). Насамперед викинула з шухляди столика білу коверту з засохлою галузкою, опісля витягнула фотографію

в зеленій плюшевій рамі. Довго розглядала білявого старшину з капітанськими відзнаками й понесла фотографію до себе, в куток. В третій прийшла перекупка за пиріжками (що їх звичайно купувала від тих знемощилих стариць). На столику Гогольцевої коло пиріжка стояла зелена плюшева рама, а з неї виглядало лице її доньки з високою зачіскою, з довгими сережками в ухах.

Аж тут кінець.

Значить: мертва Марфа опинилася в трупарні, авторка не дала їй ні гробу, ні імени не полишила по ній. Але розкішній Марії авторка висадила розкішний нагробний пам'ятник! А життя своїм ходом далше „чавить“ знемощилих: прийшла перекупка за пиріжками, а в плюшевих рамках, де була поміщена фотографія мужа Марфи, тепер опинилася фотографія життєрадісної доньки Гогольцевої...

Якби під цим оповіданням, на самому кінці дати формально тенденційну заввагу, яку зміст оповідання оправдує в цілих 100 %: „Глядіть, дівчата, ось так виглядає життя чесної жінки!“ — то кожна чесна людина з обридженням відкинула би від себе книжечку Ржепецької. А так, як є, де ця тенденційність реальна, а формально невисказана, книжечка тим небезпечніша: вона не може не затроювати молодих душ, а вони може й не будуть свідомі тої духової зарази.

* * *

Про третє оповідання прийдеться нам небагато говорити. Воно має заголовок „Любов артиста“.

Актор Самійленко в одному провінціальному містечку в часі своєї гри в театрі побачив чудову жінку. Вона була „наче те весняне завітчане дерево... подібна до білого лебедя, вся біла, якась прозора“. І зараз закохався в ній до безтями, по представленні побіг за нею, дігнав її в товаристві Остапа Антоновича, антрепренера (театрального підприємця) того самого театру, заговорив до Остапа Антоновича, і так познайомився з тою красунею. Панове підвели даму під її дім, по дорозі вона сказала декілька сердечних компліментів Самійленкові. Панове попрощалися з дамою — опісля виявилось, що вона називається Ева Саноцька (певно від російського „сан“, отже „достойна“). Але Самійленко ще вернув під той дім, де мешкала Ева, вона відчинила вікно, бо прочувала, що Самійленко ще верне до неї, вийшла до нього в шляфроку, і того вечора зажили вони собі всього чару любови. Ева перша, сама обняла актора й притягнула його до себе, — бо саме такий жіночий тип авторці подобається. Ева звірилася Самійленкові, що вона його вже два рази стрічала в житті і конче хотіла познайомитися з ним, але не мала сміливости. Самійленко досі ще не знав,

ані як вона називається, ані чи вона дівчина, чи замужна. Шалена любов про такі „дрібні“ речі не питає! — по науці авторки оповідання. Коли вони по тому вечорі кохання стрінулися слідуєчого дня, оповідає Самійленко: „вона дивилася на землю біля своїх ніг. Я не зводив очей з її повік. Ось вони затремтіли, піднеслися й на мене глянули великі, перелякані очі. В одну мить я прочитав у тому погляді жаль за тим, що сталося вчора“. Та небавом Ева переступила той поріг засоромлення, дозволила Самійленкові, щоб цілував її руку, потім „вона простягнула руки, взяла ними мої й положивши їх собі на пасі, запитала:

— Коли відїжджаєш?

— В шестій.

— Ну, то підемо до клубу снідати разом“.

Актор виїхав до іншого містечка з театром. Третього дня дістав від Еви лист, що зачинався словом: „Єдиний!“

В тому листі Ева ще не підписалася іменем, тільки „Завжди твоя“. Зате виложила свою любовну філософію: „Я прийняла твою любов і дала відпочинок твоїй голові на моїх грудях.

Я переконана, що це було не перший раз, що ми вже існували колись на землі, ділили з тобою кусник хліба, що одно й те саме дерево давало нам тінь і прохолоду“.

„Тепер у наших грудях тоскно плаче бажання не розлучатися. Але, Сергію, як тільки наші ноги стануть на спільну щаблину з мріями прожити на висоті парою орлів, глум тряхне драбиною й, як пару гнилих грушок, скине нас у долину будня. Тут ми почуємо пісні про зневіря, сумніви в недовговічність людського чуття“.

Заколисані тією колисанкою, прокинемося одного дня, холодно й байдуже глянемо один одному ввічі“.

„Не шукай мене, Сергію! Згодом задрімає туга в наших серцях. Тоді при вечірних зорях будемо тепло, без муки благословити наше коротке, як світ блискавиці, щастя!“

Це, як знаємо, філософія самої авторки — всюди одна й та сама: ціллю життя є шалене вільне кохання, яке тільки коротко триває. Десь по трьох роках Сергій Самійленко в одному губерніяльному місті на дорозі стрінув Еву. Вона кудись відїжджала автом з Остапом Антоновичем — чи як його жінка, чи тільки так собі, це в оповіданні замовчане. По дорозі до авта Ева сказала до Самійленка:

„Я та сама, Сергію, я не змінилася, мені так радісно і тяжко“.

„Ні, Сергію, я не жалкую, бо зустрілися ми сьогодні з вами з тими самими почуваннями, як і розсталися. А коли б жили разом, булоб у нас звичайнісеньке легалізоване подружжя“.

Як бачимо, також це оповідання є агітацією за „віль-

ною любовю“, а проти легального подружжя. Справді аргументація цього останнього оповідання не є згідна з реальною логікою другого оповідання, бо в „Вічній Лямпаді“ показується, що в легальному подружжі щира й щаслива любов може і впродовж 26 років цвісти — але щоб затерти значіння цієї реальної логіки, авторка, як ми бачили, садистично знущається над нею — і саме це найогидніше в її оповіданнях.

Щож це все? Жахлива отруя для душ — духова зараза, пропагування й гльорифікування „морального рака“! Якщоб були це порнографічні оповідання, то вони були би менше небезпечні. Ржепецька найбільшу розпусту поручає в формі релігійної та філософічної авреолі, отже руйнує не тільки етику, але враз і релігію.

* * *

А тепер повернім до „Передмови“ Л. Нигрицького. Він пише: „А сьогодні даємо нашим Читачам нову збірку оповідань Ржепецької, оповідань, що їх можна назвати малюнками жіночої душі.“

Вміє малювати стани жіночої душі О. Ржепецька, вміє їх передавати так тонко й так глибоко, як рідко котра з українських письменниць“.

„В письменстві, так, як і в житті, є люди чесні й фальшиві. О. Ржепецька є чесною письменницею. Розгортає нам завіси жіночої душі просто й безпосередньо, нічого не прибільшуючи й нічого не зменшуючи. Не оправдує, не обвинувачує, ні не старається найти яких-небудь злагіднюючих обставин. Може це кволість, а може сила ховається на дні душ героїнь оповідань Ржепецької, — невідомо, — так, як невідомо, що скривається за словами старинного фільософа, який, дивляючись в очі жінки, сказав:

„Так є, як є!“

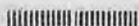
O tempora, o mores! Було би несправедливо і замало, колиб ми сказали, що тут стільки дурниць, скільки слів. Тут щось більше — зачадження ума! Автор сипле фразами, що їх начитався, а вони сходять на гірку пародію. Ржепецька „чесна письменниця“? — Хіба тільки зі становища В. Винниченка, але не зі загального людського становища. Ржепецька саме антипод до чесної письменниці, бо безцеремонно фалшує життєві вартості, укладає їх, як сама хоче, а не як вони дійсно в житті виступають. Ржепецька не прибільшує, не зменшує, не оправдує, не обвинувачує? Відповідаю: „Кінь би з того сміявся!“ Ми бачили, що в неї кожде слово безшабашно реально-теденційне.

Ржепецька вміє малювати стани жіночої душі? Писати про „амори“ найлекша річ. Тай тут Ржепецька йде най-

лекшою дорогою. В белетристиці треба розбуджувати цікавість, фасціонувати читача. Одні автори відзначаються „льо-терійним фасціонуванням“ (ситуаційні напруження), інші поетичними описами, інші глибиною думок. Нічого з того нема в Ржепецької. Вона пише вузьенько й плитонько, а цікавість викликає в читача тільки тим, що життєві вартості вивертає до гори корінням — воює проти звичайних, прийнятих поглядів. А це найдешевіший спосіб белетристичного писання, бо звичайність не фасціонує, а всяка незвичайність уже сама собою (і без усякої поетичної за-краски) фасціонує.

Справжня письменницька геніяльність саме в тому, щоб те, що нам здається „звичайне“, схопити глибше, інтимніше, отже незвичайно, цікаво — і будуючо, а не руйнуючо.

Як з кінцевого речення „Передмови“ видно, Л. Нигрицький мав скрупули, що в оповіданнях Ржепецької етика не є в порядку, але закрився марними фразами „невідомо“ та „так є, як є“. Ой, „відомо“, дуже добре „відомо“ і не є „так, як є“ — але це безцеремонне пропагування „релігії розпусти“ — найстрашнішої духової зарази, яка тільки може бути.

Ширім добру пресу

На деканальному соборчику в Стрию 28. XII. 1936 р. я виголосив доклад про те, „якими засобами почати й по-вести Католицьку Акцію у стрийській окрузі“. Зясувавши особливі труднощі, які в минулому спинювали розвій цієї великої ідеї та нинішню пригожу хвилю, я підкреснув, що першим етапом в розвиненню Католицької Акції в Стрийщині є упорядкування і покликання до життя мертвих до-тепер брацтв. Інтенсивна і витревала праця душпастиря в брацтві крім своєї першої цілі — внутрішнього усовершення членів брацтва має увінчатися ще й другим осягом, а саме — витворити зпоміж братчиків чи сестриць певне число індивідуальностей, що будуть гідні підняти стяг Ка-толицької Акції — стати світськими апостолами й помічни-ками душпастиря в голошенню засад Христової віри і мо-ралі. Ця підготовка розчислена на довший час, а тимчасом можна і треба і то пекуче треба розвивати Католицьку Акцію, християнізувати усі д'лянки життя парохії уже від зараз. Проте в закінченню реферату я звернув увагу на два могутні до цього засоби, а саме:

- 1) масове ширення католицької преси
- 2) харитативну діяльність.

Зясувавши ці дві конечности, я подав до відома Всеч.

ОО. кондеканальних, що саме під цю пору переводиться проба масового поширення католицької преси в селі Добрянни, стрийського повіту і то дуже успішна. На прохання оо. кондеканальних я обіцяв подати до загального відома успіхи нашої пропаганди і тайну тих успіхів, себто техніку пропаганди. Сповнюю це доручення з нарочним опізненням, щоби переконатися про тревалість нашої акції. Нехай жеж наш досвід послужить усім прихильникам української релігійної й національної преси як скромний приклад перших спроб її пропаганди, приклад, що його треба би може й уліпшити.

До пропаганди української католицької і національної преси в селі приготовлено усіх парохіян відповідними проповідями, а кольпортерів заправлено до праці в окремих конференціях. Починаючи від 20. XII. 1936 р., „Гурток Апостолу Преси“ при Молодшому Брацтві, що складався з 6 братчиків, під моїм проводом, перейшов ціле село, около 240 хат, заохочуючи господарів, господинь, робітників і молодь до передплати. В пропаганді узглядно тижневики і місячники релігійного характеру — легкого стилю і приступної ціни, як одиноко відповідні для нашого села. Гурток стрінули парохіяни прихильно, наслідком чого зібрано ціло-, пів-, чверть-річні і місячні передплати на 317 примірників різних журналів. Подрібно:

Христос Наша Сила	123
Лицарство Пресв. Богор.	99
Українське Юнацтво	53
Голос	20
Дзвіночок	12
Промінчик Сонця Любови	10
	317

Крім того перекинено пропаганду й на прилучену Добрівляни, де осягнено для

Христос Наша Сила	10	передплатників
Лицарства Пресв. Б.	10	„
Українське Юнацтво	10	„
Дзвіночок	17	„
Шлях Молоді	23	„
разом	70	„

Від того часу кожного тижня відбувається точна роздача часописів і доповнювання неповних передплат. Село складається з пяти дільниць: Сторонка, Кут, Горбок, Долішний і Горішний Конець, — кожда дільниця має свого кольпортера, а всіми керує начальний кольпортер, провідник Апостолу Преси. Дільницеві кольпортери у своїх кни-

гах нотують кожду видану передплатникови газету і кожду прийняту від нього суму.

Начальний кольпортер потверджує в їх книгах перебрання вплачених передплат до головної каси, а сам веде такі книги:

I. евіденція присланих скількоостей кожного журналу і розрахунок з адміністрацією (виплати).

II. евіденція розділених дільницевим кольпортерам скількоостей кожного журналу і розрахунок з дільн. кольпортерами (виплати).

III. загальна касова книга.

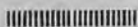
Діловодство на перший погляд складне, але прецизне і конечно, — затіснює співпрацю, виключає занедбання та легко виявлює помилки.

Наші спостереження і досвід переконують нас, що дотеперішні осяги це не солом'яний вогонь, — а тревалий здобуток. Католицьку і національну пресу нарід полюбив, число передплатників від первісного помалу самочинно зростає, кожного числа передплатники цікаво очікують, передплату доповнюють і вирівнюють. Треба тільки вмілої і постійної заохоти. Для того „Гурток Апостоляту Преси“ приготував і на днях уладив пресову анкету з рефератом і дискусією.

Від адміністрацій Апостолят дістає 20% знижки, а що кольпортери працюють безкорисно, проте гроші ті обернено на допомогівий фонд для найбідніших дітей в селі. Цим фондом завідує „Гурток добродійної діяльності“ при Молодшому Брацтві, який досі купив з того фонду одні чобітки і дві теплі курточки для дітей, що не мають в чому ходити до школи.

Коли до цього додамо, що на основі порозуміння всіх установ села „Апостолят Преси“ дістав виключне право кольпортування друків в селі і право контролі якості журналів, що йдуть безпосередно з адміністрацій, з вдоволенням прийдеться ствердити, що кожне добре поставлене в українській суспільності діло нашого духовенства скріпляє і зєднує релігійні й національні сили народу.

о. З. Н.

З голосів преси

Православна Церква в Польщі у світлі статистики

У зв'язку з гостиною румунського короля Карла II. в Польщі і його прихильністю на богослуженню в митрополічій православній церкві в Варшаві — появилися в варшавській польській і в львівській українській пресі фанта-

стичні на перший погляд вістки про недалеке проголошення православного патріархату в Польщі, про скликання церковного собору в найближчій майбутності, про зміни в єрархії православної Церкви і т. п. Вістка про проголошення православного патріархату в Польщі, хоч яка вона фантастична, в нинішніх умовах зовсім можлива, а з погляду державних інтересів Польщі навіть побажана, тимбільше, що польська католицька публична опінія — з огляду на ворожу поставу деякої частини польського громадянства до польської католицької єрархії, а навіть самої Церкви з приводу вавельського інциденту краківського архієпископа Сипіги — нині мабуть не дуже проти такого проголошення демонструвала б.

На всякий випадок вістки ці актуалізують справу православної Церкви в Польщі, хочаби може призначити їй відіграти важнішу, ніж дотепер, роль в державнім життю.

Тому не від речі буде, коли ми приглянемося ближче сій Церкві, та побачимо, яку силу вона могла б евентуально представляти.

Моральна сила тієї Церкви, з різних причин, невелика і не є вона нині здібна виконати якусь місію на більшу скалю, ні в себе в дома, ні тимбільше поза межами своєї теперішньої території. Про це ми зрештою вже нераз на сторінках нашого часопису писали та докладніше зясовували її обставини, які цю слабкість спричиняють.

У цій статті хочемо торкнутись справ загальніших та чисто об'єктивних, незалежних від сього чи такого становища до тієї Церкви, від такого чи іншого наświetлення її справ. Хочемо представити, так сказатиб, матеріальну силу православної Церкви в Польщі, чисельність і розміщення її визнавців, процентове відношення до інших віроісповідань тощо. Покористуємось тут статтею др-а Альф. Крисінського, яку він помістив в найновішій зшитку „Oriens-y“ п. з. „Ze statystyki prawosławia w Polsce“.

Стаття зовсім об'єктивно підходить до комплексу справ православної Церкви в Польщі та влучно і вірно оцінює деякі дразливіші речі, про які нпр. нам майже не вільно писати.

„Православна Церква в Польщі, — пише Автор — що начислює після перепису з 1931 р. 3,790.000 душ, а нині понад 4 міліони душ, становить під цю пору одно з важніших угруповань православія в Європі. Бо якщо вилучимо з рахунку стиснене кігтями комунізму, здеморалізоване пропагандою безбожництва і вповні здеморалізоване православія на областях, що знаходяться під владою Совітів, то під оглядом кількості православних Польщі — серед держав іншого ніж православія віроісповідання — припадає тепер перше,

а серед загалу європейських держав п'яте місце по Румунії, Югославії, Греції і Болгарії.

„Та й під структурально - віроісповідним оглядом самої Польської Держави православ'я має велику вагу. Бо маючи між своїми визнавцями 11·8% загалу населення Річипосполитої, уступає воно кількостево тільки перед пануючою Католицькою Церквою і перевищає під цим оглядом навіть мойсеєве віроісповідання, яке так сильно тяжить на життю Польщі, хоч воно в р. 1931 числило лиш 3,124,000 душ і 9·8% загалу“.

Про чисельний стан греко-католиків Автор не згадує, бо — не роблячи обрядової дистинкції — зачисляє нас до Католицької Церкви.

„Під оглядом свого походження православне населення в Польщі складається з трьох засадничих груп. Найчисленнішу з них творять потомки відірваних від церковної єдності б. уніятів, Білорусинів і Українців (в оригіналі Rusinów — моя завв.) Як відомо, те відірвання на областях Річипосполитої відбулося у трьох етапах. Найскорше зліквідовано унію на Східніх Землях, де її скасував царський указ з р. 1839, з черги рівнож примусом знищено її на Холмщині й Підляшшу, що сталося в р. 1875, врешті в роках 1926—1931, себто вже в часах Відродженої Польщі, перейшла на православ'я, тим разом добровільно, частина греко-католиків на Лемківщині. Належить підкреслити, що оскільки поворот до дисунії на областях б. російської займанщини, довершений насильством, про яке забуто почасти щойно в слідуючих поколіннях, обняв собою на довший час дуже велику частину б. уніятів, остільки в Галичині (в оригіналі Małopolsce — м. з.), де православію мостить шлях не насильство, тільки агітація, і то натури радше політичної, ніж релігійної, розвиток цього віроісповідання показався досі зовсім марним.

Як бачимо, оцінка лемківського православ'я і того підложжа, на якому воно зродилося й виросло, зовсім вірна, хоч нам здається, що згадана агітація не була ведена такими дуже легальними і мирними засобами.

„Побіч б. уніятів з походження — пише дальше Автор, — що становлять нині серед визнавців православ'я у Польщі головний і найважливіший складник, це віроісповідання всякнуло в себе також доволі значну частину населення, що спершу визнавало католицизм в латинським обряді, але так як і б. уніяти, було змушене покинути його. Сюди належить нпр. польська ходачкова (zaściankowa) шляхта, скупчена головно на східнім Поліссю, що заховує й досі, мимо православ'я і частинного винародовлення, свої родові традиції; на-

лежать також розсіяні по цілїм просторі засягу православія численні селянські родини, що виводяться з давніх польських осадників, нині переважно в різнім ступні зрушені, інколи навіть так ґрунтовно, що тільки назвища свідчать про їх первісну народність і віросповідання. Що більше, багато православних духовних признається нині явно до свого польського, а тимсамим латинсько-католицького походження. Латинниками були рівнож — нині вже православні — чеські кольоністи на Волині. Для доповнення реєстрації треба теж згадати тут православних Поляків зовсім свіжої дати, а саме ті, на жаль досить численні, одиниці, які в останніх часах перейшли і даліше переходять на православія для одержання недопускального в Католицькій Церкві розводу.

Уступ цей, в зрештою на солідній підставі опертій статті — трошки неповажний і заносить поезією та не дуже відбігає від подібних статей ославленого „Il. Kuzyer-a Krak.“, який зовсім не припускає можливости існування української ходачкової шляхти, а всі назвища, закінчені на — *ський* уважає чисто польськими назвищами. Та так воно не є і не було. Не тільки ходачкова шляхта була в нас, але були великі на той час магнати й вельможі „руського роду і руської віри“ — всі оті Острожські, Сангушки, Вишневецькі, Четвертинські, Заславські, Корецькі, Глинські, Сапіги та інші, „імже ність числа“, на яких опиралося ціле державне життя давньої Польщі. Що ті роди перейшли згодом, під впливом обставин, в чужий релігійний і національний табор, це справи не змінє і годі нині говорити, що кождий шляхтич чи кождий, хто має „шляхотське“ назвище на — *ський* мусів бути Поляком. Це довільна фраза, а не науковий аргумент.

„Врешті третю групу православних, мабуть чисельно найслабшу, творять напливові елементи, що прийшли до Польщі зпоза теперішньої східної границі. Це з одного боку родини Росіян, переважно урядників, осілих в Польщі вже за часів російського панування, а з другого російські й українські азилянти і втікачі, що знайшли захист в Польщі щойно в часі війни і по її закінченню.

Так чи інакше православія в Польщі в своїм теперішнім демографічнім складі мусить бути узнане на всякий випадок явищем свіжим, бо ж іще перед 100 роками його тут майже зовсім не було. (Це теж ненауковий аргумент! — моя завв.).

Теперішній засяг православія в Польщі обнимає Волинь, Полісся і Новгородщину в цілости, даліше східні області Виленщини, Білосточчини, Холмщини і Підляшша. Крім цього дрібніші групи православних

стрічається теж декуди на замкнених католицьких теренах близько віроісповідного пограниччя, як також в деяких дальше на захід положених містах, як Варшава, Каліш, Лодзь, Пйотрків і т. д. Про недавно повстале вогнище православія на Лемківщині вже згадували. Виступає воно в полуднево-східних повітах воєв. краківського і в полуднево-західних повітах воєв. львівського“.

„Числа і відсотки православних у відношенню до загалу населення в воєвідствах, вповні або лиш частинно обнятих засягом цього віроісповідання, представлялися дня 9. XII. 1931 р. ось як:

воєв. волинське	1,455.882	— 69.8 %
воєв. поліське	875 803	— 77.4 %
воєв. новгородське	542.333	— 51.3 %
воєв. виленське	324.738	— 25.5 %
воєв. білостоцьке	304.667	— 18.5 %
воєв. люблинське	210.373	— 8.5 %

З зіставлення бачимо, що властивою доменою православія в Польщі є головно воєв. волинське і поліське, при чому Волинь відзначається найвищим числом, а Полісся найвищим відсотком православних. Щодо інших воєвідств з більшою кількістю і відсотком православних то творять вони тільки в воєв. новгородським більшість, і то дуже незначну, зате в воєв. виленським і білостоцьким тримаються на рівені не надто сильної, а в Люблинщині навіть зовсім слабої меншости.

Числа і відсотки православних, замешкалих поза областю шістьох згаданих воєвідств, в порівнанню з відповідними числами, що торкаються тих воєвідств, зовсім маленькі. Так н. пр. воєв. краківське має 13.000 православних (0.6 % загалу), м. Варшава і воєв. львівське по 9.000 (0.8 % і 0.3 %), решта воєвідств загально 23.000 (0.1 % — 0.2 % загалу). У всіх 11 воєвідствах православної „діяспори“ мешкає тільки 54.000 православних, що робить заледви 1½ % загалу православного цивільного населення, замешкалого в Польщі. Крім того в війську перебувало в р. 1931 около 20.000 православних. Цей факт доволі ясно увидатнює насилання концентрації православія виключно тільки на области Східної Польщі.

Багато докладніше, ніж сумаричні воєвідські дані, вияснюють квестію розселення православія в Польщі, як теж ступінь опановання цим віроісповіданням поодиноких областей цифри перепису 1931 р., які торкаються повітів.

Устійнім передусім на згаданій підставі ту частину простору поселення православія, на якій право-

славне віроісповідання переважає. І так зпоміж 264 повітів, на які ділиться польська держава, є загалом 28 повітів з абсолютною більшістю православних. До них належать всі 11 повітів Волині, всі 9 повітів Полісся, далше 5 повітів воєв. новгородського (Новгородок, Несвіж, Слонім, Барановичі й Стовпці) і врешті 3 повіти Виленщини (Молодечно, Дзісна і Вилейка). Варто зазначити, — рідіє Автор — що ані воєв. білостоцьке, ані люблінське, ані тимбільше жадне інше воєвідство більшости православних в ніоднім повіті не має.

Загальна поверхня простору, замешкалого переважно православним населенням в Польщі, має 95.000 km², себто майже $\frac{1}{4}$ поверхні цілої держави. Значіння цього будь що будь великанського простору переваги православія в деякій мірі ослаблює його територіяльна неоднотайність. Бракує йому тяглости, бо складається він з двох незвязаних з собою частей, з яких одна обнімає 3 повіти Виленщини, а друга решту повітів.

Знаємо вже, що цей простір є теж під віроісповідним оглядом неоднотайний. Бо на 4,250.000 загалу населення числить він (в р. 1931) несповна 3 міліони православних, себто пересічно не більше, як 70% загалу. Розглядаючи поодинокі повіти, ця неоднотайність проявляється в багатьох місцях ще виразніше. З одного боку показується, що деякі під господарським оглядом найбільше занедбані і, додаймо мимоходом, неткнені досі плугом католицької місіїної акції повіти середущого й східнього Полісся мають відносно дуже високі відсотки православних (Камінь Кеширський — 87.4%, Дорогичин — 85.6%, Столин — 83.7%, Косів — 82.2%, Кобринь — 81.9%), а також, що високим відсотком православних визначається теж пов. Кремянець на Волині (80%), що має на своїй території найважливіші духові осередки православія в Польщі. З другого боку в низці інших повітів числа перепису виказують ледви незначну більшість православних, як у пов. Володимир (58.5%), Дзісна (55%), Стовпці (54.4%) і Вилейка (53.8%). А решта повітів простору переваги представляє: Луцьк (60.7%), Костопіль (64.3%), Рівне (65.9%), Горохів (69.9%), Ковель (72.6%), Сарни (72.9%), Здолбунів (73.3%), Дубно (76.2%) і Любомль (76.7%) на Волині, — Берестя (62.9%), Пружана (75.5%), Пінськ (75.9%) і Лунинець (78.8%) на Поліссю — та Барановичі (61.5%), Слонім (70.2%), Несвіж (71.8%) і Новгородок (72.6%) в воєв. новгородським — виказують відсотки православних, зближені до пересічних.

Бачили ми далше, що простір переваги пра-

вославія окружений з усіх усюдів, з виїмком півдня, поясом теренів, що належать ще до простору засягу цього віроісповідання, але мають вже тільки меншість православних. Цей пояс, різно у своїх відтинках широкий і з відсотком православних 10—50% в поодиноких повітах обнімає: середущу Виленщину з повітами: Постапи (44.5%), Браслав (20.7%) Ошмян (14.4%), північну частину воєв. новгородського з повітами: Воложин (41.5%), Щучин (36.2%) і Ліда (12.5%), східну частину воєв. білостоцького, яка давніше належала до гродненської губ., з виїмком м. Білостоку, з повітами: Волковиск (47%), Більськ (45.2%), Гродно (40.8%), Білосток (15.6%) і Сокілка (12.9%) і врешті східні повіти воєв. люблінського: Грубешів (37.8%), Володава (29.7%), Томашів (27.3%), Холм (23.1%), Білгорай (17.9%) і Біла (15.6%)“.

Як бачимо, Холмщина, оця одна з найстарших волостей Української Землі, внаслідок сталого латинського напору із Заходу і внаслідок божевільної царської політики (насилльне знищення Унії, глупа й неперебірлива русифікаційна політика і т. п.) стратила свій первісний український характер і треба багато інтенсивної праці, щоби врятувати бодай те, що ще досі залишилося. На жаль, священиків — Українців церковна влада в останніх роках звідтам переносить, а туди посилає самих Москалів або русотяпів.

„Для докладности можна ще згадати ще дальше на захід висунену групу повітів з дрібненьким відсотком православних 1—10%. Сюди належать повіти західньої Виленщини: Вильно—Троки (1.3%), Свенцяни (1.4%), м. Вильно, так довго і так безуспішно перемальовуване на „істинно руске“, Сувальщина з повітами: Августів (1.1%) і Сувалки (1.2%), кілька повітів західньої Холмщини і Підляшша: Любартів (1.4%), Радзінь (1.9%), Красностав (3.6%) і Замость (4.5%), а вкінці 4 повіти, як показується, неслухно з боку православних розреклямованої, а в своїй масі і дальше вірної католи. Церкві Лемківщини: Новий Санч (2%), Ясло (2.3%), Кросно (3.7%) і Горлиці (4.7%).

Дрібні групки православних в тих повітах це останні відприски хвилі православія, що її побідно далеко на схід відсунула віра і витревалість католицького населення в мученичій Холмщині, яка помалу відступає на Виленщині й у Білосточчині, як також наступак крикливо, та без більшого успіху, на гірські bastiони католицизму на Лемківщині.

В інших частинах Польщі, себто в воєв. західніх, в б. Конгресівці з виїмком Сувальщини, Холмщини

і Підляшша, як теж і в цілій Галичині, поза згаданими 4 повітами Лемківщини, православні не доходять в ні-однім повіті навіть до 1⁰/₀ загалу населення.

Отсей короткий перегляд актуального стану православної Церкви в Польщі — кінчить Автор — всетаки вистарчає, щоби оцінити її зачиння для релігійного життя не тільки Польщі, але теж цілої Східної Європи. Воно справді дуже велике. Перед-умовою цього, мимо різnorodного національного складу, різноманітного походження поодиноких груп населення та відсутности територіяльно-віроіспов-ного згущення, є те, що православля в Польщі зібрало майже цілу скількість своїх визнавців на обме-женім терені, дальше їх велике число, зростаюче до того ще скоро шляхом природного приросту і врешті широкі можливости духового впливу на інші Східні Церкви.

Коби те велике значіння Церкви в Польщі, так недавно зрештою брутально відлученої, могло колись знайти належний вислів в започаткованню нею знов свого історичного післанництва на шляху, що веде до сповнення мрій цілого христіянства! А тою мрією є і все була єдність у Божій Церкві“.

Стільки Автор. На жаль, нинішня православна Церк-ва в Польщі не тільки не має охоти сама започатковувати реалізацію цього історичного післанництва, але вона просто панічно боїться усяких спроб, які мають на меті зліквіду-вати нещасний церковний роздор.

Що так воно справді є, мали ми вже нагоду нераз переконатися на підставі різних енуціяцій православної церковної єрархії та на підставі статей, поміщуваних на сторінках православної преси.

Нині зареєструємо черговий голос православної Церк-ви в Польщі, яким вона відкидає саму думку про якесь церковне поєднання, підсуваючи, як і все, ініціатором тієї ідеї нещирість, підступ, туманення очей і т. і. Варшавський православний митрополичий орган „Слово“, ч. 22 (407), з 30. V. 1937, в статті „Зачѣмъ насъ изучаютъ?“, по-даючи до відома своїм читачам, що в Римі відбувся ще один унійний зїзд (це зїзд з ініціативи „Associazione Catto-lica Italiana per l'Oriente Cristiano“, що відбувся в днях 2—6 травня ц. р., про що ми в попередньому числі реферували — моя заввага), пише з зїдливою іронією про унійні змагання, що їх веде католицька Церква, м. ін. таке:

„Да, православное славянство не можетъ пожало-ваться на недостатокъ вниманія къ себѣ со стороны Рима... Взять только послѣднее время: пышный уній-ный Конгрессъ въ Бѣлградѣ осенью, унійный Съѣздъ

во Львові зимою, тепер — в Римі. Прибавте семінарії і інститути для підготовки „апостолів унії“, окремий єпископат „спеціального призначення“, пока існуючий без пастви (це єп. Єврейнов для єдинених Росіян — моя завв.). Словом, і плани і підготовка — все задумано широко і основательно.

На дѣлѣ-то это виходить совсѣмъ жалко. Гора родила мишѣ: и въ Польшѣ и въ другихъ славянскихъ странахъ новое унійское движеніе уже потерпѣло крахъ. Тѣмъ не менѣе, представителі унійнаго „апостольства“ въ Польшѣ, прїїхавшіе въ Римъ цілою группою, жадають представити дѣло расцвѣтающимъ. Они, молъ, здѣсь, на Востокѣ, проводятъ въ жизнь великое дѣло, интересующее Западъ лишѣ теоретически. Осуществляють же они свою задачу тремя способами: 1) научнаго изслѣдованія вопроса, 2) молитвы и 3) практическаго апостольства“.

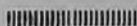
Автор статті спинюється на першій способі унійної праці — научнім і ставить запит, на який відразу і відповідає:

„...насъ изучають какъ друзей или какъ враговъ? Какъ друзей — нѣтъ, потому что хотять дискредитировать нашихъ богослововъ, ищуть у нихъ несогласованности, слабихъ мѣстъ, упрекають въ неопредѣленности.

Какъ враговъ? Но такъ изучать хорошо предъ объявленіемъ войны, а здѣсь позунгомъ выставляется унія, т. е. „объединеніе“. И къ тому же, здѣсь стремятся свести вѣроисповѣдную разницу до минимума (підкреслення моє) и для этого пользуются всевозможными натяжками и ухищреніями“.

Для автора статті вже сама обставина, що богословська наука Заходу старається звести догматичні різниці Сходу і Заходу до мінімум і так помалу усувати причину церковного роздору, страшно. Він і ті, кого він репрезентує, бояться церковного єдинення, як найбільшого нещастя, так, начеб церковна єдність не була Христовим заповітом і так начеб над її реалізацією не працювали, колись і тепер, і кращі представники незєдиного Сходу. На думку автора „унія для православного народу в Польщі — це *onus saeculorum*, „бремя вѣковъ“, найбільший тягар, який йому приходится нести.

Після таких заяв, як ось щойно наведена, годі надіятися, щоби керівники православної Церкви в Польщі могли у найближчій майбутності „взятися знов за реалізацію свого історичного післанництва на шляху, що веде до церковної єдності“.

На маргінесі наших імпрез*)

I.

„Українська Захоронка“ має дві молодечі прикмети: широкий розмах і свій „кольорит“. Використовує їх теж уміло і щороку краще. Останній її виступ у Великому театрі в дні 9. травня ц. р., уладжений „українськими дітьми Божій Матері“, не тільки виявив якраз оті прикмети, але дав щось більше: прилюдну і на мистецькому рівні поставлену маніфестацію християнського виховання української дитини. Саме свято, влаштоване під протекторатом Високопреосв. Митрополита і обох львівських Владик, своєю різноманітною програмою і педантним добром молодих виконавців поодиноких точок зуміло притягнути львівську публіку, яку відразу полонила перша точка: „Божя Мати — княгиня України“, живий образ дітвори з захоронки на тлі хору богословів. Декому не під смак були византійські чи пак грецькі декоративні одяги малих статистів. Плитка думка. Навязання до традиційних джерел нашої християнської культури, а тим більше до джерел культу Богородиці було якраз виявом глибокого, консеквентного і педагогічного підходу до суті справи.

Ми радше у поклоні „дітей“ добачили б небажану і „зісвітчену“, а при тім банальну форму поклону. Клясична східня форма, взята в мистецьку раму, булаб чудовим і тонким викінченням і доповненням першої точки. Виступ хору богословів стояв, як звичайно, на високому рівні, проте в думі про „Почаївську Божу Матір“ ми воліли б в інтерпретації більше тепла. „Пречистий блеск“ у виконанні учениць шкіл СС. Василіянок, був націхований тою принадною свіжістю і безпретенсіональністю, що мусить кожному подобатися. Інсценізації „Марійка“ і „Благовіщення“ в підході і декорації напrawdę сильні й ефектовні, мало мали драматичности у самому виконанню; деякі необдумані подробиці дещо вражали, але не псували могутньої назггал цілості. Музичні точки дуже дбайливо виконані, одначе на свято, призначене передовсім для молоді, трохи чи не довгі і поважні. — Це „кольорити“ поодиноких точок.

Дуже побажаним булоб, щоб такі свята, виконані для „вибраної“ молоді, через виступи на прилюдних площах і більш при-тупних саях, стали отвором для „менших братів“, не обнятих ніякими організаційними формами. Тоді попри внутрішні цінності, осягнулося б високовартісну ціль.

*) Ця стаття не могла з технічних причин увійти до попереднього числа. — *Ред.*

II.

Скільки то шуму в частині ліберальної і посвояченій з нею українській пресі наробила санація *in capite* „Відродження“! Прогодowana свободою, рівністю і братерством (але у своїй інтерпретації) забула (оскільки взагалі про це думала) ексверхівка „Відродження“ свою пропаганду свідомого материнства, не звязану здається нічим з ідеєю анти-алкоголізму, приплющила очі на місячний випуск офіційного органу Т-ва, переповнений несальоновою лайкою на найвищі авторитети, та ще й виданий без відома нової управи, а зате Богу духа винному новому виділові інсинуувала перфідію, укриті наміри й ін. Та молодий ідейний виділ зберіг зимну кров і культуру, а в невпинній праці продумував, як би то вивести ідею відродження на ширше поле, у широкі маси. Не багато, бо кілька тижнів минає, а т-во наладнавши досконало, як на наші обставини і спромогу, пропагандивний б-к справи, уряджує величавий день відродженський і стягає на площу „Сокола Батька“ понад 2000 людей, що досі на слово „Відродження“ не проявляли взагалі ніякої реакції. Незабутній митрополит Й. Сембратович, якого великій пам'яті посвячений був цей день, святкував день тріумфу. Ремісничка, гімназійна, академічна молодь, духовенство, міщанство, інтелігенція приходять тут поклонитися особі та відродженській ідеї Й. Сембратовича. А великий спадкоємець його володіння, Митрополит Андрій, серед ентузіазму зібраних являється особисто на тому напрямку „Великому Святі Т-ва Відродження“. Вже тим самим нова Управа зістала усанкціонована у своїй ідеї і поставленню справи. Не переходитиму окремих точок багатьох програми, які на загальне були без заміту. Проте на особливе підкреслення заслуговує виступ наших богословів, інтерпретований не тільки з формального боку; тут високо оцінюємо педагогічне виведення кандидатів духовного стану на арену боротьби з алкоголізмом і тим самим введення їх у площину соціальних квестій. В загальному вражали два недотягнення: виконавці інсценізованої присяги повинні були хіба поскидати капелюхи в часі складання присяги! А так і дехто з публіки стояв собі безтурботно в той, всеж таки маєстатичний момент. Друге недотягнення було з боку частини публіки: Чи перебуваючи в гостях у прихильників антинікотинізму не можна було, от так хочби з чемности, стриматися в куренню?! Товариство зібраний капітал у дні 23. травня ц. р. не сміє змарнувати. Улаштування рокового дня „Відродження“ мусить стати його аксіомом в ім'я здоров'я і сили нації.

о. О. Годунько.

Розпочалася будова церкви при монастирі Сс. Василянок у Львові

Поклик комітету будови.

Комітет будови церкви при монастирі Сс. Василянок у Львові, вул. Потоцького 95, ділиться з українським громадянством радісною вісткою, що врешті по поборенню всіх труднощів будова такого потрібного храму на передмісттю Вулька—Кульпарків уже розпочалася. На розписаний конкурс на будову храму вплинули три оферти. Комітет прийняв оферту Кооперативи Інжинірських Робіт як найкориснішу з матеріального, технічного та громадянського боку. Після списання відповідної умови будова розпочалася негайно по Зелених Св'ятах. У пляні є ще в цім році виконати т. зв. сиру будову, себто мури та вивести їх під дах. Була би це на основі кошторису більша частина будови вартости понад сто тисяч зол.

А матеріальна сторінка, спитаєте? Комітет прибирав досі у грошах та в будівельних матеріалах коло 50.000 зол.; до виконання першої частини роботи треба вдвоє стільки, себто ще в цім році мусимо зібрати, і то в короткім часі, 50.000 зол. Тому тепер слово за українським громадянством Галицької Землі, зокрема города Львова.

Громадяни! У нас — зовсім слушно — так часто говориться приватно й публично про пекучу потребу церков по наших містах; говориться, що недостача церков є причиною винародовлювання нашого міського елемента. Так часто — і тут уже менше слушно — вину за ті занедбання скидаємо на різні чинники, тільки себе ніхто не винує! Кожний з дивним спокоєм думає, що це має зробити хтось інший, невідомо хто, тільки не я. У нас нема добродіїв фундаторів покрою Рокфелєрів, не вибудує нашого храму управа міста, неможлива нині ні на селі, ні тимбільше в місті примусова конкуренція на будову церкви. Церкву мусимо збудувати ми самі і то добровільними жертвами.

Кожний з нас мусить здобутися на значнішу жертву, бо одноразову! Чи не є це лицемірством для середньо-заможної людини вважати, що її обов'язок сповнений 2-, 3-чи 5-золотовим датком на таку важну ціль, бо просто історичного значіння, тоді, коли за один вечір у приємнім товаристві пускаємо в каварні чи ресторані втрое або й учетверо більше? Чи не гризе сумління тих заможних міщан Львова Українців, синів рідної Церкви, що досі й малої одробини свого значного майна не дали на здвигнення храму Господнього?

Дотеперішня збіркова праця навчила нас, що все ще

таки найжертвенніші, найбільше чулі на потреби Нації та Церкви є бідніші верстви. Вдовина лепта й нині вможливила нам почати ту монументальну будівлю, що стане гордістю українського Львова. Тому ще раз апелюємо до громадянського та християнського сумління Українців, синів Землі короля Данила і кн. Льва: Шліть негайно жертви на будову нашого храму! Тоді коли не один з нас буде відпочивати на вакаціях, нехай має ту свідомість, що і його лепта причинилася до зросту церковних мурів. Не допустім до того, щоб будова спинилася серед літа через недостачу фондів! Поможім якнайскорше здвигнути храм, у якому молитися буде та Божа дівчина Настя Волошин, очевидний доказ Божої Опіки над українським народом у часі його найбільшого лихоліття!

Гроші просимо слати на рахунок Комітету будови церкви при монастирі СС. Василіянок, чеком Почтової Каси Ощадности ч. 431.341. Чистий блякет чековий можна дістати в кожному поштовім уряді.

Рівночасно подаємо до відома, що торжество посвячення та вмуровання угольного каменя, пляноване певісно на день 13. червня ц. р., відложив Комітет зі слушних причин на день 5. вересня ц. р.

За Комітет будови церкви при монастирі СС. Василіянок у Львові:

о. Юліян Дзерович
голова

Гр. Гануляк
секретар

М. Віра Слободян, ЧСВВ.
ігуменя.

Всячина

Зелені Свята у Львові. Цього року, як і попередніх літ, український Львів вшанував гідно в Зелені свята пам'ять Тих, що віддали життя своє за кращу долю Народу. В суботу 19. червня відправив о. мітрат Сліпий в катедрі св. Юра соборну св. Літургію за душі поляглих героїв, а відтак па-нахиду над гарно влаштованим стрілецьким гробом в церкві. На богослуженню були представники наших б. найвищих державних і військових властей (б. прем'єр Кость Левицький і б. начальний вожд УГА ген. М. Тарнавський), б. старшини, вояки, молодь і тисячі вірних.

В перший день Зелених свят відбувся процесійний похід з усіх львівських церков на Янівський цвинтар, де від-

правлено панахиду на стрілецькому цвинтарі, а відтак поодинокі священики правили панахиди на гробах померших вірних. Гарну і змістову проповідь виголосив о. І. Ключ. В похід взяло участь кількадцять тисяч вірних, більшість яких ішла зорганізованими рядами. Службу впорядкиків сповняли львівські соколи і члени Тов. „Сила“, які гарно вивязалися із свого нелегкого завдання. Минулого року, як відомо, городське староство на похід не дозволило, але цього року похід відбувся в порядку, спокійно і гідно, а на цвинтарі, крім маленького інциденту на гробі бл. п. Басарабової, все відбулося спокійно, із розумінням ваги моменту.

В другий день Свят святкувала Духовна Семинарія в церкві Св. Духа свій храмовий празник. На празник прибув Впреосв. Митрополит, який по Сл. Божій виголосив незвичано глибоку змістом і прекрасну своєю формою проповідь про ділання Св. Духа в Церкві, в життю священика і кандидата духовного стану. В богослуженню взяло участь, крім духовенства, професорів і студентів Богосл. Академії, найвизначніші представники наших культурних, наукових і політичних установ. За обідом в великій рефектарі Дух. Семинарії о. Ректор Сліпий підніс сердечний тост за здоровля Митрополита.

По полудни відбувся величавий похід на Личаківський цвинтар. Всі процесії збиралися біля церкви Преображення Госп., звідки багатотисячні маси вірних з своїми священиками вирушили визначеними вулицями на Личаківський цвинтар. Несено сотні вінців з відповідними написами на жовтоблакитних і червоних лентах від різних установ і зложено їх на стрілецьких гробах. По дорозі співав хор питомців Духовної Семинарії і об'єднаний хор „Сурми“ і „Бандуриста“. Панахиду на стрілецьких гробах, як і попереднього дня, відправив в асисті численного духовенства о. прал. Куницький, а проповідь виголосив о. Годунько. На панахиді в оба дні був м. ін. б. прем'єр Кость Левицький і ген. Тарнавський, б. старшини та стрільці УГА. І того дня все відбулося в якнайкращім порядку, спокійно і гідно.

Конгрес Марійських Дружин у Львові. В днях 9. і 10. червня ц. р. відбувся у Львові ініціативи централі Марійських організацій — Марійського Товариства Молоді у Львові — всеукраїнський зїзд Марійських Дружин мужеської молоді, для вшанування пам'яті київського Митрополита Рутського в ювілейний рік його смерті. На конгрес прислали своїх представників майже всі Марійські організації Галичини, деякі навіть велику кількість. Приїзжа молодь (понад 500 душ) ночувала в „Народнім Домі“ в бувшій приміщенню української гімназії, там теж діставала харчі. В навечеря конгресу через ціле пополудне аж до пізньої ночі відбувалася в церкві св. Юра сповідь дружинників. В 7 го-

дині вечором відправив Преосв. Кир Іван торжественний молебен до Прч. Діви Марії на інтенцію успіху конгресу. Палку Марійську проповідь, навіяну молодечим ідеалізмом і повну патріотичного патосу виголосив голова Мар. Тов. Молоді, о. Іриней Назарко ЧСВВ. По молебени Преосв. Владика уділив учасникам благословення Нсв. Тайнами, після чого всі відспівали католицький гимн. В самий день конгресу, себто 10 червня (свято Вознесення Госп.), Преосв. Кир Іван відправив в сослуженню о. ігумена Чепіля ЧСВВ і оо. провідників Мар. Дружин в церкві Преображення Госп. торжественну архиєрейську св. Літургію, на якій всі дружинники, в числі понад 1000 приступили до св. Причастя. По Сл. Божій виголосив Преосв. Кир Іван, проповідь, у якій, змалювавши велике значіння Рутського для укр. кат. Церкви і Народу, візвав молодь до вірності Христови і Марійській ідеї, а молодь наче у відповідь відновила торжественно Марійську присягу.

По богослуженню сформувався на вул. Корняків і Рутівського похід, в яким узяло участь понад 1000 дружинників. Започатковувало похід духовенство з Преосв. Кир Іваном на чолі, в ризах, і процесія церкви св. Онуфрія, відтак ішли дружинники. Дружини йшли з своїми прапорами й орієнтаційними таблицями. Замикала похід дружина львівської української державної гімназії (філія), а за нею знов священики в ризах. Похід у зразковім порядку, серед співів і музики, перейшов через пл. Св. Духа, Гетьманські вали, вул. Ягайлонську, Подлевського, Красіцьких, Міхкевича і пл. св. Юра перед палату Впреосв. Митрополита. Всі дружинники передефілювали перед Достойним Князем Церкви, усталилися перед палатою, а він уліпив усім архиєрейське благословення.

По тім всі удалися на подвіря св. Юра, де всі дружинники випили снідання. По сніданню в год. 12 відбулися Святочні Сходини (наради) в салі Тов. Лисенка.

На ці наради прибули всі Марійські дружинники з своїми оо. провідниками, делегатки Марійських Дружин пань, студенток і учениць середніх шкіл та представники преси. Конгрес привітав Преосв. Кир Іван, після чого проф. Ісаїв виголосив реферат н. т. „Завдання Марійських Дружин мужеської молоді під сучасну пору“. Після реферату відбулася дискусія. На внесок о. Лещука рішено вислати привіт о. Йос. Маркевичеві ЧСВВ, який є тим другим після митр. Рутського, що сіяв зерно Марійської ідеї між українською молоддю. Закінчено наради ухваленням відповідних резолюцій. Останньою точкою конгресу була академія на подвірю св. Юра, на яку зложилися: хор Марійської Дружини при Малій Семинарії у Львові, промова проф. Ю. Редька про культ Богоматері на Україні та про завдання дружинників вказати

Україні, що стала царством сатани, шлях до Богородиці, нашої Покрови і Заступниці, збірна деклямація Мар. Дружини станиславівської гімназії Врхліцького „Христос громадянин“, хор Мар. Дружини яворівської гімназії і врешті промова Впреосв. Митрополита. Вже підчас промови проф. Редька залунали могутні оклики: Слава — і понесли оплески. Всі були наче зелектризовані. Поміж стрункі ряди молоді неслася Постать Митрополита. Високодостойний Гість цікаво слідкував за точками академії, а на закінчення промовив як Батько до своїх дітей. Порівняв християнство з родиною, у якій Христос головою, а Пр. Діва Матір'ю, що входить щоденно в зносини з кожним християнином. Хто з такої родини виходить і хто є дитиною такої Матері, від такого люди мають право всего надіятися. Великі часи вимагають великих людей і жертв, а їх знайдемо передусім між почитателями Марії, від яких старші надіються великого, і здійснення того, чого від соток літ досі ще не здійснено. Щоби ті завдання сповнити, треба засідно „просити про великі річі“ Христа і Марію. Візвав молодь, щоби старалася про своє власне освячення, про піднесення нац. культури і накинення її іншим народам, про надприродні ласки для Марійських товариств, щоби вони згуртували всю нашу молодь і видали великих людей для народу.

Марійським і католицьким гимном закінчено академію, а Митрополит під одушевлені оклики й оплески молоді удався до палати.

„Просвіта“ — Шашкевичеви. Філія „Просвіти“ ім. М. Шашкевича у Львові влаштувала в неділю, дня 13. червня ш. р. ювілейне святкування пам'яті Галицького Пробудителя з нагоди 100-ліття „Русалки Дністрової“. В святкуванні взяли участь майже всі підльвівські читальні. По Сл. Божій в церкві св. Ап. Петра і Павла сформувався процесійний похід на Личаківський цвинтар, де духовенство відправило панахиду на гробі Поета, а делегати поодиноких читалень зложили вінці. По полудні в год. 3 30 відбулася святочна академія на площі Сокола-Батька. Зачалась вона дефілядою учасників перед головним віділом „Просвіти“, після чого просвітянський хор під орудою проф. Богд. Вахнянина, зложений із 320 співаків, відспівав могутньо просвітянський гимн. Той самий хор відспівав ще „Заспіваймо разом брата“. В хорі чудові, чисті і дзвінкі сопрани й альти, слабші мужеські голоси. Святочну промову сказав ред. Вас. Глібовицький, у якій візвав просвітян любити і не цуратись рідної мови та на прапорах своєї праці виписати Маркіянове гасло: Бог і Україна. Орхестра з 80 музикантів відіграла марш на мотивах пісні „Гей гук, мати, гук“. Була ще збірна деклямація та гагілки, виконані дівчатами з Підберець і Миклашева. Точки програми, а головню їх виконання

свідчать про національну свідомість і велику культуру нашого села. — Публики було мало, головню львівської. Різика відсутність духовенства, так на панахиді на гробі Поета (4-ох з провінції і двох львівських), як і на академії (3-ох з провінції і 3-ох львівських). Нарід шукає між публикою за своїми природними провідниками, та їх не було. А тим-ча-ом в самому Львові щось понад 50 священиків! Не дивуймося в'дтак, коли нарід нераз шукає собі інших провідників.

Конфлікт між держ. властями і краківським архиепископом. Ціла Польща стоїть під вражінням перенесення домовини марш. Пілсудського з крипти св. Леонарда до крипти під вежею Срібних Дзвонів на Вавелю, зарядженого краківським архиепископом кн. Сапігою, що відбулося в привілі представників краківської консисторії і комітету для вшанування памяти марш. Пілсудського. Те, як кажуть, самовільне зарядження архиеп. Сапіги викликало бурю протестів серед Поляків, кризу в уряді, домагання негайно скликати сейм і сенат, анулювати конкордат, усунути архиепископа і т. д. Одним словом, в польськїм публичнїм життї втворилася дуже напружена атмосфера, а всіх огорнув якийсь антиклерикальний шал. Не помогло вияснення архиепископа, що він „як єпископ і сторож найдорожчого санктуарія Польщі, обов'язаний стерегти святість і велич місця католицької катедри, не міг байдужно глядіти, як через катедру пересувалися маси людей, нераз чужих нашій вірі, які, прийшовши зложити поклін Маршалкови Пілсудському, одночасно нераз нарушували спокій, вимаганий святістю місця в часі богослуження“ і зарядив перенесення домовини, повідомивши про речинець згаданий комітет. Однак це вияснення не помогло, а обурення й протести йдуть дальше. Справу цього конфлікту — хоч він справа чисто внутрішньо польська, але його моменти незвичайно характеристичні для польського католицизму, тому і для нас цікаві — з'ясовує незвичайно спокійно і зрівноважено виленське „*Slowo*“, яке в числі 178 з 30. VI. ц. р. пише осьщо: „Завжди з великим болем вертаємось до вавельської справи. Бо в цілій сїй справі нема ані одного ясного проміння, — а тільки самі тіни. Нема проблеску розуму — а тільки самі пристрасти. Нема далекоглядної думки, а тільки хід за настроями біжучої хвилі. — Тіло Маршала Пілсудського — це національна реліквія. Найбільша в Польщі. З реліквіями не можна не обходитися з досить великим пієтизмом, з надмірною обережністю, з доволі боязкою почитю. Реліквія це елемент вічності — тому нідеінде не належить вистерігатися так дуже поспіху, необдуманости, підпаданням якимсь хвиливим елементам. І тому, хоча, річ ясна, належить як найрішучіше відкинути і відсунути думку, будьто

би краківський Князь-Архієпископ міг хотіти чи змагати до спрофановання тіла Йосифа Пілсудського — бо ця думка була з цілою певністю далекою — то всетаки годі не ствердити, — з глибоким жалем — що Митрополит Сапіга не дав в такій важній, такій достойній, так звязаній з культом величі і спокоєм Першого Маршала справі доказу того помірковання, тієї розсудливості й обережності, того передумання, що його громадянство має право очікувати не лиш від державних мужів, але і від Князів Церкви, а передусім від наслідника на єпископському престолі св. Станислава, Патрона Польщі... Але найприкріше те, що втягнуто в цілу цю справу Президента Річипосполитої,... який, як сказав Йосиф Пілсудський „повинен дбати про рівновагу і гармонію“ в державі... Президент повинен бути все арбітром, а ніколи стороною. Тому в випадку конфлікту між урядом і краківським єпископським ординаріатом уряд повинен був передусім так робити, щоби Президент міг „дбати про рівновагу й гармонію“. Уряд не міг і не повинен був радити Президентови Річипосполитої висилати лист до Митрополита, не маючи згоди певності, що лист цей цю „рівновагу й гармонію“ приверне. Без сумніву, відмова Митрополита просьбі Президента Річипосполитої політично, чуттєво і людськи незвичайно прикра — але конституційно відповідають за цю ситуацію, так дуже небажану, конституційні до радники Голови Держави... Голосні протести, вуличні демонстрації та погрози.. не є властивою формою політичної волі великого народу... Ніхто в Польщі не може думати про започаткування боротьби між Церквою і Державою. А до того безумовно довело би зірвання конкордату, а ляцизація Вавелю, чи хоч би лиш вийняття королівської кriptи зпід юрисдикції властивого ординарія, перекреслюють тимсамим конкордат. Демонстрації проти архієпископа Сапіги, не говорячи вже про те, що їх використовують елементи, які бажають перекреслити гарну і потрібну консолідаційну працю Маршала Сьміглого і полк. Коца, були би лише демонстрацією безсилля, негідні сильного уряду і великого народу“. — Як закінчиться конфлікт, не знати. Але з цих слів „Słowa“ можна вносити, що закінчиться він мирно.

Печатається за дозволом Митрополичого Ординаріату у Львові

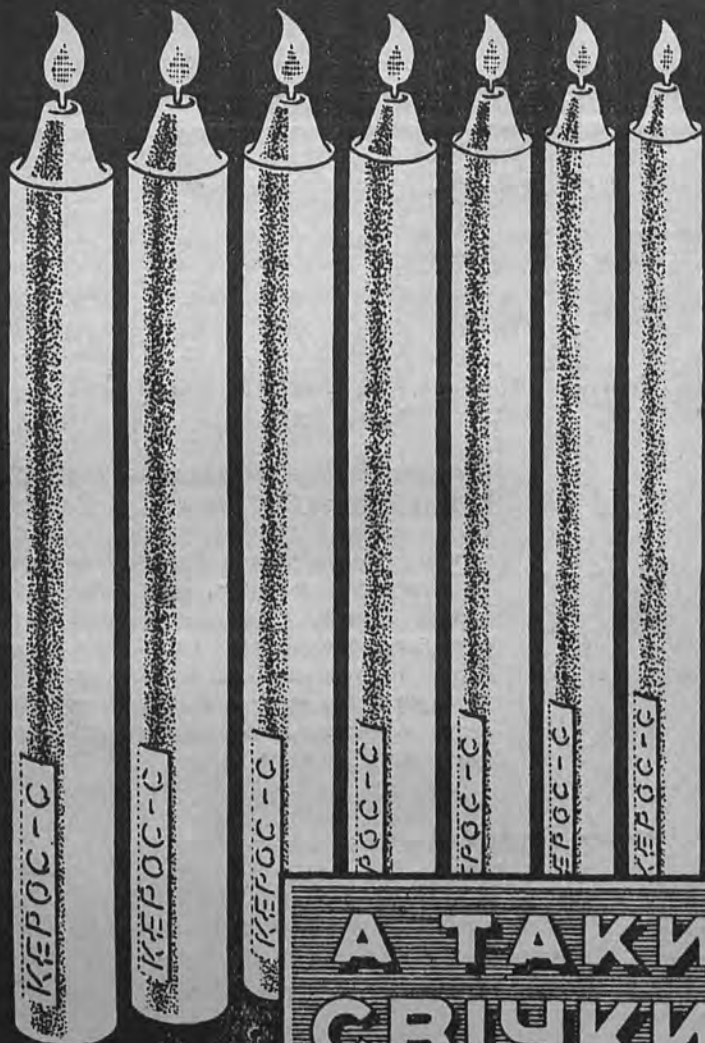
Видає Бог. Наук. Товариство

Відповідальний редактор: о. Петро Хомин.

**ЗНАНА ЗІ СОЛІДНОСТІ
КРАВЕЦЬКА РОБІТНЯ
ВАСИЛЯ ХОМИНА**
у Львові вул. ДОМІНІКАНСЬКА 11.
Тел. 283-95

б. співробітника першорядних заведень, в Білгороді і Загребі (Югославія). Виконує всякі замовлення з обсягу мужеських і священничих одягів, як: реверенди, мантоліни, колпаки, кольоратки, папістики, загортки, порохівники, плащі, футра, фракки, смокінги, маринарки, студентські однострої і т. п. Гарнітури з власного і доставленого матеріалу. Ціни як найприступніші. Солідне виконання, після найновіших взорів моди і випробованого англійського крою.

1.	Реверенда грецька з гварантованої крепи	80—125	зл.
2.	„ римська „ „ „	75—120	„
3.	„ „ „ камгарну	70—115	„
4.	Пальто зимове з сибирини на вовняній ваталіні	95—155	„
5.	„ літнє з бельської крепи	90—145	„
6.	„ з камгарну	85—130	„
7.	Мантоліна римська	35—70	„
8.	Порохівник	40—80	„
9.	Колпаки	5—15	„
10.	Кольоратки	2—10	„

А ТАКИ
СВІЧКИ

„КЕРОС-С“
НАЙЛІПШІ

НИВА

**ЦЕРКОВНО-СУСПІЛЬНИЙ
ЧАСОПИС
ВЕРЕСЕНЬ**

1937

З М І С Т

	Стр.
<i>о. Ю. Дзерович:</i>	
Чи психіка емерита?	305—310
<i>Роман Лиско:</i>	
Слава Пресв. Богородиці у наших богослуженнях	311—317
<i>о. Д. Новицький:</i>	
Ніч на Соловецькім Кремлі	318—332
<i>о. Г. Костельник:</i>	
Плутають без кінця	333—339
<i>о. В. Рабій:</i>	
Ювілей душпастирської праці священика-громадянина	339—340
Нові книжки	340—341
Всячина	342—344

До цього числа долучуємо розрахункові перекази — просимо вирівнювати залежності та присилати передплату.

Просимо повідомляти про зміну адреси, — яка у нас ніщо не коштує, рівнож і зміну поштових урядів

АДМІНІСТРАЦІЯ.

НИВА

Часопис присвячений церковним і суспільним справам

Виходить раз у місяць в 2 $\frac{1}{2}$ арк.
з проповідничим додатком
— в 1 арк. до кожного числа —

Передплата виносить 12 зл. річно
півріч. 6 — зл., чвертьрічно 3 — зл.
для Америка 2.50 доларя річно.

Адреса Редакції і Адміністрації: Львів, вул. Коперника Ч. 36
Чекове конто: 151.092

Чи психіка емерита?¹⁾

Редакційна стаття „Ниви“ з червня ц. р. під заголовком: „Чи тільки економічні справи?“ наробила багато шуму, і викликала незгідну з ідеєю статті інтерпретацію, так що редакція в числі за липень—серпень 1937 дала коментар до неї п. з. „Голос без відгуку“. В цій статті полемізує редакція з тими священиками, що не зрозумівши її як слід, інтерпретували першу статтю як ворожу інтересам духовенства. Редакція заявляє від себе, що вона бажала викликати лише дискусію, взаїмну виміну думок, яка „сколихнула б сонним плесом нашого життя, поставила нам перед очі важні проблеми та змусила зайняти до них належне становище“.

Та місяць минув, а ніхто з Отців не відізвався на цю першу статтю, лише то тут то там на зібраннях духовенства²⁾ далися чути відємні критики згаданої статті. Нехай буде мені вільно забрати голос в дискусії, щоб ми вплили на чисті води і спокійною виміною думок вияснили наше нинішнє положення та причинилися до викорінення взаїмних підозрін і успокоєння умів.

Отже найперше годилося б відповісти на питання, звідки могли взятися серед деяких членів Тов. св. Андрея підозріння що до чистоти намірів редакції. Ріжні є цього лиха причини. Передовсім, виступили тут підсвідомо не-давні відносини між Тов. св. Андрея і редакцією „Ниви“, ще з минулого року, коли то „Нива“ — виступила

¹⁾ Містимо цю статтю голови Тов. св. Андрея і визначного священика-громадянина як першу в порядку дискусії. — Редакція.

²⁾ На засіданню Надз. Ради Тов. св. Андрея, дня 14. червня ц. р.

з критикою діяльності товариства. Пішли спростування, заяви, вияснення, але в підсвідомості лишився обопільний жаль, а може й огірчення.

Друга причина: це нещасна наша доля, скрутне економічне положення нашого духовенства. Та про це аж надто вимовно писали в „Ниви“ о. Василь Дубицький і о. Й. Р. Вони оба подали й багато цінних рад, як ратуватися б духовенству в часах матеріальної кризи. А воно чогось в парі йде. Коли священника бють злидні, коли борба про хліб насушний займає його ум, серце і всі його духові сили, тоді він подразнений, знеохочений, бере такі закиди, — (немов він потонув весь в матеріалізмі, а не дбає про ідеологічні цілі) — з великим жалем і болем серця. Ось і друга причина, що стаття „Ниви“ „Чи тільки економічні справи?“ не викликала бажаного відруху між духовенством.

А в дійсності, як стоїть справа з ідеологічною стороною нашої праці? Чи справді нас опанувала якась духовна апатія, протрація духа? Це є досить складне питання, на яке годі одним словом „так“ або „ні“ відповісти, бо різнорodne є поле нашої діяльності як священників-душпастирів, різнородні є й колоди, які нам і „свої“ і вороги кидають під ноги, різнородний матеріал і ми самі представляємо.

Колись, колись — наше духовенство, поруч адвокатів, було найбільш незалежним станом нашої суспільності. Матеріально поводитися духовенству несогірше і тому диференціяція наша йшла в трьох напрямках. Одна часть духовенства, матеріально добре ситуювана, т. зв. „попократія“, тримала з паном старостою, повітовим маршалком, свого парохіянина тримала здалека, в патріотів не бавилася, справляла гучні празники, а то й весілля, що тривали й тиждень. Цей рід священників за Польщі вже перевівся. Матеріальна криза змела отсей тип духовенства зпоміж нас.

Друга частина духовенства належала ні до „теплих, ні до зимних“. Сповняла свої душпастирські обов'язки в церкві єдинокорно, ревно, але позатим ніхто такого священника не бачив в громадянській праці, в читальні, кооперативі. Їх девізою було: „все бери, мене лиши!“ Отсей тип ще й досі залишився, і в Польщі став типом пануючим.

Вкінці третій тип нашого духовенства, це той, що не вважаючи на те, чи це кому подобається чи ні, чи наш співбрат внаслідок своєї „неблагонадійности“ буде бити останню бриндзю враз зі своєю родиною, — він як добрий пастир ділить долю й недолю свого народу, своєї пастви. Цей тип — ніде правди діти — рідшає і ось тут зрозумілий апель „Ниви“, чому вона накликає до борби за великі ідеї, до активізування Христової науки, до проводу в борбі за Христові ідеали.

Такий тип духовенства є пожаданий в інтересі Церкви і народу та нашого станового престижу. Лише такий, а не інакший духовник буде мати пошану в суспільності. Звичайний „зїдач хліба“, без ідеалів, без завзяття, „тихий а ренний патріот“ повинен зникнути з нашої суспільності.

Правда, що активний священик нині наражений на страшні сенатури. Відібрання права навчання в школі, відмова права інституції на парохію, податкові шикани, тягарина по урядах за найменшу дрібницю, судові кари, а то й вязниця для такого ревного священика на днешньому порядку. Після такого „Ілюстр. Курієра Цодзенного“ — наше духовенство є найгіршим елементом, який треба безпощадно нищити як елемент розкладовий — самі „вивротовці“...

Прошу собі уявити лише такий парадокс: В польській державі, де Поляки є пануючою нацією, де адміністрація, суди, поліція, військо у їх руках. Звичайний собі наш священик, в якихсь там Печихвостах чи Товстобабах, своєю діяльністю в якійсь закутині може підважити одну з наймогутніших держав, за яку себе Польща має!..

Читаєш такі „Курієрки“, то насправду цькування їх роблять вражіння божевільних, а іронія нашого Галактіона Чіпки в одному з його фейлетонів в „Ділі“ так цю справу змальовує:

Żeby wreszcie naprawić już Rzeczpospolitą
I uczynić ją silną, zwartą, jednolitą:

Trzeba raz Karaimów „ukraińców“ niby,
Wylać gdziebądź na Kubę, lub do Kurytyby.

Lecz ich wprzód zobowiązać, by swe oszczędności
Przysyłali do skarbu w dowód lojalności.

Białorusinów obruszczyć i zaprząć do pracy
Zmieniwszy ich nazwisko na Białopolacy.

Żydów starych wysiedlić, choć i będą biadać
Młodych ochrzcić, pożenić i szlachectwo nadać.

Terytoria rdzenne stracone przed laty,
Których nam nie zwróciły zdradzieckie traktaty
Od zachodu po Berlin, po Kijów na wschodzie
Zabrać siłą i zażyć z sąsiadami w zgodzie...

Ось коби таке чудо сталось, то може б ми справді зажили в згоді. Але що така згода можлива лише в зловливій іронії нашого талановитого фейлетоніста, то нема мови, щоб найлегальніша праця для нашого народу, щоб найменший наш національний подвиг навіть в ері т. зв. нормалізації, злобною, шовіністичною пресою і нею кормленою суспільністю, не були уважані, як „вархольство“, як атентат на цілість Річипосполитої.

Що ж отже супроти цього робити? Опустити руки, байдужно приглядатись, як їх чорні сотні гуляють, як наше національне життя розбивають, як вовки в овечих шкірах вкрадаються між нашу паству і роблять в ній спустошення? Ні! і стократ ні! Наших, самою польською конституцією загарантованих прав не дамо собі взяти і впливу нашого на наш нарід не дамо собі нікому видерти з рук.

Коли хочемо, щоб наша борба була успішна, то жиймо передовсім духом консолідації: один за всіх, всі за одного. Не ділімся на „поржондних“ і „віхшицелі“, лише будьмо всі Христовими воїнами. Правда, не кожному з нас даний є організаційний хист, активний дух у великому масштабі; один з нас має щасливі помисли, як працю повести, інший непосидючий дух, з заложеними руками не годен висидіти, знов інший своєю вдачею вміє людей за собою потягнути більш, як хто другий, але всі, всі ми без виїмку не сміємо відтягнутися від праці для добра Церкви і народу.

А на тих рухливіших, на тих організаційних одиницях стоїть важкий обов'язок пробуджувати братію зі сну — дрімоти. На таких рухливіших одиницях цілі деканати стоять. Знаю наше духовенство більше як сорок літ, бо стільки літ серед нього працюю, і бачу, що деякі деканати, які на правду вели перед у роботі, тепер зовсім заниділи, замовкли. А чому? Бо на місце титанів духа й чину, яких коса смерти скосила, прийшли ліліпути, люди дрібні, без енергії, без волі, без впливу на нарід.

Правда, ці рухливіші одиниці мусять бути приготовані на найгірше, після рецепти п. Слупського, який пише в 1. числі нового польського двотижневика, органі легіоністів „Воля і Чин“ з 6. серпня ц. р. „По згармонізуванню польської суспільности з українською поминати цілком і свідомо українських провідників і вождів, яких за найменший прояв нелояльности садовити в дорозі ласки до Берези, а нормально до звичайних криміналів“... Але коли нас всіх без виїмку буде оживляти одна велика ідея — в рамках легальности служити своєму народові, то хіба 2,500 священників не посадять в Березі. А за такими пастирями, що душу свою „полагають за овці своя“, обстане і нарід, а тоді хіба і криміналів буде замало.

Ніде правди діти, в нас іде таки замало тої ідеологічної роботи. Дам кілька примірів на це. Буваю як відпоручник духовенства на засіданнях головного віділу „Прогресу“ у Львові. Теперішній віділ наставлений до Церкви і справ віри дуже лояльно, а як часто приходить мені чути нарікання в листах селян до головного віділу, що священник не то, що сам не дасть ніякої активної праці, але густо-часто відноситься ворожо до читальні, часом без найменшої причини, а хіба лише з якоїсь ображеної амбіції, а може вродженої апатії до праці.

Знов інший примір. Тепер всюди заводять діточі садки. Давнє упередження до садків, „як панської речі, для селян непотрібної“ зникло. Деякі старости спинюють розвій садків, але в повіті, про який пишу, староста людяний чоловік, перепон не робить. Довкола скрізь позаводжено садки, лише в селі Н., мимо просьб і налагань батьків і матерей селян, о. Н. полінувався заложити садок. Знюхали це сусіди з поблизького міста, попросили в шкільному інспектораті про хату і зробили там вакаційну кольонію. А наслідок того такий, що наш байдужняк, о. співбрат від рана до вечора вислухує польські патріотичні „краковяки“, які співає не лише дітвора, привезена з міста, але й його сільська греко-католицька, українська дітвора. А чейже за ходження до читальні, чи за заложення діточого садка ніхто ще в Березі не сидів.

Наш нарід по пацифікації і нормалізації так освідомлений, що сам стане до роботи, лише треба дати ініціативу, почин до доброго діла, він виручить священика, але годі й священикови приглядатися байдужно фактови, що нарід без його помочі обходиться. Нарід кожду ініціативу повитає радо і піде за покликом свого отця духовного.

Знаю такий один випадок Через село К. вела звичайна „польська дорога“. Прийшла весна, прийшла осінь — ні суди Боже переїхати через село. Коні грязнули по черева, вози ломалися, їзда була чистою мукою. Прийшов в село молоденький сотрудинк о. Ц. Своїми проповідями, своєю лагідною вдачею притягнув до себе людей. Невдовзі по його приїзді в село порушив він і справу гостинця через село. Поагітував, переконав нарід, що годі так дальше бідувати без дороги, нищити вози, мучити коні. Люди наклали на себе добровільний шарварок, найшли собі інжиніра-дорожника і нині селом вже й авта гонять. Що значить ініціатива і заохота!

Подібної ініціативи треба для тріvkих будівель наших установ. При добрій волі і постійній агітації можна чуд доказати. Не сміємо нічим зражуватися, а небавом по всіх наших селах будуть красуватися „Народні Доми“, читальні „Просвіти“, кооперативи, будинки „Рідної Школи“. В моїх обїздах в червні ц. р. по „Рідних Школах“ як предсідник кваліфікаційних іспитів запитав я в малесеньке сільце Халупки Медицькі біля Медики, що складається з кільканайцять хат. А що за чудовий будинок красується по середині села! Є в ньому і „Рідна Школа“ і читальня „Просвіти“, кооперативний склеп і „Союз Українок“ і величава саля на представлення. Люди бідні, але культурні і свідомі Українці, лише чекали на ініціативу зі сторони інтелігента і небавом повстав „Народний Дім“. На жаль, в Халупках Медицьких тим інтелігентом не був священик, а світський чо-

ловік, власник млина. Його захохота, його палкі слова, а також і матеріальна поміч створила велике діло.

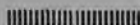
На гагал можна сказати, що наше духовенство доси богато прикладало рук до праці. Є села, де слідно велику працю не лише самого священика, але його дружини і його рідні. Сам священик попри працю в церкві давав працю в раді громадській, в читальні, в кооперативі. Паніматка вчила на вечерницях дівчат вишивати, вчила куховарства, оснувала „Союз Українок“; діти священика, заходилися коло різних імпрез, театральних представлень, академій, концертів, або вправляли з „Соколами“, „Лугами“, займалися КАУМ-ом. — Чому ж так дальше не має бути? Чого має нас огортати якась апатія, здавання позицій, одної за другою, на радість і вітиху ворогам.

Але ще прикрішу річ треба констатувати. Ми самі не доцінюємо праці рухливіших, талановитіших одиниць між нами. Замість йти слідом за приміром, ними нам даним, як часто ми любимо кпинами, іронією стрічати усяку працю нашого співбрата, як часто любимо його „по головці“ погладити, що аж свічки в очах йому стають. І так біда не лише від чужих, але й від своїх.

Хто має владу, дуже часто використовує ту владу, щоби другому докучити. І станеш безрадний, безпомічний і раменами здвигаєш, але нічого вдіяти не вмієш. В „Ділі“ два рази кликав якийсь священик з лемківської адміністрації священиків других дієцезій, щоб обстали за своїми лемківськими собратами в їх клопотах. Легко сказати! Легко кинути крилату фразу, але як собі той священик уявляє ту поміч, яка мала б від решти духовенства прийти, на правду не знати!

„Нива“ — дуже влучно означила цю апатію духовенства в другій статті „Голос без відгуку“, як „психіку емерита“. І на правду щось є дійсно з психіки емерита в нашого духовенства. Солом'яний вогонь, захоплення якоюсь справою хвилює, а опісля цілковите заломання, гін до спокою, до спочинку на лаврах. Ось які побажання дістав в день імянин один старший, рухливий священик від свого сердечного друга і приятеля: „Дай Тобі Боже докінчити ті справи, які Ти на старості літ відважився (!) позачинати!“ Щиро сказано, сердечно побажано, але такіслідний гін до спочинку!... Не дай Боже, щоб той гін нас усіх опанував, бо тоді не лише нам самим вийшло б це на зле, а також нашому народові, який тепер потребує активного, рухливого духовенства. А ідеологічна активність наша повинна оказуватися і при найбільшій матеріальній кризі. Нехай вороги не тішаться, що вперли нас заломити.

о. Ю. Дзерович.

Роман Лиско

Слава Пресв. Богородиці у наших богослуженнях

3. Богородичні празники

(Продовження)

Положення Ризи¹⁾

(2. липня)

Хто був у театрі, знає, що смерть головної дієвої особи це знак, що вже скінчилася драма. Та ми не в театрі тепер, але в церкві. Драма, якій що року приглядаємося, не звичайна. Але особлива і дивна є сама в собі ця величава богородична літургічна імпреза. Вона навіть не кінчиться тоді, коли чолові ІІ Постать хоронять і приваляють каменем, ні навіть тоді, як разом з душею і тіло ІІ чудесно зникає з гробу. Здається, що й до нині так совершенно не зривав ніхто з людей всіх звязків з цим світом. А всеж таки, впевняє нас літургічна пісня, і „в успенії міра не оставила єси Богородице“ (тропар Успенія). І не тільки пісні, а цілі празники переконують нас доволі, що „в молитвах неусипающую Богородицу і в предстательствах непреложное упование гроб і умерщвление не удержаста“ (кондак Успенія). — Вже само діткнення ІІ пречистого тіла чуда творило підчас величавих ІІ похоронів. Та хто сподівався, що аж таку має силу Марія, що не менше чудотворною покажеться і ІІ одежа, а навіть пояс. „Нікакоже без части оставила єси священнаго твоего тіла прикосновения недостойния раби твоя, вмісто бо тіла твоего живоносную ризу твою всім даровала єси (кан. праз. 8 п.).

Знаючи, що ІІ успення близько, подарувала Марія свою одежу одній вдовиці, а ця вмираючи, дівиці, і так через руки побожних дівиць переходило „одіяніє всім вірним нетлінія... (кондак празн.) аж до часів цісаря Льва І. (457—474). Одного разу вибралися на прощу до св. Землі два цісарські достойники, Галвій і Кандіт. Відвідавши в Назареті дім, де проживала Божа Мати, спинились вони на нічліг в одній дівиці з жидівського роду. Здивувало їх дуже і зацікавило ясне світло, що освічувало одну кімнату. Не знали вони, що ця дівиця — „яко мисленну свіщу імуще, на свіщниці трапези предлежащую; священную ризу пречистия діви“ — побожно світила біля неї багато свічок. А ціка-

¹⁾ Цей празник лише полиелейний, тому обходять його лише церковним богослуженням. Автором канону на „Положення Ризи“ є Йосиф Піснєписець.

вість їхня згодом побільшується. Вони бачуть, як до дому приходять нещасні каліки і як кождий з них вибігає звідтам здоровий і веселий. Вони випитують і скоро довідуються, що це за чудесна сила, „із неяже всяко здравіє немощним непрестанно проісходить (канон 6 п.). По довгих просьбах зраджує дівця тайну. Показує на кивот („рака“), в якім міститься „чесна риза“ Божої Матери. Вона в захопленню оповідає їм про свій скарб, показує незнищиму ризу Богоматери, а вони, чуючи те, клякають і моляться: „Чудес ріки Богородице от всечистия твоея ризи проісходящія, яко із Єдема напаяють лице землі благодати проливающія вірнотя чтущим воспіваєм тя“... (сідален). Немов колись на всі сторони райські ріки розливаються довкруги від її одежі чудесні струї уздоровлення. Бо Марія „красотою дівства... прекрасное слово рождши“, сею ризою обвивала Того, що „одівається світом, яко ризою“ (стихир Богоявл.) і „іже облаки одіваючого все небо“ (канон празн.).

Довідавшись стільки гарного про „чесну ризу“ Богоматери, переносять¹⁾ її оба достойники до Царгороду і там на Влахернах будують маленьку капличку, де повстав величавий храм Богородиці. Для східної Церкви хвиля положення чесної ризи Богоматери це важна і дуже радісна подія. Сам город положенням св. Ризи набрав великої вартости, бо нею він захоронений „от безбожних інноплеменник, от глада же і труса і междоусобния брани“ (стихира). Кілько разів відтак вороги загрожували столиці, кілько разів землетрус, чи зараза тривожила її мешканців, все тоді св. риза Богоматери показувала свою особливу силу.

А храм „рай красен благовоніє духа іспущающ показася..., бо... обновляється всяк приступаяй вірою і святий облобизаяй ковчег, держаший... світовидную ризу“ (канон). А „Ангели нині сликовствують в чеснім храмі і откружають чесную і святую ризу любовію і радістю“ (канон 8 п.). Тому положення чесної ризи в Влахернах це таке свято, як тоді, коли перенесено ковчег завіта до святині. „Освятися вся земля... положенієм ризи твоея і Давид радується древле положенієм кивота прообразующаго тя Приснодіво“ (канон

¹⁾ Знали вони, що ця стара невіста не продасть ризи і не схоченія із нею розстатися. Риза Пресв. Діви зберігалась в малім кивоті, якому вони добре приглянулись. Перебувши всю ніч на молитві, рано подякували господині і заповіли, що вертаючись, поступлять молитися перед св. Ризою. В Єрусалимі дали вони зробити зовсім подібний кивот; вертаючись домів, поступили до Назарету і знов перебували весь час на молитві. Вночі заміняли оба кивоти; принесений з собою поставили на місце того, що в нім знаходилась риза, і рано пішли з цією памятною даліше. Не можна назвати цього крадіжю, бо вони не могли того зробити без виразної Божої волі і не для власної користи, але лиш тому, щоби св. Памятка не попала в безбожні руки (за І. Я. Луциком „Ілюстровані життя святих“, стр. 315).

9 п.). Та одначе „древняго яко воістину ківота чеснійша рака явися на землі“. Наша Церква порівнює ризу Богоматери з кивотом і стверджує, що багато перевищає вона давний кивот. Бо тут правдиве чудесне джерело! Тому взиває сьогодні: „Почерпите чоловіци здоровіє душі і тіла, рака бо всім предлежить, в нейже положися чесная риза приснодіви істочающая нам чудес струї і омивающая сердець омраченія і страстей оскверненія і душі освящающая вірних божества благодатьми“.

І від тоді „святоє положеніє ризи твоея Владичице празник стяжахом“. Від тоді починає Церква святкувати празник „Положенія чесния ризи Пресв. Владичици нашея Богородици во Влахерні“.

І вірить вона, що всіх нас „от землі возвлачить к небеси божественна риза“ (канон 4 п.). Як простодушно висловлюється наша Церква, що на своїй одежі занесе нас Марія до неба. А це слід розуміти в такий спосіб. Почитання ризи Пресв. Богородиці робить нас гідними небесного царства. Бо коли правильно через пошану для Її ризи почитаємо Матір Божу, тоді Вона нас заведе до неба. Бо „благодать неісчерпаемую“ приносить хочби лише сама риза Божої Матери, що Її Вона „освятила осязанієм і тілесе прикосновенієм“ (кан. 1 п.). Одначе одежа Марії це рівнож чудний символ тої ласки, яку нам принесла і „нетлінія одеждею, тлінієм обнажшися нетлінним рождеством всіх одіяла...“ (кан. 3 п.). Ми були нагі і Вона нас приоділа¹⁾. Не лиш покрила нашу гріховну наготу, аде вона на поневолених рабів вложила царську порфіру. „Облече бо нас в ризу спасенія і в одежу веселія одія нас“²⁾. А тою ризою сам Христос, якого породила нам Марія. Бо каже Апостол „Єлиці во Христа крестистесь, во Христа облекостесь“³⁾.

Положення Пояса⁴⁾.

(31. серпня)

Проминуло знов чотири сторіччя і показалось, що ще одну чудотворну памятку полишила по собі Марія. Тяжко хорій жінці тодішнього грецького цісаря у молитві було обявлено, що виздоровіє, якщо положать на неї пояс Пресвятої Діви. А „чесний пояс“ лежав скритий в золотім ковчезі в храмі Пресвятої Богородиці. Коли сам Бог обявив цісаревій, що в тім поясі має вона шукати помочі, тоді патріярх відкриває ковчег і бачить, що „священний пояс

¹⁾ Мт. 25, 36.

²⁾ Ісаія 6, 10 (Проскомидія Літургії).

³⁾ Гал 3, 27.

⁴⁾ Рівнож і цей празник зачисляється до полиелейних. Автором канону є рівнож Йосиф Піснеписець IX. в.

пребиваєт нетлінен, іже нетлінноє тіло отроковици опояса* (кан. 3 п.). Дивним способом захоронився богородичний пояс від зіпсуття. Серед молитов кладуть його на недужу цісареву і вона зараз стає здорова та величає Пречисту Діву. Ось це хвиля „Положення Чеснаго Пояса“, яку до сьогодні святкує наша Церква¹⁾.

Тоді весь нарід столиці співав їй: „Принесла єси своєму граду многобогатний дар Всенепорочная і положила світло в сей день в сем божественнім храмі твоєм“ (кан. 4 п.).

Чому ж цей пояс має таку чудотворну силу? Бо це пояс Марії, що „Бога сильного родила препоясующаго вся силою“²⁾ (кан. 1 п.) „і сего поясом, яко младенца обвивала“ (сідален) „і руками святими, яко воістину опоясала“ (кан. 8 п.).

Справді, як сьогодні все блищить дивною красою. Красний пояс, що ним опоясувала Красна Дівця свого Сина, що є „красен добротою паче синов чоловічих“, знаходиться в краснім богородичнім храмі³⁾. В сю церкву входить немов в „нове небо, ідиже сокровище положила, якоже сонце світозарно божественний пояс, лучі чудес іспускаючі і всіх серця озаряючі і страстей тьму отгоняючі“ (кан. 4 п.).

Зі всіх угодів від тепер спішить громадно нарід і черпає багато цілющих ласк. Бо пояс показався: „недугуючих ісцеленіє, поползнувших утвержденіє і уніваючих благодушіє і заблуждаючих обращеніє“... (кан. 8 п.). В виду того наша Церква діточим способом каже: Марія витягне нас до неба по своїм пояс⁴⁾. (Коли не будете як діти, не вийдете до небесного царства⁵⁾). Як простодушно і з якою святою наївністю висловлюється і тут наша Церква, наче пояс Марії це якась рятуноква линва, що пропадаючих в гріховній пропасті витягає на небесні вершини. Так! Саме почитання мощів Пресвятої Богородиці, чи це буде св. Риза, чи св. Пояс „благоприятное єя чрево обємшій“ (кондак) і „даже до нині нетлінно пребиваючий“ (сідален), може заслужити нам небо. Так говорить наша церковна пісня і не заперечує цього наука св. католицької Церкви⁶⁾. Однак пояс має тут гарне символічне значення. Хто опоясаний поясом, той спритний, меткий, проворний, готовий до відпору, а тим самим він сильний⁷⁾. Тому і сьогодні не занебемо про-

¹⁾ Престольний город Грецької Церкви зберігав отже 2 дуже цінні пам'ятки Пречистої. Не даром і назвався Богородичним Городом.

²⁾ Пс. 92, 1; Ісаїя 11, 5.

³⁾ „Украсися, Діво, слова прекрасно породили і во твоєм краснім благоволила єси дому положитися красному поясу, іже твоє красное тіло, Богородице, красно опояса“ (канон 5 п.).

⁴⁾ От землі нас возвличит Богородительнице к небеси, божественний пояс твой, любовію твоею і того возводимих“ (канон 4 п.).

⁵⁾ Мт. 18, 3; 19, 13—15; Марк. 9, 36.

⁶⁾ Церква почитає і мощі й ікони не самі в собі, але в відношенню до їхніх підметів і уважає це здоровою і похвальною побожністю.

⁷⁾ Єфес. 6, 14; 1. Петр. 1, 13; Лука 12, 25.

сити Марію: „препояши нас, діво, силою пояса твого на враги укріпляючи, страсти покаряючи, присномучація і бо-рююція нас... (стиховн.).

Бачимо, що Марія, і св. Ризою і св. Поясом, дуже прославилась у Східній Церкві. Цеж на довгі сторіччя був видимий знак сили і заступництва Божої Матери. І лише Східня Церква могла сказати: „всю тя паче естества прослави Господь, всю украсив Отроковице, всю тя почте паче слова Богородице, з поясом, ризою і божественною ракою“ (кан. на Пол. Ризи).

Собор Пресвятої Богородиці в Міясинах.

(1. вересня).

В вірменській околиці, біля міста Мелетини, недалеко озера Гозури стояв чудесний Міясинський монастир, що вславився чудотворною іконою Пресвятої Богородиці. В часах, коли лютилось іконоборство і почитателі св. образів мучились по в'язницях або гинули мученичою смертю, товпа еретиків напала на Міясин. В своїй безоглядній ненависти до Ікон вони поважились навіть забрати чудами прославлений образ Божої Матері і кинули в поблизьке озеро.

По довгих літах, коли за молодого цесаря Михайла III. (842—867) настав спокій для св. Церкви і привернено почесть образів, одного дня Ікона Богоматери вийшла на верх неушкоджена. Чудо сталося загально звісне. Зі всіх сторін став горнутись нарід, щоби віддати честь чудотворному образу. Памятку віднайдення св. образу повторяла Церква кожного року при великій здвізі народу, звідси і його назва: Собор. І до сьогодні окремою Службою обходить цей день 1. вересня.

Не лише ризу і пояс лишила своїм почитателям Марія, як джерела уздоровлення і символи Її особлившої опіки, але від давна прикрашують наші храми Її чудотворні ікони. Все це впевняє нас, що Марія це „пристанище і предстательство рода человеческого“, тому, що з Неї „воплотися Ізбавитель міра“ (тропар).

Христос „Ізбавитель міра“. Чи не малаб Його мати, на яку переляв много зі своєї всемогучости, статись „пристанищем“ для світа. Що до цього від початку не було сумніву в Східній Церкві. Бо колиб був, то як пояснити, що всі наші богослуження не забувають з безоглядною певністю просити Її: „Пресвята Діво помилуй нас, прибігающих вірою к тобі благоутробній і просящих теплаго твого заступлення, можеши бо яко благая всіх спасти... матерними твоїми молитвами“ (Богор. сідален).

Коли встановлювано памятку „Собор Пресвятої Богородиці в Міясинах“, Церква обходила вже того дня (1. IX.) память 40 мучениць. І придивімся, як лучить Церква одно свято з другим: „Мудрости вмістилище паче ума лучшого явилася еси, отроковице непорочная, одушевлен престол же і двер; тім яко царицу возлюбиша тя діви в слід тебе приведошася Богоотроковице“ (канон). Тут бачимо, як Марія своєю мудрістю закріплює Церкву на дівицтві і мучеництві.

В зв'язку з цією першою іконою Марії слід би згадати і про другу ікону з огляду на те, що недавно повстав в зв'язку з нею „Акафіст до Божої Матери Неустанної Помочі¹⁾).

„Була колись на сході в Антіохії дуже стародавня ікона Божої Матери. Таке ж давнє непам'ятне передання оповідало, що цю ікону намалював св. апостол і євангеліст Лука, та що зобразив на ній вірні риси Божої Матери. В першій половині V. століття цариця Пульхирія перенесла цю ікону до Царгороду та збудувала для неї храм, який називано Одігітрія т. зн. Провідниця. Згодом і сам образ стали так називати. Тут дізнавав образ великого почитання не тільки в столиці, але з часом його слава поширилась на весь Схід. Стали його відмальовувати, а ці копії під іменем „Одігітрії“ (Ὁδηγήτρια) або „Путеводительниці“ розійшлись усюди. Деякі дістались і на Русь, як прим. смоленська „Страсна“.

У році 1453. Турки здобули Царгород і разом з іншими пам'ятками християнської старини спалили й образ Одігітрії. Пропав сам образ, але заховались його копії.

Одною такою копією є якраз наша ікона. З опису справжньої Одігітрії, який зберігся, можемо заключити, що обі ікони були з собою схожі.

Про початок нашого образу не знаємо нічого. Стрічаємось із ним уперве в одній церкві на острові Креті. Як сама Одігітрія так і ця копія була в великому почитанню й славилась чудами.

В році 1496, значить у тому часі, коли Царгород уже був занятий Турками, а острів Крета зіставав у християнських руках, якийсь купець, мешканець цього острова, дібрався одного разу до церкви, викрав ікону та скрив у своїй кораблі між крамом, бажаючи її продати десь за морем: „Вігляше купець нікій в Криті бисер многоцінен ікону твою Іногда, яко добра зіло і прославлена чудеси, дерзнув восхити ю от храма і скрив в кораблі своем, плаваше по мори безволненні“ (Акафіст кондак 2)). Так Боже Провидіння вжило цього грабіжника, щоби вратувати ікону перед бісурманами, що опісля заняли цей острів.

Купець поплив до Італії. В дорозі стрінула його така буря, що тільки чудом, завдяки Пр. Діві Марії, вратувався. Через рік прибув до Риму, столиці християнства, та став випродувати свій крам: „хотя бо соблюсти от варвар пречистий образ твой, Пренепорочная Діво, при-

¹⁾ Сам Акафіст (виданий накладом ОО. Чина Св. Ізбавителя 1931) вдатно зберігає форму первовзору і вносить много нових аналогій і порівнянь, зачерпнених зі Старого Завіту. Справді дише він красою і глибиною давнього Християнського Сходу. Та про ікону не можна цього сказати. Бо ця ікона (намальована на обгортіці), як і з опису видно, це твір зовсім пізніший і з Одігітрією немає нічого спільного. Немає цієї давньої строгости, що пробивається в чертах Одігітрії і Спасителя, а за те помічуємо сильний вплив Заходу в інтимному зв'язку Спасителя з Богородицею. Зовсім пізніші є ангелики зі знаряддям мук, а коронування Богородичних ікон це зовсім чуже релігійному духови і незнане в церковній практиці Сходу. Схід ніколи не знижав Матери Божої і Небесної Цариці до ролі земської матери і володарки на людський лад. Тому ця ікона це не копія Одігітрії. Це радше тип „Умилення“ значно пізніший, що справді зберігає ще деякі риси византийського мистецтва, але забагато вже має західних додатків. (Порівняй: Byzantinische Zeitschrift 1935. 1. Halbjahrshft: W. R. Zoloziecky „Ikonensammlung in der gr. kath. Theologischen Akademie in Lemberg). Один тип „Одігітрії“ знаходиться в музею Гр. кат. Богосл. Академії у Львові.

веде его Бог руками хищничима в Рим, да вознесет і прославит во-всіх язичіх" (Ікос 2.) Але не довелося йому цього докінчити. Занеда-жав важко, так що мусів перенестися до дому свого приятеля, де й скінчив життя. [„Бурю внутр імі душетлінную беззаконний Критянин, єгда лежаше в смертном подвизі, і не можаше утішитися, дондеже рас-какаяся повелі другу своєму Ікону твою возвратити в храм. (кондак 4.)].

Приятьель приобіцяв це зробити, однак йдучи за намовою своєї жінки, не додержав обітниці. Не допомогло нічого, що Пречиста Діва раз враз являлась йому в сні, упомінаючи, щоби повернув їй Ікону. Вкінці заповіла йому, що за кару він вневдовзі помре, що й сталося. Але і те не зломило опору жінки. Аж одного разу явилась Мати Божа малій донечці цієї вдови та сказала: „Скажи мамі, що Мати Неустанної По-мочи приказує віддати Ікону до церкви, бо, якщо не послухаєте, всі помреге“. Тоді щойно злякалась вдова та сповнила волю Божої Матери. Дня 27. березня 1499 року перенесено Ікону торжественно при вели-кому здвизі народу до церкви св. Матєя, що стояла на Есквильнській горі та належала до монахів чина св. Августина. [„Слишавше Римляне знаменія велія, імиже възидоша со владыки і ереї і світильники многими і вознесоша Ікону твою в храм поюще пісні...“ (ікос 4.)].

З того часу через 300 літ оставала Ікона в церкві св. Матєя, що була від тоді улюбленою святинею римського народу. Діялись там чи-сленні чуда.

В році 1793 вибухла в Римі революція. Церкву св. Матєя зруйно-вано, а монахи розійшлися по світі. В тій заверулі Ікона десь пропала та щойно 70 літ опісля віднайдено її під вівтарем одної каплиці. Святий Отець Пій IX віддав її під опіку ОО. Редемптористів, що мають церкву недалеко від місця, де стояла колись церква св. Матєя.

Від тоді по нинішній день шириться щораз то більше по цілому світі почитання цього образу, а Божа Мати винагороджує цю побож-ність чудами. І що ще замітне, що не тільки римська Ікона має цю чудесну силу, але також її копії, де лиш знаходяться". (Вступ до акафі-сту „Історія образу").

Сама Марія сталася цею першою причиною так поши-реного її почитання. Бо хто не знав з передання про її пресвяте життя, а в євангелію чи прообразах не вмів до-шукатись цього значення, яке відобрає Марія в Христовій Церкві, того відразу переконували непоняті чуда, що діялись біля її святих ікон. Ось і сьогоднішнє свято віднайдення ікони Богоматери має для нас небуденне значіння і збли-жає нас до найновіших проявів всемогучої сили Божої Ма-тери Неустанної Помочі на Українських Землях. Київ, Холм, Почаїв, Жировиці, Підкамінь, Ченстохова, Крехів, Те-ребовля, Улашківці, Гошів, Самбір, Зарваниця, Камінка Стр. і багато інших місцевостей зберігають чудотворні ікони Бо-городиці, якими прославилася Вона на наших землях. І не помилився псалмопівець, коли писав: „Лицу твоєму по-мояться багатії людстії".¹⁾

(Продовження слідує)

¹⁾ Пс. 44, 13.

о. Д. Новицький

Ніч на Соловецькім Кремлі

(Докінчення).

Старинний Кремль знову заснув.

Кілька тисяч людських сердець шукає в тривожнім сні відпочинку, спокою, забуття.

Та жовнір, що стоїть на стійці при Північній кремлівській брамі, пильно чуває.

Не дремає. Ні на хвилину не замикає очей. Пильно глядить на всі сторони.

Загляньте в його душу, а побачите, яка вона сьогодні неспокійна.

Чуть людську кров.

Він, простий селянин, взятий від плуга до війська, наслухавшись там гарно зложених казок про майбутнє спасіння комінтерном світового пролетаріату, вступив у ряди компартії, але не втратив ще здорового людського почуття, не вирікся здорової критики всего того, що довкруги нього діялося, і не вбив у собі найконечнішого співчуття до терплячих людей.

Навіть великі негідники, що потоптали всі святощі і не позбулися основного почуття справедливості й любови до людини, як людини; навіть визначніші чекісти, які з садизмом і з звірачою жагою позбавляли людей життя, — не можуть байдужно, з повним внутрішнім спокоєм розстрілювати, чи бути присутніми при розстрілах і бачити останні хвили своїх жертв.

Передусім погано почувають себе ті панове по розстрілах, себто тоді, коли почують запах крові і побачуть убиту ними людину.

Одинокий спосіб — ослабити те сильне і глибоке вражіння, як про те розказували самі чекісти, — як найскорше довести себе до оп'яніння, а ще краще — випити перед „операцією“.

І справді, терпіння людини і її пролита кров, — це велика містерія.

Внутрішнє хвилювання і дрізці жертви, її передсмертний несупокій, увесь складний процес протесту душі проти насильної смерті, а ще до того в таких диких умовах, — уділяються окруженню. Це незмінний закон життя, зрозумілий головно для тих, хто сам був в такому положенню або обсервував, от хоч би з тюремної келії, обстанову й атмосферу совітських розстрілів.

Передачі тих психічних хвилювань не можуть перешкодити ні кам'яні стіни, ні грубі та брудні рямці душі.

Ніяка штучна сила, ніякі діявольські настрої не всили здержати тих хвиль.

Атмосфера кровопролиття, зокрема в совітських умовах життя, коли іменно воно часто діється, і то не як акт строгої справедливості, а як вияв ненависти, зв'язаний часто з бажанням зробити вражіння і вплив на других, — атмосфера, яка повстає в зв'язку з тим усім, не лиш загалом у високім ступні тяжка, немила, огидна, але вона захоплює і втягає цілі маси людей, які знають про цю екзекуцію. Назначений розстріл, як я це багато разів запримітив, становить ц'каву сензацію для багатьох в'язнів. Ціла тюрма, в'язні спільних й індивідуальних келій, всіми силами стараються довідатися про час і день розстрілу. З одної індивідуальної келії передають другим — при допомозі вистукування до стін, стелі і підлоги — всі новини, зв'язані з страшним моментом.

З настанням страшного вечора всю тюрму захоплює нервовий настрій, якийсь страшенно болючий, неприємний, огидний стан. Одним словом так, наче б вам якась брудна, заражена, ненормальна людина плюнула в душу. Вся атмосфера тюрми чи табору насилена міязмами ненависти і злочинним глумом над людиною.

Жахлива атмосфера...

Огидна, дика атмосфера...

Жовнір при Північній брамі очевидячки хвилювався. Йому подали до відома, в дорозі партійної дисципліни, тайну нинішньої ночі. Він знав, що мають відбутися масові розстріли „шкідників“.

Товариш політрук Філінов, що був секретарем соловецької комячейки, пояснював червоноармійцям, які мали вести „шкідників“ на місце розстрілу, стояти в „оц'фпенії“ і помагати розстрілювати, — бо совітська власть, дбаючи про добро пролетаріату і закріплення сили совітського союзу, час від часу переводить „чистку“ серед своїх ворогів, та що компартія глибоко вірить, що вже недалекий той час, коли в союзі настане нова ера: всі будуть ситі, одіті, не буде в'язниць ні таборів, навіть ГПУ розв'язане, а розстріли будуть знесені. В данім випадку, пояснював дальше тов. Філінов, ми розстрілюємо лютих ворогів пролетарської держави, які не тільки допустилися багато поганих проступків на волі, але і тут в місці поправи і соціалістичного виховання, куди ОГПУ, сторож пролетаріату, вислало їх саме для поправи, вони, керуючись класовою ненавистю, дальше нишком шкодили нашим інтересам.

— І справді, доказував своїм слухачам тов. політрук, хібаж не заслужили собі ті буржуазні бандити на велику кару, як засіб соціальної безпеки? Що виявило слідство? Виявило ясно і чітко, що вони помагали повстанню страшної епідемії; вони, і саме вони, зривали на кожному кроці

плянову ударну кампанію для боротьби з тифом. А чому вони те робили? Одна ціль, злочинна і гидотна була в них: знаючи, що буржуазія усіх країв замітно цікавиться життям соловецького табору, про який ходять різноманітні небилиці, вони, непримирні соц-шкідники, старалися як мога більше скомпромітувати ГПУ, і тим пошкодити ленінському ділові.

— Ми зі спокійною совістю, кінчив тов. Філінов своє поучення для червоноармійців, розстрілюємо отих наших ворогів і знаємо, що смерть горстки негідників протверезить тисячі шкідників та збереже життя мас...

Стійковий при Північній брамі перебирав нервово пальцями свою шинелю і з щораз більшою впертістю поринав у зміст промови тов. Філінова.

— Скільки то вже разів чую я — думав він — що совіська власть не карає, тільки поправляє. У нас нема каральної політики, а є тільки поправчо-трудова. Вже другий рік нахожуся в Соллаг-у і обсервую життя в'язнів. Чи ж можу я по совісти сказати, що таборова обстановка і весь порядок життя всилі хоч чимнебудь причинитися до поправи людини? Мені зовсім ясно, що ми в таборі тільки людей озлоблюємо, понижаємо їх... Ану, як би так мене, партійця, підчинили такому в'язничному режимові?! Що тоді думав би я про нашу пролетарську владу?! Не знаю, як поводитися з в'язнями царська влада. Можливо, що як про це говорять наші, за старого режиму тюрми і каторги були місцями дикого глуму. Але як же можемо ми, комуністи, морити людей голодом, холодом, висилати їх на такі страшні роботи, і все те називати поправчою політикою?!

— Лісозаготовки... Як можемо ми до чогось подібного допускати? Та цеж нелюдське нищення людей при допомозі повільних мук.

Минулого року конвоював я в'язнів в лісах біля Саватєва. Що там не діялось?! Працювали не лиш буржуї і попи, але теж наші, селяни. Богато з них з перевтоми ледви тягнули ноги за собою. А які харчі?! Праця для звичасного селянина не тяжка. Але непосильні вимоги роблять її справжньою мукою. Бо справді, попробуйте зрубати таку масу дерев, очистити їх з галуззя, здерти з них кору і після того винести їх глибоким снігом до протоптаних в лісі доріг. Деякі в'язні, що працюють в даній партії, мусять мати велику фізичну силу, щоби перенести довжезний будівельний кльоц 100-200-300 кроків і то по глибокім снігу. А скільки треба намагання, щоби підняти такий кльоц! А скільки при тому нарікань, прокльонів, коли хто слабо піднімає дерево, або йде під ним нерівно, або незручно скидує його з плечей. Молоді, здорові парубки проклинали при такій роботі свою долю, а щож казати про старших в'язнів, слабих чи недужих. Праця в лісах

для слабих людей — невимовна мука. Вони просто мліють під тягарем кльоців. Падуть. З викривленим лицем знову піднімають тягарі. І знов падуть. А десятичники, такі самі вязні, кленуть їх, матіркують мов ізводишки, погрожують Сікиркою, „штрафізолятором“ з „жердочками“¹⁾, продовженням речинця і т. п. Люди справді працюють, з усіх сил стараються. А від них жадають неможливої праці. А потім... Ех, це вже кошмарно... Лишають цілі партії слабих, старших і недужих людей, щоби вони працювали в п'ятні, а часто й на цілу ніч. Треба за всяку ціну докінчити свою роботу, себто в темноті виносити по глибокім снігу тяжкі кльоци. Працювати з раннього ранку без обіду, без вечері... Працювати?!.. Та хіба ж то праця?! Хіба ж могли ті нещасні люди працювати?!.. З початку до цілковитої втоми сустились вони безпомічно, мов діти, коло своїх кльоців, тратячи з кожною хвилиною внутрішню рівновагу, а потім в страшній розпуці, мовчки або з страшними проклинами, сідали біля зрубаних й обчищених дерев і так сиділи годинами... В лісі... В ночі... На морозі... До рана... А рано приходили санітети і одних відносили до лазарету, а других до трупарні. Одні вмирали природною смертю, другі від побоїв, а ще інші самі кінчили зі собою... Тих картин не можу забути... Так сильно вбився у мою пам'ять випадок з одним вязнем. Казали, що він бувший купець. Старший чоловік, хорий на серце. Очі підпухлі із синяками. Все скаржився перед своїми приятелями, з якими працював, перед православним попом і бувшим адвокатом, що його серце не витримає такої праці. Часто хапався за лівий бік, охкав, задихувався. Богато разів казав їм, що сам зробить собі кінець. Приятелі все відмовляли його від того, потішали, а головню піп. А все таки так і сталося. Але як жахливо! Приятелі підрізували дерево, а він стояв побіч з сокирою і підрубував з того боку, куди воно мало падати.

— Та лишть же, Климе Захаровичу, говорили приятелі: дерево само звалиться, куди треба.

А він і даліше підрубував.

Коли великанська сосна захиталася, а відтак із страшним шумом, тріскотом і свистом повалилася цілою своєю масою на землю, нещасний, замість відскочити від неї, з подивною швидкістю і бистротою кинувся під самий прикорень дерева, і наступила страшна розв'язка: сосна, зіскочивши при паданні з пня, вдарилася горішньою частиною об землю, підскочила в прикорени і потім всею силою вдарила нещасного прикоренем так, що з нього лишилася тільки безформна маса... А скільки разів видів я сам, як

¹⁾ Жердочки — вузькі сидження. Жорстокість кари полягає в тому, що ув'язнений через цілий день змушений сидіти на тих „жердочках“, мовчки, тримаючи руки на колінах.

старші і хорі селяни відрубували собі в розпуці пальці рук і ніг, щоби тільки звільнитися від страшної праці, чи — радше — від певної смерти.

А ось іще одна кошмарна картина. Стояв я на стійці при цій самій брамі, десь при кінці травня минулого року, і видів, як з пароходу, що прибув з Кеми, носили до лазарету на ношах покалічених людей. Коло 50 таких людей, страшно покалічених. Чогось подібного я передше ніколи не видів. Всі ті люди мали відрубані ноги — нижче або й вище колін, а деякі і руки. Ті їхні кінчини були відморожені на лісозаготівлях, правдоподібно в часі нічної праці. Я тоді не розумів, чому не лишили тих калік на суходолі, а привезли їх на Соловки. Пізніше зрозумів я вже гірку і жахливу правду; ті каліки мали стати прикладом і пересторогою для тих, що були ліниві до праці на Соловках... Я бачив, яке вражіння зробили ті каліки на в'язнів, коли їх принесено до Центрo-лазарету і там зложили їх на лежанках першого поверху, перед кімнатою дижурного лікпома¹⁾. Навіть лікпомови викривилось лице і дрожав голос, коли підходив до кожного каліки і питав про прізвище, щоби записати, що маєть робити з нещасними страдниками в лазареті. В цілім лазареті запанував жахливий настрій. В'язні, що бачили у своїм життю різне, не могли спокійно глядіти на тих калік і скоро відходили геть. Деякі жінки плакали... Довго не міг я думати про щонебудь інше. Каліки з відрубаними руками й ногами стояли довго перед моїми очима. Крім нестерпного болю почував я важку обиду й досаду. Як таке можна?!... Хібаж це поправа?!... З тої пори якась туга заволоділа моєю душею. Але я про те мовчу. Ховаю в глибині серця. Є на Соловках велика бібліотека, театр з кіном, кілька шкіл; є ленуголки з часописами, шахами, грами. Це все гарно. Тут люди можуть душевно відпочати, навчитися багато гарного, застановитися над своїм життям, подумати про поправу.

Але наші роботи — це мука...

А сьогодні? Ці розстріли винуватців епідемії?! Таж кожній думаючій людині ясно, що ми тут — перші винуватці! Ми, комуністи, чекісти, а передусім Колєгія ОГПУ...

Пів до дванадцятої вночі у Кремлі з'явився гурт співробітників ГПУ, свобідних і в'язнів. Такий самий гурт чекістів удався на Сікирку та інші місця, де сиділи засуджені на розстріл.

Як звичайно, всі були невесе і.

Удавали веселих.

Знаю добре той веселий настрій!..

Обманювали один одного і себе.

¹⁾ лґкарскій помощник, себто фельчер.

Для добра пролетаріату, як говорили їх штучно веселі лица, для перемоги міжнародної революції ми готові на все, готові навіть з приємністю „ляскати“ ворогів комунізму...

І справді, що це за комуніст, який дрожащою рукою розстрілює каерів, бандитів, шпану! Призначення виконати вищої міри соціальну безпеку, себто розстріл, може і повинен кождий комуніст. А що ж уже казати про кожного ідейного чекіста?! Чекіст — це совітський лицар і найбільш здисциплінований виконавець волі пролетарської влади... Буржуазні держави повні буржуазних пересудів. В них розстрілюють, вішають, гільотинують, садять на електричне крісло спеціалісти в такім ділі, т. зв. кати. У нас розстріл — почесне заняття. Інакше, то й ми завели б у себе цілі полки катів, розуміється... з викидків совітського суспільства...

— — — — —

Всі соловецькі товариші начальники вийшли сьогодні на „роботу“. Святочно і з удаваною усмішкою глядять вони на окутані тривожним сном бараки засланців.

Quos ego!.. Ми вам покажемо!..

Поперед усіми начальник Адмчасті і старший уповажнений (слідчий) ИСО із списками жертв.

Самопевною ходою підійшли вони до кремлівського штрафізолятора. Застукали до дверей. Решіткове віконце відхилилось і з боку показалось лице дижурного у штрафізоляторі.

— Товаришу Аронович, відчиніть, промовив тихо начальник Адмчасті.

— Прошу, товаришу начальник, так само тихо відповів тов. Аронович.

Двері тихо відчинились.

— Сплять? запитав тов. начальник.

— Сумніваюся.

— Зачнемо від першої келії, сказав начальник.

Кілька здорових хлопців чекістів удалось за ним на ліво. На кінці коридора станули перед дверми з числом № 1. Всі завмерли. Начальник тихесенько відслонив віконце (очко) і заглянув.

Жертва лежала на тапчані з закинутими назад руками.

Тихесеньке, як здавалось, порушення віконця не осталось без наслідку: вязень відразу нервово підняв голову і поглянув на двері.

Очко тихо засунулось.

— Не спить... Як називається?

Тимошенко Павло Несторович, відповів тов. Аронович, дивлячись у список вязнів штрафізолятора.

Тов. Гольдман, старший уповажнений ИСО зазначив у своїм списку і станувши на позір, сказав до начальника Адмчасті:

— Чи позволите, тов. начальник?

— Так, слідувала не дуже рішуча відповідь.

Тов. Гольдман кивнув головою тов. Ароновичеві і трьом рослим чекістам.

Тов. Аронович, що не перший раз був приявним при таких езекуціях, дрожачою рукою вложив ключ у замок дверей. Двері бистро і з шумом відчинились і товариші-кати, мов зголоднілі тигри, кинулись до жертви. Вязень Тимошенко, наче пружина, моментально скочив з постелі і став на увесь ріст. Товариші-кати думали, що він буде їм ставити опір. Та помилились. І здумілись. Тимошенко цілий трусився, лице поблідло, мов полотно, зіниці розширились, але спокійно, без тіни спротиву, позволив катам наложити на уста грубу перевязку, яка в повнім значінню слова не дозволяла жертві навіть писнути. Підчас коли один з катів накладав перевязку, двох других вхопили в'язня за руки, скрутили їх назад і звязали. Чекісти були незвичайно задоволені початком своїх операцій.

Наложити перевязку на уста або просто заткати уста куском шматки, щоби вязень не кричав тоді, коли його ведуть поміж замешкалі бараки, це не все легка і приємна справа. Дуже часто совітьська жертва, якої ніхто не уважав за відповідне приготувати по людськи — не кажучи вже по християнськи — на смерть, ніхто не сказав бодай кілька слів потіхи і нічим не облекшив передсмертних страждань, не може спокійно і з гідністю віддатися в руки своїх катів. Смертельний страх, невимовний несупокій опановує душу. Ціле тіло, головню ж руки і ноги починають трястися. Дуже часто виступає піт і тільки збільшує неприємне положення. Тільки той, для кого смерть являється переходом у кращий світ і хто відчуває присутність Божої сили в душі, доволі скоро справляється з гірким передсмаком смерті і незвичайно прикрим для розумної істоти почуванням — передсмертним страхом.

Тих, що не мають цих цінних дарів Божих і що не всілі перемогти передсмертний настрій, опановує або жахлива духовна депресія, звязана нерідко з цілковитим фізичним вичерпанням, або зовсім інший стан — сильне нервове подразнення, а то й справжній шал. А наслідок такий, що одних в'язнів виводять з келії попід руки або несуть, а з другими стають просто до бою, щоби силою доставити їх на місце страчення.

Ох, ці передсмертні змагання в совітьських тюрмах і таборах!..

Вони такі незвичайно вимовні для совітьського устрою...

Один з найбільших злочинів совітьського режиму — це нелюдське поступовання з засудженими на смерть.

Тижднями, а деколи цілими місяцями мучиться нещасна жертва в окремій келії.

На Соловках не дозволяють смертникам (так зовуть тих бідних людей) на ніякі відвідини, проходи, не дають книжок до читання.

Жертву віддається найстрашнішій в її положенню муці: ні з ким поділитися своїм горем, своїми переживаннями; від нікого не почути слова розради, звичайного людського співчуття.

Почути б бодай одно добре, ласкаве слово!..

Тюремні наглядачі все здержливі, мовчазні, одним словом це справжні манекіни, а не живі істоти з душею і нервами.

Зрештою годі вимагати від наглядачів неможливого: їхня поведінка подиктована правильником ГПУ, режимом ненависти до людини.

Без перебільшення: режимом ненависти.

Не солодко і в т. зв. буржуазних тюрмах.

І там свої труднощі і там свої доморослі Соловки.

Та далеко їм до справжніх Соловок.

*

Вязневи Тимошенкови, одному із „винуватців“ епідемії тифу на Соловках і смерті 8.000 людей, наклали на уста перевязку, викрутили взад руки і звязали їх. Двох чекістів взяло його за плечі і після упізнання тов. Гольдмана, що він має без спротиву йти за ними, бо в інакшій випадку буде вжито оружжя (при тих словах тов. Гольдман любожно тицьнув в лице Тимошенкови револьвер), — похоронна процесія подалась вперед коридором, до виходу.

Жертву вивели в вузький, маленький коридор.

Тут тов. Гольдман шепотом сказав до одного з чекістів:

— Товаришу Ердман, у ваше розпорядження!

І разом з начальником Адмчасти, великаном чекістом, вернувся до штрафізолятора.

Оба подались до келії ч. 2, де сидів інший смертник.

А товариш Ердман, присадкуватий чоловічок, невеликого росту, в чорних окулярах, глухим і дещо дрожачим голосом сказав чекістам, що тримали запід руки вязня Тимошенка.

— Товариші, здійміть но із нього верхнє убрання і взуття.

Зараз же жертва стояла в однім тільки біллу і боса.

Видно було, що неприємна процедура була тягарем для тов. Ердмана.

Вийшла маленька морока: не знали, куди подіти здерті з вязня річи.

Тоді тов. Ердман приказав одному із жовнярів, які стояли з крісами при вході до штрафізолятора, прикликати тов. Ароновича і сказав йому:

— Товаришу Аронович, ви не добре зробили, що не роздягнули в келії і треба це тут робити. Незручно в такому вузькому коридорі роздягати, і нема де річей зложити. Перекажіть тов. Гольдманови, що я прошу роздягати на місці в келіях.

— Добре, тов. начальник, відповів тов. Аронович, приложивши руку до козира.

— Ведіть, сказав глухим голосом товариш Ердман.

Жертву вивели із штрафізолятора.

Товариш Ердман ішов позаду.

Таки тут, 30—40 кроків від штрафізолятора, напроти хлібопекарні, в самій середині Кремля, була темна, з подвійними дверми келія, де ще так недавно переводжено дезинфекцію річей хорих в'язнів.

І якраз до неї повели в'язня Тимошенка.

Товариш Ердман дрожащою рукою витягнув набитий револьвер і з неприємним почуттям оглянув його.

Коли процесія приблизилася до залізних дверей келії, тов. Ердман застукав до неї, сховавши передтим револьвер в кишеню плаща.

Двері тихо відчинились і виглянуло поважне лице Лосєва, співробітника ИСО

Побачивши своїх, тов. Лосєв відчинив двері навстіж.

Товариші, що держали жертву попід руки, пхнули її до келії.

Тов. Лосєв і ще один чекіст, що був з ним в кімнаті, прийняли жертву у свої руки. З тих, що привели, увійшов у кімнату тільки тов. Ердман.

В'язень Тимошенко був блідий як полотно. З трудом держався на ногах. Серце билось з неімовірною силою. Піт грубими каплями спливав по лиці. Перев'язка не давала змоги нормально віддихати, спричинювала муку і понижувала аж до болю.

Він уже давно знав про свою долю. Слідчий сказав йому про те ще при першій переслуханні.

Проста, але горяча віра піддержувала його в фізичних і душевних муках впродовж цілого часу тюремного в'язнення, а головне в часі перебування у страшній штрафізоляторі. Тепер, коли прийшли за ним страшні кати, зав'язали уста, роздягнули до сорочки і повели попід руки, він знав, куди йде. Хоч як було страшно, хоч як томляче, то він вже давно піддався цій конечности і з якимсь дивним, зовсім новим почуттям, повним душевним спокоєм і героїським упованням на Бога — очікував страшної хвилини.

Через цілий час, коли вели його на місце муки, не

стратив свого глибоко християнського настрою і не маючи сили шептати устами слова молитви, цілим своїм єством молився і просив Бога помічі перенести муки до кінця.

В останні мінати згадав він своїх рідних і дорогих, старенького батька і матір, любу дружину і восьмилітню донечку...

Слези потекли потоком...

Ціле єство невимовно страждало.

Все його боліло: душа і тіло.

Та внутрішньої рівноваги і духової радості не тратив. Навпаки: почував все зростаючу незалежність духа і відсутність страху.

Чув добре, що його фізичні сили скоро вичерпуються.

З думкою про муки Ісуса Христа увійшов він до страшної дезінфекційної келії.

Світилась електрична лампка.

— Ось де мій кінець, подумав він: Боже, допоможи мені, заговорила ціла його істота, і в той час почув тріскіт револьверу і щось холодного у своїй потилиці...

Тов. Ердман з тяжкою мов олово головою і бючим серцем відійшов до штрафізолятора.

По нові жертви...

Перша година в ночі.

Чимало в'язнів вже давно не спить. Винуваті тут соловецькі неврастеніки. Їх чуйні уші і, можливо, той славний шестий змісл, яким природа обдарувала ув'язнених, ще перед першими вистрілами спонукали їх заглянути в вікно. Коли ж побачили на подвір'ю червоноармійців з крісами, відразу зрозуміли, що в цю ніч „пускають в расход“ арештованих з приводу тифозної справи.

Тривожна ніч...

Тисячі сердець здригаються від страшної свідомости, від нового напруження нервів...

Червоноармійці з крісами розмістилися при входових дверях кожної роти.

На всякий випадок...

Совітські сторожі чувають, захирають великі досягнення жовтневої революції перед посяганнями „соцвредників“....

Друга година в ночі.

Червоноармійці все ще на своїх стійках. Себто, робота ще не скінчилася...

Та ось тов. Гольдман з двома рослими чекістами вийшов з штрафізолятора і пішов в сторону соловецького театру.

Що воно значить?

Йде без начальника Адмчасті.

Це значить, що робота ще не закінчена.

Чи не удається тов. Гольдман до телефону, щоби розповісти тов. начальникови про якісь непередбачені обставини й дістати нові інструкції? Здавалось би, що робота вже не нова, система поведінки „ударників по ліквідації“ соцвредного елементу давно вже усталена, а співробітники ИСО навчились переводити чистку табору скоро і бистро: які тут можуть бути додаткові інструкції?!

Ваша правда, дорогий читачу: нові інструкції в цій роботі — в кращім випадку недопускальна страта часу, недоцінювання чекістської чіткості в роботі.

Тов. Гольдман звертає свої кроки до бувшої десятої, а тепер першої роти, в якій зосереджені ув'язнені інтелігенти, що працюють по канцеляріях і на відповідальних становищах.

Йде він до тої роти не випадком. Якраз після виробленого напередодні „роботи“ плану.

Перша рота спить і хвилюється.

Чимало в'язнів побудилось уже соловецькими неврастеніками, головню у тих кімнатах, що їх вікна виходять на велике подвір'я, куди якраз переходять червоноармійці з „винувниками“.

Атмосфера ненависти і діявольської злоби віє сьогодні над Кремлем з надзвичайною силою, пронизуючи своїм подихом просто всіх, хто вже знає, що діється в мурах давнього монастиря.

Це не фантазія автора отсих слабеньких стрічок.

Багато в'язнів часто говорило мені підчас прогулок по кремлівським подвір'ю, що вони всею істотою душі відчують поганий, просто якийсь вонючий під духовим оглядом флюїд, який наповняє отсе, колись святе місце молитви.

Багато із нас відчувало вперто, що кремлівська атмосфера гнітить, засідно придушує психіку і мимоволі зроджує в душі неспокій, і тільки піднесення душі до Бога, спрямування думки і серця до неба неначе проривали ту погану атмосферу і приносили душі струю чистого воздуху, тихомирного впливу благодати.

Бували моменти, коли з в'язнями діялось те, що діється із стадом звірят перед страшною бурею або стихійним нещастям: болючий страх, що термосить свідомістю, неспокій і схвилювання так сильно опановували, що годі було і місце собі знайти.

Такі переживання наповняли сьогодні душі в'язнів Соллагу...

Увійшовши до першої роти, тов. Гольдман відразу підійшов до столика дижурного в'язня і запитав його:

— Де кімната команданта вашої роти? Заведіть мене до нього!

Дижурний роти показав тов. Гольдманови мешкання команданта роти.

Тов. Гольдман застукав до дверей і ввійшов до кімнати.

Побачивши такого важного і доволі немилого в нічну пору гостя, командант роти, також вязень табору, вискочив негайно з постелі і зачав заходитися.

— Тов. Усіков, вберіться і зробіть одно маленьке діло. На підставі розпорядку начальника Адмчасті, маю доставити до штрафізолятора вязня Івана Петровича Осмолова.

Збудить його самі і скажіть йому, що його поспішно звивають до хлібопекарні, для списання акту в справі одержання білої муки для харчівні вязнів. Тільки не отягайтеся.

Я буду на вас чекати при кінці переходу з театру до штрафізолятора, менше-більше на лінії з хлібопекарнею. Тільки спішіться. А головне, виконайте діло гарно, щоби ніхто не звернув на це уваги.

— Гаразд, товаришу начальник. Будьте спокійні, все зроблю, як приказано.

Тов. Гольдман дещо лукаво, але цілком діловито поглянув на команданта роти і сказав:

— Випишіть вязня Осмолова з особистого складу роти, як того, що відїхав на суходіл.

— Гаразд, товаришу начальник.

Тов. Гольдман скоро покинув роту, а командант, ломлячи собі голову і намагаючись зрозуміти, що чекає вязня Осмолова, зачав швидко вбиратися.

— Що за історія, думав комрот.

Дають нове діло, і ніщо інше. Але що саме? Може в звязку з минулим, або тут не вгодив кому чим? Дивно: вчора відїхала дружина з відвідин, з особистого побачення, і зараз в першу ніч після того — в штрафізолятор!

Така наша доля... Нині його, а завтра те саме може бути зі мною...

В кімнаті, де був приміщений Осмолов, всі спали.

Було там п'ять постелей. Вязень Осмолов спав в правім куті коло вікна.

Комрот тихо підійшов до його причі і легенько потермосив за праве рамя.

Осмолов отворив очі. Заспані, мутні, червоні, втомлені.

— Громадянин Осмолов, вставайте, я до вас в службовій справі. Ви маєте на хвилину піти до хлібопекарні і взяти участь в комісії для перебрання білої муки для харчівні увязнених. Це — маленький ударничок громад-

ського характеру. Ми, вязні, зацікавлені в тім, щоби не розхачували того, що видається для нашої харківні.

— Будь ласка, скоро вберітьсѧ, закінчив він доволі твердо.

Осмолов мутними очима глядів на комрота.

Був дуже невиспаний і відбився на ньому неспокійний сон.

Був він здорова під кожним о лядом людина, з доволі твердою психікою. Але тюрми і табор не остави без сліду. В хвилі великих переживань Іван Петрович наглядно тратив дещо свою звичайну духову рівновагу і до деякої міри хвилювався. Душа сповнялась великим болем. Чув, що життя — це тяжкий і гнітучий тягар. Внутрі родились сильні протести, і він готовий був, в першій хвилині, зовсім не застановляючись і нічим не в'язучись, вилити свій біль і смуток на верх. Але по більшій частині його переживання лишалися в нутрі душі, а природний такт, релігійне наставлення і намагання підчинити розумови всі свої переживання й емоції були характеристичною рисою Івана Петровича.

Сьогодні, в ту ніч, коли зачинався новий і особливий етап в його житті, все єство Івана Петровича мало виконати великанську роботу, щоби не піддатися різноманітним сильним почуттям, а головню всесильному почуттю страху перед смертю.

Коли комрот рішучо і твердо приказав йому скоро збиратися і після того удатися до хлібопекарні, він готовий був спершу запротестувати та заявити, що він сьогодні крайню втомлений і не буде всилі справитися на ударнику.

— Дикі люди, — товклися думки в стомленім мозку: не мають найменшого милосердя над людиною, яка за останні дні стільки пережила і ціла розбита... Хочби 2—3 дні відпочинку дали. Я прийшов би тоді до себе і знов працював би, як машина... Відбір муки на хлібоперарні в ніч... Божевільні люди: і в день і в ночі не знають і не дають спокою...

Іван Петрович, як зрештою кожда людина, дуже не любив вбиратися з поспіхом. Кождий рух, роблений невлад, дразнив його, мучив і принижував.

Комрот не відходив від нього і чекав.

— Що за спішна справа з тією мукою? — питав себе Іван Петрович.

Врешті убрався, накинув на себе пальто, зняв із стіни шапку і пішов за комротом. Вийшли з помешкання роти на двір. Ішли разом. Комрот завернув на ліво, до театру. Перейшли попри приміщення на кипяток, попри рибний склад, попри темні приміщення з лівого і правого боку і вийшли на невеличкий майдан.

На ліво зачинався штрафізолятор, на право, дещо в глибині того майдану, вели двері до хлібопекарні, а напроти неї, якраз під луком, — двері до страшної дезінфекційної камери.

Іван Петрович все ще думав про відбір муки і хвилювався дикістю ГПУ.

Вийшовши з вузького переходу, що вів з театру до штрафізолятора, на майдан, він хотів повернути разом з комротом на право, до хлібопекарні. Та в тій же хвилині приступив до них тов. Гольдман і, звертаючись до комрота, сказав твердим голосом:

— Тов. командир, ви вільні. Прошу негайно іти в роту.

Очі в'язня Осмолова стрінулися з гострим і прошибаючим своїм цинізмом поглядом тов. Гольдмана.

В мозку Осмолова почалася свіжа праця. Думки понесли бистро, наче радієві хвилі.

— Гольдман?! Відома каналія! ИСО?!

В чім діло? Відбір муки і Гольдман... Боже, яка страшна ніч... Чому ж відбір муки має відбутися в прихвілі уповажненого ИСО?

Гольдман, старший слідчий ИСО... Лідія Олександрівна... Сьогодні в ночі розстрілюють... Дезінфекційна камера напроти хлібопекарні... Але пощо негідники привели мене сюди?!...

Хіба ще мало напсувалися моїх нервів?! А, знов примушувати спрятувати порозстрілюваних?!

Дикуні!...

— Громадянин Осмолов, ходіть, будь ласка, за мною.

— Куди йти?

— За мною. На хвилинку до штрафізолятора. Будьте спокійні: зараз підете спати...

Осмолов ішов разом з Гольдманом. В голові цілковитий хаос.

— Мука... Хлібопекарня... Гольдман... Дезінфекційна камера... Штрафізолятор... Хто жив в соловецькім таборі, навіть той, хто був в подібнім положенню і вийшов ціло, знає, з якою скорістю працює в такім випадку мозок бідного в'язня, і як, мимо подивної бистроти тієї праці і жадібного намагання чимскорше пов'язати всі думки і знайти логічну відповідь, — тяжко відразу зрозуміти цілу суть справи.

Гольдман і Осмолов увійшли до штрафізолятора.

Старий і хитрий лис Гольдман чув, що Осмолов не зрозумів іще, що його чекає, і тому, хоч спішився, все спокійно провадив свою жертву.

— Увійдіть на хвилинку в камеру. Я спишу там короткий протокол і пішлю вас спати.

Війшли до камери ч. 1, де перебував і так недавно ще жив вязень Тимошенко.

Осмолов війшов до камери.

Двері за ним зачинились.

— Нічого не розумію. Нове діло дають? За що? Що ще придумали? Ось діявольська організація, сатанинська система: одних розстрілюють, а других тої самої ночі арештують!.. Яке безглуздя!.. Яка діявольська жорстокість!.. Одночасно!.. Як я втомився!.. Хоч би 2—3 дні відпочати... Скритися де, крізь землю провалитись..

Боже мій, дай мені сили все це перенести!... Не видержу такої натуги... Не розумію, що довкола мене і в мені робиться.. Голова така тяжка, просто налили до неї олова, і така горяча, наче б положили на неї міхур з горячою водою...

І в ту хвилину ціла камера загорілася ясным світлом та наповнилася неземськими пахощами. Двері навстіж відчинилися і ввійшов Ісус Христос. Його окружала велика кількість ангелів. Христос помалу приступив до в'язня, положив свою ніжну руку на його гарячу голову і сказав ласкаво: „Ще не довго, і будеш зі Мною на віки“...

Христос і ангели не вернулись уже до дверей, а через бічну стіну перейшли до сусідньої камери...

Двері камери ч. 1 з шумом відчинились. Як і передше, вскочили до неї три комуністи-кати. Кинулись мов дикі звірі на чергову жертву.

Осмолов стояв як статуя.

На виявив ніякого зачудовання.

Кати заткали уста, звязали руки.

Осмолов стояв спокійний і наче непричасний.

Очі були наче несвої, та спокійні і погідні.

Кати здерли з нього верхнє убрання і взуття та повели.

Ввели до дезинфекційної камери і віддали іншим двом катам.

По двох хвилинах дався чути глухий вистріл.

Освободжена душа Осмолова бистро понеслась туди, де немає ненависти і страждань...

Ночі на Соловках жахливі, страшні і... величні.

І там перебуває Христос.

З російського оригіналу переклав

о. Петро Хомин.

о. Г. Костельник

Плутають без кінця

Безіменний, балакливий письменник Й. К. з „Нової Зорі“ далі воює в „Новій Зорі“ ч. 52 з 15 VII 1937 вже не директно в обороні „Місіонаря“ за його становище до стигматизації Насі Волошин, а проти мене, щоб здискредитувати вартість моїх писань взагалі. Він це й сам виразно каже: „Тепер хочу тільки показати, як думає, пише і полемізує „автор численних теологічних і філософічних праць (інша річ, що багато з них помандрувало до „інквізиції“ Й. К.), призвичаєний до найтяжчих полемік“ (пор. статтю о. Г. К. в „Ділі“ ч. 327 з 1935 р.).

По звичаю марних людей Й. К. у полеміці зійшов на особисті зацепки і на тон, що воює прозиванням та покривлюванням. Уже заголовок його останньої статті сконструований у тому тоні: „В пошукуванні „глибшої правди“.

А закидує мені Й. К. не менше, як „немилосердне торгування правдою“! І то на самому початку статті, як її мотто: „Тепер, коли беру перо до рук... не маю наміру боронити себе, але правду, що нею так немилосердно торгує о. Г. К.“

Мій Боже, хоч скільки я вже в житті наполемізувався, то я цілком певно ще нікому не закинув, що він „торгує правдою“. Не прийшла мені така фраза на гадку. Відома річ, що найкращі характеристики великих і малих людей можна найти в їх власних висказах — бо якими категоріями хтось думає та почуває, такими й говорить.

Немилосердне торгування правдою це власне характеристика того письменника Й. К. Бачу, що він взагалі нездібний зрозуміти і прийняти правду, яка для нього немила. Він тільки „свого“ шукає, а дійсну правду безсердечно потопче, безстыдно перекрутить, назве грубим словом і осмішить.

Стаття „Місіонаря“ про стигматизацію діткнула всіх, що її читали, а стигматизацію Насі Волошин приймають за факт. Я маю листи (думаю, що й редакція „Місіонаря“ мусіла дістати такі листи) від селян, від священників, від монахів і монахинь, що обурювалися на ту статтю і просили мене, щоб я zareагував проти неї. Очевидно, Настя (таї ще одна особа, але про це колись пізніше) найбільше терпіла з цієї причини. І це все для Й. К. ніщо — він ще й в останній своїй статті, по моїх увагах та поясненнях, накидується на „Ниву“, що „помістила такі зловісні і безосновні напади на католицький часопис“.

„Безосновні і зловісні напади“!! Хто потрафить такі слова сказати на такому місці, в такого змісл правди й спра-

ведливості або зовсім зник, або нерозвинений, такому січку різати, а не полемізувати про стигматизацію, бо він у полеміці начеб січку різав — чи руки, чи серце, чи солома, для нього все одне, аби тільки різав, бо іншого й не вміє — як машина.

Січку ріже Й. К. також тоді, коли йому здається, що він вишукує нелюгідності й суперечності, „торгування правдою“ в моїх статтях. На вступі Й. К. всипав загальну дискредитаційну фразу про мене: „дозволю собі завважити, що в о. Г. К. слідний поступ: що крок, то „ліпше““.

Нуж подивімся, де те „ліпше“? Й. К. насамперед чепляється нотки, яку редакція „Ниви“ проти моєї волі сама додала до моєї попередньої статті „І далі плутають“, а зредатувала нотку так, що вона ніби від мене походить. Повторю ту нотку: „У своїй статті „Становище „Місіонаря“ до стигматизації Насті Волошин“ в 3 ч. „Ниви“ мав я на думці виключно тільки автора статті „Місіонаря““.

Очевидно, редакція „Ниви“ помістила цю нотку з куртуазії, щоб дещо злагіднити тенор моїх прикрих уваг для „Місіонаря“. Кожний щирий читач вміє міг зрозуміти ціль цієї нотки. І легко міг догадатися, що вона мусить походити від редакції, а не від мене. Також Й. К. догадується цього, всежтаки з шумом-гуком ославлює мене, що ніби я тут „немилосердно торгую правдою“! Прохаю читати, як і що він про це пише:

„В тім самім числі „Ниви“ і в тій самій статті, тільки на другій сторінці, читаємо таку реасумпцію цілої статті з ч. 3. „Ниви“: „...а про те (мені йшло), що „Місіонар“ зовсім інакше віднісся до стигматизаційних фактів нашої Насті, ніж був віднісся перед кількома роками до аналогічних фактів Тереси Найман““.

„Якже погодити одне з другим? Хто інакше віднісся? о. Г. К. закидає комусь неконсеквенцію. Отже кому? „Місіонареві“? Ні! Бож заявляє, що мав на думці не „Місіонаря“, а виключно тільки (дві ексклюзії!) автора статті. Авторів? А то як? Чейже не може сказати, що один автор писав одне і друге, зн. і колись про Тересу Найман і тепер про Настю Волошин. о. Г. К. уважає, що послідня стаття в „Місіонарі“ була редакційна — і гадаю, слушно. Чомуж не подивився, хто був редактором „перед кількома роками“ і хто тоді писав про Тересу Найман“? (Чи й остаточно чому „Міс.“ інакше віднісся, требаб писати особно). Таж один міг писати так, другий інакше. Один від другого незалежний і за другого зовсім не відповідальний. Якже отже, Отче Г. К., погодити ті два Ваші вискази? Чейже ясно, що те, що Ви мали на думці (ст. 189), зовсім не годиться з тим, про що Вам „ішло“ (ст. 190). Чи не в логіці Вашій не-

консеквенція? Колиж хочете оминати закид логічної неконсеквенції, то признайтеся, що одне з двох (коли не обоє) вище наведених Ваших тверджень, неправдиве. Навіть не дуже подивуються Вам люди, бо знають, що Ви „в житті завжди шукали глибшої правди“ (Н. Волошин ч. I. ст. 2); отже про ту пересічну правду не дуже дбаєте“.

Ой, січка, січка — а на закінчення прозивання, в стилі цинічних большевицьких фраз про буржуазію! Це перверзне „розування“ аналогічне ось до такого: Цезар збудував міст. — Ні, не Цезар, бо цісарі самі не будують. — Жовніри Цезара збудували міст. — Ні, не жовніри, а сапери. — Ні, не сапери, бо тоді ще не було в війську саперів, бодай так не називалися. — Інженери збудували міст. — Ні, не інженери, бо хтось один мусів виробити плян мосту. Про того одного нічого з історії не знаємо, може його й ніколи не було. Отже взагалі годі говорити про те, що Цезар збудував міст.

Роздроблюванням предмету на його складові частини тут щораз змінюється точку спору. Так само і в наведеном „розуванні“ безіменного адвоката „Місіонаря“. Чи стаття про стигматизацію в „Місіонарі“ була редакційна чи ні, то коли „Місіонар“ її випечатав без ніяких редакційних застережень, то він погодився з нею, прийняв її за свою, отже відповідає за неї. Згадана нотка редакції „Ниви“ не мала на цілі, ані не могла, хочби й хотіла, скинути ту відповідальність з „Місіонаря“, тільки, як сказано, хотіла злагіднити удар, вказуючи на автора статті. Таке між людьми для куртуазії водиться, і ніякої неконсеквенції тут нема, навіть при тій нотці. А щодо того, що в тих роках, коли „Місіонар“ печатав статтю про Терезу Найман, був інший редактор, то це також нічого не значить для мого становища, бо редагування такого часопису, як „Місіонар“, має редакційну тяглість. Як тоді „Місіонар“ розписувався, так і тепер розписується про всякі чуда у світі, яких не має змоги перевірити ані в сотній частині остільки, оскільки міг би був перевірити стигматизаційні факти Насті Волошин. Колиж він при згадці про Настю Волошин разураз вентилував ошуканство, то тим він не тільки легкодушно скривдив Настю, але й на нас усіх, що стоїмо близько до Насті, кинув підозріння, що ніби ми даємо себе ошукувати і других ошукуємо. Ось це властива точка спору, а її не занулює ніяке софістичне „дертя піря“ таких адвокатів, як Й. К.

Далі пише Й. К.: „Доходимо до місця найважливішого і zarazом найтрагічнішого для о. Г. К. В „Н. Зорі“ з 1. IV. ц. р. написав я таке: „Справжня стигматизація без сумніву належить до явищ надприродних... Хіба, що автор під справжньою стигматизацією розуміє сам голий факт зранення чи інші явища без огляду на їх природну чи надпри-

водну генезу, характер і ціль". „о. Г. К. на це так відповідає: „Думаю, що багатьох милить вираз „правдива стигматизація", бо собі уявляють, що в тому вже включається поняття надприродности стигматизації. Й. К. так і пише виразними словами: „Справжня стигматизація без сумніву належить до явищ надприродних".

„Отче Костельник! Чи Ваша „глибша" філософія потрафить збагнути таку сіреньку філософічну правду, як ось та: Інша річ, чи в висказі „справжня стигматизація" включається поняття надприродности стигматизації, а зовсім інша, чи справжня стигматизація фактично надприродна. Це дві зовсім інші речі, яких мішати не вільно. Я сказав тільки, що справжня стигматизація „де факто" наприродна. Чи я тим сказав, що у виразі „справжня стигматизація" вже включається поняття надприродности стигматизації? А Ви прецінь виразно мені це приписуєте. Якжеж? Цеж ігнорація найпримітивніших філософічних правд, або в найлучшому разі — безличність!"

Ой, укритий чоловіче Й. К., тільки не так гвалтовно і не так визиваючо! Знаю випадок, де атеїст обурювався на те, що його названо атеїстом — а то тому, що по його думці атеїст не той, що не вірить у Бога, а той, що не має вищих ідеалів (це дефініція проф. Jodl-a). Таке саме й Ваше обурення та розумування.

І в статті „Місіонаря" і в Вашій був ось такий nexus logicus: Стигматизація це божя, надприродна справа; а божу справу треба довго студіювати, щоб виявилось, чи вона дійсно божя; тим більше, що на тому полі бувають усякі й часті ошуканства („Місіонар"); а Ви тут додали: тим більше, що з поступом науки різні явища, що їх передтим уважали за надприродні, виявилися як природні. Це Ви навели як мотив, чому похваляєте „здержливість" „Місіонаря", а мені Ви закинули: „Рішення в справі правдивості і надприродного характеру чи інших дивних явищ уважає о. Г. К. за дуже легоньку справу". Значить, цілу доказову силу проти мене Ви черпали з надприродности стигматизації, виразно покликуючись на те, що „справжня стигматизація без сумніву належить до явищ надприродних". Це був софізм, бо я вів спір з „Місіонарем" виключно задля його відношення до факту стигматизації Насті Волошин, а не задля проблеми, чи стигматизація щось надприродне, або природне.

Щоб виказати цей Ваш софізм, я поставив розрізнення, що правдивість стигматизації належить до ряду фактів, які даються ствердити, а надприродність стигматизації це проблема, яку щойно треба вирішити. Тепержеж Ви, не могучи заперечити цього розрізнення, прозиваєте мене ігнорантом і безличним за те, що я посмів приписати Вам

Ваше становище, з якого Ви проти мене в першій своїй статті воювали! Чи це не є справжнє „торгування правдою“, „ігноранція“ і решта?

Nota bene, не уявляйте собі, що Ваші слова „хвіба, що автор під справжню стигматизацією розуміє голий факт зранення чи інші явища без огляду на їх природну причину, генезу, характер і ціль“ — мають тотожне значіння з моєю дефініцією справжньої стигматизації. Ви тут зовсім не виключаєте фалшивих, штучних типів стигматизації. Колиж Ви цей свій висказ протиставите своєму попередньому, де справжню стигматизацію вважаєте за надприродну, то з того вповні ясно виходить, що в поняттю „справжньої стигматизації“ по Вашому вже включається поняття надприродности. Отже докладно те саме, від чого тепер відхрещуетесь і за що мене лаєте, що я це посмів Вам приписати. Якеж це негідне й немудре крутіство, а пишете так згори, що ніби Ви покликані мене навчати!

В невідомого чоловіка Й. К. дійсно „що крок, то „ліпше“. Найвищий його „тріумф“ у полеміці зі мною в тому, що він виписує з моєї книжки про Настю Волошин ч. I ті місця, де я висказую своє переконання про надприродну причину стигматизації, і зіставляє ці мої слова з тими, де я писав, що при поняттю „справжня стигматизація“, коли нам іде про голий факт, покищо треба абстрагувати від проблеми, яка є причина стигматизації. Це кожний школярник легко зрозуміє, що ці два становища зовсім відмінні, одне глибше, друге плитше, та що вони зовсім не суперечать собі, але взаємно доповнюють себе. Нпр. при дефініції людини абстрагуємо від проблеми, чи людська душа безсмертна, чи ні, а обмежуємося на тих поняттях, що даються ствердити: „animal rationale“. Невже суперечить собі автор, що раз каже: людина це „animal rationale“, а другий раз: людина має безсмертну душу...?

Так і я зовсім не суперечу собі, коли тверджу, що причина справжньої стигматизації мусить бути надприродна, однак при дефініції справжньої стигматизації ми повинні обмежитися на фактичних даних, які даються ствердити. Авжеж те саме вкінці признав також Й. К.: причину стигматизації він уважає за надприродну, а на мене обурюється, що я написав, що він приймає, що в виразі „справжня стигматизація“ вже включається поняття надприродности стигматизації. Отже колиб я собі суперечив, то Й. К. так самісько. Якимжеж чудом Й. К. найшов суперечність у моїх словах? Ось як він пише: „Та йдім даліше до найвищої точки у виводах о. Г. К. На моє вище наведене твердження, що справжня стигматизація належить до явищ надприродних, відповідає: „А це зовсім не так! Правдива стигматизація це така, що виступає самочинно, на тлі гли-

бокої побожності, вільна від усякого ошуканства та симуляції... А чи стигматизація взагалі щось надприродне, чи природне... це щойно проблема, яку зовсім не легко вирішити".

Це дійсно „найтрагічніше місце“, „найвища точка“ — в безглуздох і безсоромних крутіствах письменника Й. К. Ані з „Місіонарем“, ані з Й. К. я не сперечався щодо надприродності стигматизації, бо ми тут згодні. Я вів спір про те, що належить до поняття „справжньої стигматизації“, і мої слова „а це не так“ на основі цілого попереднього і слідуєчого контексту зовсім виразно стоять на тій площині (що в понятті „справжньої стигматизації“ не включається поняття надприродності). А той „сборонець правди“ Й. К. безглуздо і безсоромно перекинув ті мої слова на площину, де ведеться спір про те, чи стигматизація щось надприродне, чи природне, і таким способом дійшов до того, що ніби я собі суперечу.

І які сочисті гльоси він додає до того свого „вівкриття“! Прохаю читати: „Порівняймо тепер ті два зовсім противні погляди чи вискази одної людини, в одній і тій самій справі, під тим самим оглядом і в тім самім часі (1936—1937). А саме: В одному місці о. Костельник твердить, що стигматизаційні явища без сумніву чудесні і надприродні, а в другому місці на те саме має твердження каже: „А це зовсім не так“ і т. д. Як це назвати? Чи це не зміна платформ відповідно до потреби; торгування правдою? Чи це не „медвежий танець“ на горячій блясі?

„Отче Костельник! Ви битий у всяких медіюнізмах (за такого бодай себе маєте). Можеб Ви попри „релігійний“ винайшли ще якийсь „льоґічний медіюнізм“ для пояснення деяких дивних явищ у льогіці Вашій та Вам подібних. По трудіться, може якраз зробите переворот і зачнете нову еру“.

Хтож то є той замаскований Й. К., які його твори з царини льогіки, що він собі преюдикує право так глузувати з моїх льогічних праць?.. Глупота і безличність „усе можуть“ і „на все мають право“ — особливо, коли виступають з укриття!

Ще про віру. Й. К. чваниться своєю вірою, і як звичайно, такого типу „надута величина“ узагальнює себе, пишучи про себе „ми“:

„А щоб наша віра не заржавіла, не бійтеся, Отче Костельник! Скорше чия інша заржавіє, бо заблизько до ржі присувається. Наша віра впродовж віків не ржавіла ніколи, а ржав'ла — і то нераз чия інша.. І... „утінам фальзус ватес сім“!

Також тут Й. К. хитро перекидується на іншу площину, ніж я її був зачепив. Він хвалиться тою католицькою вірою, яка списана в книжках. Алеж та віра це заслуга

наших Отців, а не наша. Невже вистарчає вивчити ті правди віри і признавати їх? Зовсім ні! Ще треба засимілювати ту унасліджену віру зі своїм індивідуальним життям, сполучити віру з конкретною мораллю. Ось цю площину віри я мав на думці.

Отче (чи яка Ви там фігура) Й. К., якщо Ви так крутите з Богом, як крутите з людьми (а Христос каже: що ми людям зробили, те йому зробили), то Ви звершений кандидат на тих, про котрих Христос сказав до апостолів: „І будуть вас переслідувати, думаючи, що службу роблять Богови“.

Я цього не вислав з пальця, але бачу дійсність. Скількиж то Настя Волошин і ще одна така особа натерпілися задля таких „надутих величин“, як Ви?! Ви мені вичитуєте підозріння, якими наділяють мене люди, що симпатизують з Вами. Та знайте, що я волю бути запідозрений з євангельським Нікодимом і Йосифом з Ариматеї, ніж надуватися з гордості з тими, що чваняться своєю вірою і судять Христа, „мняще службу приносити Богу“.

Ювілей душпастирської праці священника-громадянина

(Допис з Лемківщини)

Рідко кому з нас Господь дає таку ласку дочекатися піввікового ювілею свого високого священничого уряду. В повоєнних часах ледви кількох священників-ювілятів найдеться в цілій нашій Галицькій Провінції. Саме наша Сяніцька-лемківська сторона мала честь відсвяткувати ювілей п'ятидесятиліття священства свого Достойного Сеніора Впр. о. канон'ка Омеляна Константиновича пароха, Сянока. Впр. о. кан. О. Константинович походить з прастарого священничого роду. Уродився в Синевідську вижнім в році 1864. Свої студії покінчив в львівській Епархії. Майже сучасник Івана Франка, про якого розказує багато цікавих річей. По укінченню богословських студій в році 1887, одружився з бл. п. Євгенією Подлуською (померла в році 1926) і тогож року по свяченнях обіймає сотрудицтво в Сокалі. По зложенню катихитичного іспиту вже за рік одержує катихитиру в тому місті і на тім пості перебуває до року 1891. Опісля стає парохом в Торках до року 1897, а від того року душпастирює в Сяноці аж до нині, себто рівно 40 літ.

Тут у Сяноці розвинув наш Ювілят незвичайно живу і кипучу діяльність і то так на полі церковно душпастирським, як і громадським. І так: виставив на місці старого парохіяльного дому нову прекрасну палату-приходство, поверховий дім, з приміщенням для сотрудиників і то головню своїми

власними фондами, даючи 12.500 гульденів австр. на будову парохіяльного дому. Крайне бідну сяніцьку церкву підніс на рівні з храмами і костелами міськими, відновив її назовні в нутрі вивінував в нові образи, фелони, чаші, тощо. Крім того є він одним з перших піонерів національного руху на переломі вісімдесятих років на Лемківщині. Великий народний робітник, якого кличем була безнастанна праця для Церкви і Народу. Перший голова Філії Тов. „Просвіта“ в Сяноці в році 1892., перший будівничий читалень „Просвіти“ на Лемківщині. Голова і член всіх місцевих товариств. Основатель і добродій перлини Сяніччини, музею „Лемківщини“, який знаходиться у парохіяльній його домі. Людина незвичайно здібна і благородне. Помимо свого віку (74 літ) все бадьорий, жвавий, дорадник бідних, усміхнений до кожного свого парохіянина, що шукає в нього потіхи і помочі. Із двох синів Ювиляти, один є адвокатом в Буківську, а другий (Ярослав) є знаним музеологом. Останніми часами Ювилят по перебутій тяжкій грипі захворів був смертельно. Однак Господь дозволив йому зібрати „труди своїх плідів“, а Апостольський Адміністратор Лемківщини Всв. і Впр. о. Д-р Яків Медвецький наділив Ювилята почесною крилошанина Апост. Адміністрації і цю гідність передав йому торжественно при великому здвизі народа, так своїх як і чужих, Всеч. о. декан І. Цегелик, в сяніцькій парохіяльній церкві дня 21/3 ц. р. Місцеві громадяни відсвяткували Ювілей свого Достойного Пароха-громадянина в домівці „Просвіти“ в Сяноці дня 30/V. ц. р. окремою академією, на програму якої склалися промови, хори і деклямації та вручення почесної книги від всіх 10-ти місцевих установ Ювилятови.

*

Хай Господь подасть Достойному Ювилятови здоровля і кріпиль Його сили, щоби міг ще багато літ трудитися для добра католицької Церкви і нашої Лемківщини.

о. В. Рабій

|||||||

Нові книжки.

Йоган Фрай: За душу дитини. Практичні виховні вказівки. За дозволом Видавництва Benziger Co. A. G. — Einsiedeln, переклав з німецької мови мгр. *Ярослав Чума.* Львів 1937. Надладом Генер. Інституту Католицької Акції. Друкарня ОО. Василіян у Жовкві, ст. 72.

Отсею книжечкою започаткував Генеральний Інститут Католицької Акції видавництво книжок, які підпирали б велике завдання, яке Католицька Акція має сповнити в нашій

суспільности, — „все обнови́ти в Хри́сті!“ І добре, що такий початок зроблено. Інші народи, які давніше зачали у себе Католицьку Акцію і живіше та форсовіше її повели, мають вже багате письменство, яке вельми спомагає працю над схристиянізуванням суспільности. В нас — отся мала книжечка — це перша ластівка! Та гаразд, що початок зроблений, і то початок добрий, бо мабуть не можна було кращої книжечки підшукати на перше число видавництва, як книжку „За ду́шу дитини“, що в приступний, популярний спосіб подає способи раціонального, мудрого виховання молоді. Генеральний Інститут, інаугуруючи своє видавництво отсею виховною книжечкою, в цей спосіб поручає її нашій суспільності: „хребетним стовпом нації та надією правильного її розвитку це на зразках християнської моралі вихована молодь! Тільки тоді, коли домашнє та шкільне виховання спіратимуться на одних і тих самих засадах, виросте покоління морально сильне, готове до пожертви і посвя́ти! Тільки тоді матимуть родини свою повну ва́ртість, а націю вестимуть відпові́дальні керманічі, які на всіх відтинках життя та в усіх його умовах, збережуть непорочними засади Христової Науки!“.

Книжечка призначена і для родичів, і для душпастирів і для виховників, та взагалі для всіх, що цікавляться моральним життям української дітвори. Читачі найдуть в книжечці наскрізь поважні думки й правди зі щоденного життя совісно зібрані і цікаво представлені, так що годі відірватися від читання.

Зміст книжечки це протє й практичне ви́ложення практичних порад у таких або інших обставинах спі́вжиття з дітьми; всі завваги в́ложені в невеличкі уступи, які вправді не вичерпують цілого діла виховання молоді, але дають напрямні, як і в інших аналогічних випадках треба поступити. Книжка ділиться на чотири основні частини, а саме: 1) Виховання — нелегка справа. — 2) Як позбутися дитячих хиб? (зарозумілості, лі́нництва, брехливості і інших діточих модерних хиб). 3) Природні засоби виховання (Прокари для дітей) і 4) Релігійні виховні засоби. Книжечка кінчиться ще уступом: „Діти, це Божа Благодать“, в якому автор виступає проти тих родичів, що хочуть число дітей поменшити, а тимчасом „діти це божа ласка!“

Книжка видана чепурно, з гарною обгорткою на дуже доброму папері і може лише рекламу зробити друкарні ОО. Василіян. Переклад мгр. Ярослава Чуми зрязковий.

в. Юліян Дзерович.

Всячина.

Ап. Престол узнав уряд ген. Франка. Дотеперішній дипломатичний представник ген. Франко, вождя національної Еспанії, Пабло Чаггуса, при Апостольським Престолі, став на підставі переговорів відпоручника Ватикану Msgr. Антонітія з ген. Франко — офіційним представником з титулом charge d'affaires при секретаріаті стану в Ватикані. Ця номінація майже рівнозначна з офіційним визнанням уряду ген. Франка з боку Ап. Престола.

Боротьба правосл. Церкви з урядом в Югославії. В Югославії розгорілась завзята боротьба між тамошньою православною Церквою і урядом з прем'єром Стодіяновичем на чолі. Привід до цієї боротьби дала ратифікація конкордату, що його ще перед двома роками заключила Югославія з Ват. каном. На підставі конкордату уряд відтепер має вплив на обсягу епископств і парохій, катол. епископи призначають вірність королеви і державі, зобов'язуються не толерувати ніякої протидержавної акції до церковних богослужень заведено молення за короля. Зі свого боку Югославія зрівняла Католицьку Церкву з православною в ділянці подружого права і забезпечила Католицькій Церкві володіння церковними добрими навіть тоді, як би всі парохіяни змінили віроісповідання, та дала їй право діяльності на території цілої держави. В Югославії є — як відомо — 40% католиків (39.4% римо-католиків і 0.3% греко-католиків) та 46.4% православних. Мимо своєї незначної чисельної переваги православна Церква була в державі упривілежена і на кождім кроці урядовими чинниками протегована.

Православна єрархія, бачучи, що катол. Церква готова в державі зачати грати рівнорядну роль, постановила за всяку ціну зберегти своє пануюче становище. Коли прогнала на парламентарній арені (уряд створив вистарчальну парламентарну більшість, і перефорсував ратифікацію конкордату), розвинула широко закреслу диверсію проти уряду. Під впливом духовенства православні урядили в Білгороді та на провінції масу бурхливих зібрань і демонстрацій, що довели навіть до проливу крови; рівночасно патріярх Варнава кинув илятву на православних членів уряду за те, що довели до конкордату і його ратифікації. Так якось склалося, що патріярх, який вже передше нездужав, саме в розгарі конфлікту помер, що довело до ще більшого загострення відносин: синод правосл. Церкви не дозволив поховати помершого патріярха на державний кошт, духовенство не дозволило правосл. членам уряду вступити до церкви, лежав померший, щоби там помолитися, а що найважливіше: члени уряду, як викляті, не можуть брати участі у виборі нового

патріярха, тому становище патріярха не буде мабуть обсаджено доти, доки не буде конфлікт полагоджений.

Ратифікацію конкордату ухвалила покищо тільки палата послів; прем'єр Стоядінович боїться пропонувати, серед теперішньої горячої атмосфери, справу ратифікації сенатові.

Конфлікт цей не має в сучасних відносинах рівні мабуть у цілому світі. В Югославії православна Церква, що становить половину загалу населення держави, важиться стати до отвертої боротьби з урядом, коли в тому часі в інших державах стає до такої ж боротьби уряд і нищить Церкву. Та православна Церква в Югославії воює не тільки проти уряду; вона воює теж і з католицькою Церквою, визнаючи якої становлять теж майже половину населення держави, стараючись всіми силами не допустити її до якогонебудь впливу на державні справи. Тільки ненависть до католицької Церкви штовхнула православних, єрархію і духовенство, до боротьби проти уряду своєї держави, досі всеїй прихильного.

Помер голова сербської православної Церкви — Варнава. Патріярх сербської православної Церкви, печський архієпископ і білгородсько-карловацький митрополит — Варнава помер 23. липня ц. р., майже того самого дня, в якому в скупщині ратифіковано конкордат. Померший патріярх — як це підносять навіть хорватські католицькі часописи — був великою індивідуальністю, так на полі релігійно-церковнім, як теж і на національнім, що видно було в його молодших літах, а головню в останніх роках, коли то він стояв на чолі сербської православної Церкви. Уродився в 1880 р. в Плевлю, а називався Петро Росіч. По скінченню школи в рідній місцевості і в Прізрені, поїхав в 1899 році до Петербурга де скінчив Духовну Академію. В 1905 році по скінченню богословських студій постригся в черці, прийнявши ім'я Варнава, після чого став священником сербського посольства в Царгороді й учителем релігії в тамошній сербській школі. В 1910 році став єпископом в Південній Сербії, що тоді належала до Туреччини та розвинув там широку діяльність на полі церковнім і національнім, причиняючись в немалій мірі до національного визволення в 1912 році (підчас балканської війни). В часі світової війни скитався з сербською армією на Корфу, в Солуні і в б. Росії, да в часописних статтях помагав багато сербській справі. По повероті до визволеної батьківщини, вибрано його 1920 року скоплійським митрополитом, а в 1930 патріярхом сербської православної Церкви.

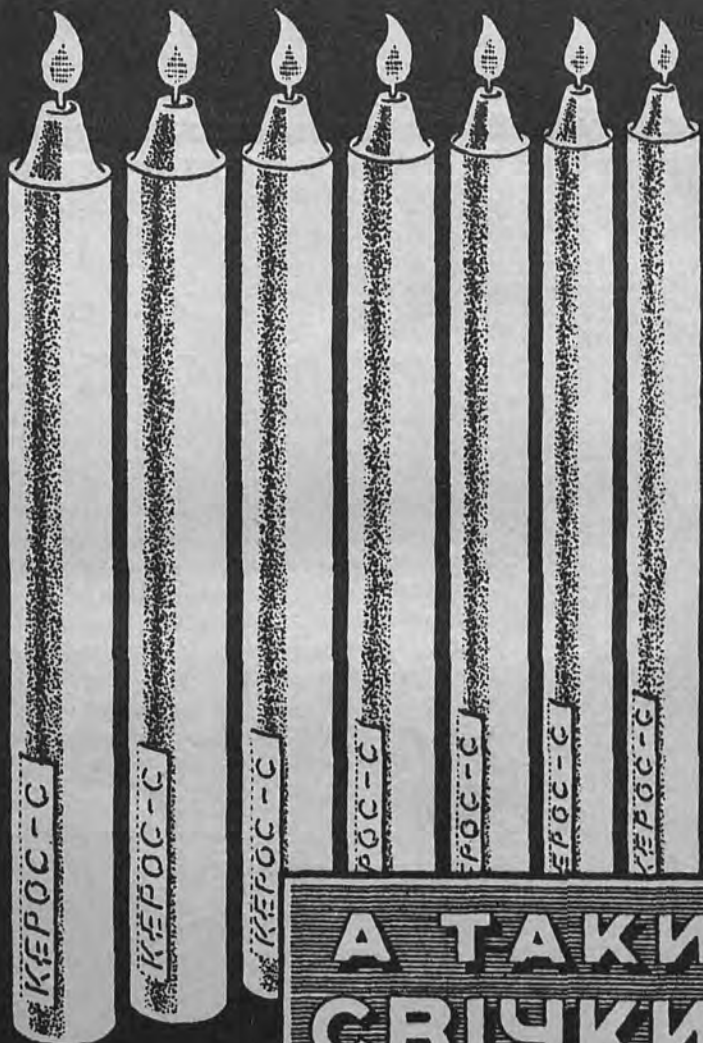
Як патріярх і великий русофіл взяв під спеціальну опіку православних на Закарпаттю, організуючи тамошній церковний хаос і малограмотних батюшок та поширюючи і закріплюючи в новій церковній організації виключно ро-

**ЗНАНА ЗІ СОЛІДНОСТІ
КРАВЕЦЬКА РОБІТНЯ
ВАСИЛЯ ХОМИНА**
у ЛЬВОВІ вул. ДОМІНІКАНСЬКА 11.
Тел. 283-95

б. співробітника першорядних заведень, в Білгороді і Загребі (Югославія). Виконує всякі замовлення з обсягу мужеських і священничих одягів, як: реверенди, мантоліни, колпаки, кольоратки, папістики, загортки, порохівники, плащі, футра, фраки, смокінги, маринарки, студентські однострої і т. п. Гарнітури з власного і доставленого матеріалу.

Ціни як найприступніші. Солідне виконання, після найновіших взорів моди і випробованого англійського крою.

1. Реверенда грецька з гварантованої крепи .	80—125 зл.
2. " римська " " " " .	75—120 "
3. " " " " " камгарну	70—115 "
4. Пальто зимове з сибирини на вовняній ваталіні	95—155 "
5. " літнє з бельської крепи	90—145 "
6. " " з камгарну	85—130 "
7. Мантоліна римська	35— 70 "
8. Порохівник	40— 80 "
9. Колпаки	5— 15 "
10. Кольоратки	2— 10 "

А ТАКИ
СВІЧКИ

„КЕРОС-С“
НАЙЛІПШІ